

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE

„PADLÉ“ PLZEŇSKÉ ŽENY V 19. STOLETÍ
Bakalářská práce

Barbora Maňáková
Historická studia, obor Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.
Plzeň, 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 2015

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Doc. PhDr. Janu Kiliánovi, PhD. za jeho ryze odborné rady. Pracovníkům Státního oblastního archívu v Plzni, zejména Mgr. Ludmile Novotné za její ochotu pomoci, pracovníkům Archivu města Plzně a pracovníkům Západočeského muzea v Plzni, především Mgr. Tomáši Bernhardtovi.

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	6
Úvod.....	7
1. Úvod do problematiky tématu	9
1.1 Terminologie a vymezení pojmu prostituce	9
1.2 Odborná literatura	11
1.3 Prameny	18
1.4 Otázky a metodologie.....	18
2. Historický vývoj prostituce v českých zemích	21
3. Společenská situace v Plzni v 19. století a postavení padlých žen ve městě.....	24
3.1 Společenské poměry v Plzni	24
3.2 Zákoníky a vyhlášky upravující prostituci	26
3.3 Ženská kriminalita.....	31
3.4 Plzeňská předměstí.....	32
4. Lokality plzeňských nevěstinců v 19. století.....	34
4.1 „Zlaté hrozny“ Anny Zelenkové	35
4.2 U Josefy Moravcové.....	37
4.3 Kalikovský trojúhelník tří ulic Říšského předměstí.....	38
4.3.1 Vykřičený dům Antonie Hutterové s nejasným osudem	39
4.3.2 Vykřičený dům u Eugena a Marie Kellnerových.....	40
4.3.3 Vykřičený dům u Josefy Mannové.....	40
4.3.4 Vykřičený dům u Magdaleny Kriegerbeckové	41
4.4 Saské předměstí.....	42
4.4.1 Vykřičený dům u Josefa a Anny Kupkových	43
4.4.2 Vykřičený dům u Anny Fouskové.....	43
4.4.3 Vykřičený dům u Anny D. Radovanové.....	44
4.4.4 Vykřičený dům u Josefa a Kateřiny Kramářových	46
4.5 Plzeň v komparaci	47
4.5.1 Komparace s městy Ostrava, Čáslav, Kutná Hora	47
4.5.2 Komparace se současností	48
5. Vybrané padlé ženy a jejich příběhy.....	51
5.1 Nešťastné lásky plzeňských žen.....	51

5.2 Padlé plzeňské matky	52
5.2.1 Právo upravující infanticidium.....	53
5.2.2 Příběhy padlých matek.....	55
6. Sonda do matričních údajů	58
6.1 Natalita a dětská mortalita v Plzni v 19. století	58
6.2 „Panchartí“ v matričních knihách	60
6.2.1 Osobnost dítěte v matričních knihách.....	61
6.2.2 Osobnost matky v matričních knihách	61
6.2.3 Osobnost otce v matričních knihách.....	63
Závěr	66
Summary	69
Seznam pramenů a literatury	70
Archivní prameny	70
Zdigitalizované archiválie	70
Literatura	72
Elektronické zdroje	75
Seznam textových a obrazových příloh	76
Přílohy	I

Seznam použitých zkratek

AMP	Archiv města Plzně
c.k.	císařsko-královský
č.	číslo
čp.	číslo popisné
(též čís. pop., č. p.)	
čo.	číslo orientační
d.	dítě, děti
fol.	folio, folia
inv. č.	inventární číslo
K	koruny
MK	matriční kniha
MN	matrika narozených
MZ	matrika zemřelých
NMP	Národopisné muzeum Plzeň
roz.	rozená
p.	pan
par.	paragraf
Sb.	Sbírka zákonů
sign.	signatura
SOA	Státní oblastní archiv
sz.	severozápadně
ř.z.	říšský zákoník
t.m.	téhož měsíce
tr.z.	trestní zákoník
ul.	ulice
v.p.	vlastní podpis
ZČM	Západočeské muzeum
zl.	zlaté

Úvod

V soudobé historické obci se těší velké pozornosti dějiny každodennosti. Co se týče Plzně, vycházejí nové publikace, například *Staré plzeňské hostince aneb Kde se v Plzni jedlo, pilo a veskrze dobře žilo* (2014) od autorky Markéty Maškové. Také je jistě vhodné zmínit příspěvek do edice *Zmizelé Čechy – Plzeň I* (2014) od Tomáše Bernhardta, Jany Domanické a Petra Domanického či *Dějiny města Plzně I* (2014) od Jaroslava Douši a Marie Malivánkové Waskové. Avšak problematika ženské otázky, předně ženské kriminality a s ní související prostitucí jako sociálněpatologickým jevem, nebyla doposud v Plzni komplexně zpracována – jakkoliv se dnes jedná o diskutované téma.

Hlavním cílem práce je postihnout prostituci v Plzni v 19. století na pozadí patologických jevů, které tuto dobu provázely, a zařadit plzeňské nevěstince do kontextu prostituce v českých dějinách. Téma padlé lásky je součástí sociálních dějin, proto velmi úzce souvisí se sociální problematikou 19. století. V průběhu zpracování tohoto tématu je potřebné porovnat informace i se skutečnostmi, které se dotýkaly jiných měst v českých zemích, aby bylo výsledné zhodnocení správné.

Při vzniku práce klademe důraz na konkrétní příběhy, které se v Plzni a jejím blízkém okolí odehrály, a na nich se pokusíme dokázat obecné tendence přístupu k tomuto jevu a četnost výskytu plzeňských padlých žen vzhledem k jiným městům v téže době a vzhledem k dnešku v Plzni. Důležitým úkolem bude, aby se práce nestala pouhým kladením jednotlivých příběhů za sebou bez jejich zasazení do kontextu patologických jevů.

Primární zdroje pro práci představují prameny z fondu *Archiv města Plzeň, Registratura městské rady 1893-1895*, z fondu *Krajský soud Plzeň I* a z *matričních knih narozených* za období 1800-1900. Toto téma nám skýtá skrovné množství pramenů. Z těchto důvodů je práce v úvodní části pojata obecněji, je zde představena problematika prostituce a názory, které ji provázely a postihovaly, literatura a prameny, jež nám jsou dochovány, známy a které je možno pro tuto práci využít. Abychom dokázali prameny správně využít, je nutno podat stručný přehled historie prostituce v českých zemích a postihnout zákonodárství, které ji upravovalo.

V centru práce pak už stojí samostatné téma, které je doplněno o společenský vývoj v Plzni, ale také o vývoj města jako takového v 19. století, protože i výstavba a průmyslový rozvoj měly vliv na poptávku po padlých ženách. Práce dále postihuje nám

známé plzeňské nevěstince, které patřily ve sledovaném období mezi nejznámější. Pro pochopení částí, ve kterých se plzeňské nevěstince soustřeďovaly, je v obrazových přílohách zobrazen dobový plán z roku 1894, na kterém jsou vyznačeny ulice s nevěstinci, a v části práce bude krátce přiblíženo, jak to bylo s plzeňskými předměstími. Protože se však věnujeme i jiným patologickým jevům, práce obecně pojedná o ženské kriminalitě, která bude opět doložena na konkrétních případech.

Bakalářskou práci uzavírá sonda do matričních knih narozených v Plzni a částečně matričních knih zemřelých, které nám jsou schopny poskytnout procentuální údaje o nemanželských dětech, a my si tak dotvoříme celkový pohled na 19. století a tehdejší společenské poměry. Sonda se zaměří především na počet nemanželských dětí vzhledem k celkovému počtu narozených dětí, dále se pokusí postihnout, co vše je možno z knih vyčíst, tedy původ matek, jejich zaměstnání nebo přiznané otce a jejich profese.

Autorčinou ambicí je podat základní informace o jednom z nejstarších řemesel dějin v Plzni v 19. století v rámci jeho všeobecně známé a rozsáhlé historie.

1. Úvod do problematiky tématu

1.1 Terminologie a vymezení pojmu prostituce

Pod pojmem *padlé ženy* si každý může vybavit něco jiného. Existují další různá pojmenování (vraždkyně, zlodějky, kuplířky, nevěstky; zdatnému zájemci o historii se jistě vybaví Magdalénské azyly¹ z Irské republiky), která jsou v literatuře s *padlými ženami* spojována.

Proč jsou vlastně tyto ženy nazývány padlé? Ve většině případů je tomu z toho důvodu, že „padly“ do svárů dobových kuplířek a kuplířů v jejich nevěstincích. Neopomeneme ani samotné majitele nevěstinců až na hranici toho, co je nám v současné době známo. A samozřejmě také nezapomeneme na ženy, které „padly“ kvůli lásce.

Prostituce a nešťastná láska jsou témata, která provázejí dějiny lidstva od jejich počátku. Toto tvrzení se může jevit jako klišé stejně tak jako tvrzení, že prostituce je nejstarší povolání světa čili nejstarší řemeslo. Skutečnost, že prostituce provází naše dějiny po staletí, je podpořena pověstí, podle které se s ní setkáváme již při založení Říma. Na základě starověké historiografie, konkrétně tvrzení dějepisce Valeria, byla mytickou vlčicí kojící Romula a Rema nevěstka.² Snad právě díky odvěkosti tohoto povolání existuje takové množství synonymních pojmenování pro kněžky lásky.

Ottův slovník naučný z roku 1902 definuje nevěstku, dnes synonymum s archaickým příznakem k termínu *prostitutka*, jako „ženštinu, která za peníze propůjčuje se mužům.“³ Ještě dříve termín vymezil Josef Jungmann, který pojmenování definoval takto: „*NEVĚSTKA* (...) = *kurwa, eine hure, meretrix*. (...) *Ne k manželstwj, ale k smilstwu a cizoložstwu a k chlipnosti, gako newěstku dali*.“⁴ K pojmu *nevěstka* máme v českém jazyku široké množství synonymních pojmenování, která nám nabídne Slovník spisovného jazyka českého, například *běhna, hampejznice* (to je spíše pojmenování pro majitelku hampejzu, bordelu), *kněžka, kurtizána, merhyně* a jiná hanlivá pojmenování.⁵

¹ Azyly vzniklé ve Velké Británii a v Irsku za účelem rehabilitace žen, které se věnovaly prostituci. V Irsku byly pojmenovány podle Máří Magdalény.

² PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*. Praha: ZERAS, 1992. 48 s. s.8.

³ Ottův slovník naučný: *ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Osmnáctý díl. Navary – Oživnutí*. Praha: J. Otto, 1902. 1078 s. s. 258.

⁴ JUNGMANN, Josef. *Slovník česko-německý. Druhý díl. K-O*. Praha: knižecí arcibiskupská knihtiskárna u Josefy Fetterlové, 1836. 1031 s. s. 710.

⁵ Ústav pro jazyk český, v. v. i. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. 2011. Dostupné z URL: <http://sjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=nev%C4%9Bstka&sti=EMPTY&where=full_text&hsubstr=no>. [cit. dne 2014-12-25].

Pro nevěstince nalézáme téměř totožná pojmenování, jež souvisí s pojmenováním pro osoby toto řemeslo provozující. Zajisté nás tak nepřekvapí, že nevěstinec je také *bordel*, *hampejz*, *lupanár*⁶ či *vykřičený dům*.

Vymezit pojem *prostituce* se pokusilo již nemálo historiků, sociologů, právníků a dalších odborníků. Například definice Duchoslava Panýrka zní následovně: „*Prostituce je pohlavní styk ženy s mužem, touto po živnostensku, t. j. za peníze, prováděný – s každým mužem, který zaplatí.*“⁷ Právě tato definice není přesná a zachycuje náhled, který kritizovali abolicionisté⁸, neboť prostituce neprobíhá jen mezi muži a ženami, ale dochází k ní i u stejného pohlaví; tedy i mezi muži a muži či navzájem mezi ženami. Prostituci nelze zúžit na pouhé jednání a chování nevěstek; pojem prostituce zahrnuje také chování a jednání kuplířek, vlastnic a vlastníků bordelů, kteří na rozdíl od nevěstek nebývají anonymní a jsou svému okolí známější než *padlé ženy*. Tento rozsáhlý výraz také zahrnuje jednání osob, jejichž činy přivedly ženy na cestu k „pádu“, a těch, kteří nevěstince navštěvují.

Dnes je prostituce vymezena jednoduchou definicí, podle které se jedná o „*poskytování pohlavního styku za plat, z profese*“.⁹ Prostituce má určité formy, kterými je vymežována; může být registrovaná (postavena pod dozor), tajná nebo trpěná bez jakéhokoliv legislativního omezení, dále může být pravidelná, ta je provozována jako zaměstnání a zajišťuje konající osobě veškerý příjem, nebo příležitostná, která je popisována jako doplňková činnost k nějakému jinému a stálému povolání.¹⁰

Častá otázka, kterou si odborníci kladou, zní velmi jednoduše: jaké důvody vedou člověka k prostituci. Příčiny, které způsobují prostituci, zůstávají kontinuální. Otakar Rožánek ve svém díle uvádí statistiku příčin, kterou sám přejal od francouzského autora Parent-Duchâteleta¹¹, podle níž nejvíce prostituujících se dívek provádí tuto profesi z důvodů své životní situace a kvůli sociálním poměrům, ze kterých vzešla. U většiny žen,

⁶ Podle dějepisce Valeria byla vlčící kojící Romula a Rema nevěstka, jejíž domem byla chatrč Akky Larentie lupanar. Odtud se pak nazývají nevěstince lupanary. (PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*, s.8. Pojem uvádí také Spisovný slovník jazyka českého.)

⁷ PANÝREK, Duchoslav. *Pohlavní pud a prostituce mládeže*. Praha: Melantrich, 1923. 62 s. Pro dítě; sv. 43. s. 35.

⁸ Hnutí abolicionismu usilovalo o zrušení prostituce a stalo se určujícím pro dějiny prostituce na počátku 20. století.

⁹ Ústav pro jazyk český, v. v. i. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. 2011. Dostupné z URL: <http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=prostituce&sti=66901&where=full_text>. [cit. dne 2014-12-25].

¹⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. 219 s. ISBN 80-246-0379-9. s. 6.

¹¹ PARENT-DUCHATELET, Alexis Jean Baptiste. *De la prostitution dans la ville de Paris considérés sous le rapport de l'hygiène publique, de la morale et de l'administration: ouvrage appuyé de documents statistiques ... avec cartes et tableaux / par A.J.B. Parent-Duchatelet*. Paris: J.-B. Baillière, 1837. 592 s.

kteře byly ve statistice uvedeny, jsou těmito důvody bída, chybějící rodinné zázemí, staří rodiče neschopní se sami o sebe postarat; a nebo byly ženy jednoduše svedeny muži pod přísahou lásky, otěhotněly a musely se postarat o dítě.

Otakar Rožánek rozšiřuje rizika a kriminogenní faktory o další: „(...) špatné vychování děvčat, hlavně v nejnižších třídách lidu, dále nezaměstnanost, ženská práce v továrnách, soužití nedospělých dívek v továrnách s dospělými, po většině nepřiliš mravními družkami a soudruhy, překážky, někdy nemožnost vdavek, vrozená nechuť k práci, jakož i ženská ješitnost, **a co je hlavní, velká poptávka.**“¹²

Nevěstky směly bydlet jen v odlehých čtvrtích, aby nesváděly a nelákaly počestné ženy a dívky k nemravnému životu. Avšak ke zlepšení pomyslné mravnosti a výchovy některých dětí jistě nepřispěl fakt, že byly nevěstince umístovány do okrajových částí měst, kde bydlely chudší vrstvy obyvatelstva a jejich děti tak měly patologické jevy „dnes a denně na očích“.

„Prodejná žena byla vždy bytostí, kterou většina lidí pohrdala, kterou pranýřovala církev, kárali moralisté, trestali právníci, ostrakizovali lékaři, ale kterou vyhledávali muži všech jmenovaných i nejmenovaných profesí, muži ze všech sociálních vrstev.“¹³ Tento výrok Milady Lenderové do jisté míry vysvětluje tvrzení Rožánka, že žena je taková, k čemu ji muži po staletí vedli.¹⁴ V minulosti, dnes i do budoucna, je historickým vývojem potvrzeno, že dokud bude pomyslná poptávka, pak bude i nabídka, která se bude samozřejmě vrstvit dle „kvality poptávaných služeb“. Nelze popřít ani fakt, že ženy se do jisté míry stávají takovými, jaké si je někteří muži přejí – prodejními. Láska byla vždy na prodej a nejspíše bude nadále, jak totiž uvádí Harold P. Southerland: „Láska je stále na prodej: otázka dneška zní, jaká je její cena.“¹⁵

1.2 Odborná literatura

Hodnocení společenské situace co se týče prostituce na počátku i na konci 19. století a v následujícím období prvorepublikovém je nám známo především díky publikaci *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i republiky*, jejíž autorkou je Milena

¹² ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce. Díl I.* Praha: Hejda & Tuček, 1903. 499 s. s. 171

¹³ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 9.

¹⁴ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce. Díl I.*, s. 138.

¹⁵ SOUTHERLAND, Harold P. 'Love for Sale' – Sex and the Second American Revolution. In: *Duke Journal of Gender Law & Policy*. Tallahassee: FSU College of Law, 2007. roč. 15, č. 263. [b.s.] Dostupné z URL: <<http://ssrn.com/abstract=1012911>>. [cit. dne 2015-02-08].

Lenderová, která ve zmíněné knize zachytila dobové postoje vůči zmíněné problematice a zákony, které z nich vycházely.

Jedním ze tří základních legislativních postojů je prohibiční, což je úplné zakázání a potírání prostituce a jeho nejvýznamnější zastánkyní na českém trůně se stala Marie Terezie.¹⁶ V některých zemích zákaz prostituce existuje dodnes¹⁷, jak však uvádí Lenderová, prohibiční opatření nejsou schopna prostituci odstranit. „*Prohibice by mohla být úspěšná jen v případě, kdyby se podařilo odstranit příčiny prostituce.*“¹⁸

Druhým zákonným přístupem k prostituci je reglementace, která prostituci toleruje a současně ji vnímá jako jakési nutné zlo, „d'ábla“, jehož nelze zcela vymýtit. Prostitutky jsou zákonně trpěny, vybaveny zdravotními knížkami a spadají pod policejní i lékařskou kontrolu. Tento přístup se zrodil z francouzského osvícenství a do konce 19. století se rozšířil po celé Evropě. Reglementační přístup se mohl v jednotlivých městech lišit, poněvadž byl uzákoněn pouze vyhláškami kompetentních obecních a městských úřadů¹⁹; to však v některých případech mohlo vést k podezření ze zneužívání pravomocí policejními úředníky. Stoupencem těchto právních norem se stal následník a syn Marie Terezie Josef II., který byl často v souvislosti s nevěstkami kompromitován, prý v nich měl zálibu.²⁰

Reglementace měla své odpůrce, kteří zastávali postoj tzv. abolicionistického hnutí, z něhož se zrodil třetí zákonný přístup – abolicionismus zaměřený na postižení jevů, které prostituci provázejí. Mezi reglementační negativa řadili nedostatečnou registraci, která nepostihla všechny prostitutky, nedbalé lékařské kontroly a také vykořisťování nevěstek ze strany majitelů bordelů.²¹ S abolicionismem přichází konec období utajování nemravných témat a naopak začínáme hovořit o počátku období osvěty, vzdělání a mravní výchovy žen. Za domovinu hnutí abolicionistů považujeme protestantskou Anglii a Švýcarsko, kde se spolu s narůstající ženskou emancipací a feminismem v šedesátých letech 19. století zrodilo,²² avšak určujícím pro dějiny prostituce se abolicionismus stal až na počátku 20. století.

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 28-29.

¹⁷ Zákaz prostituce nadále existuje v evropských zemích Švédsko, Norsko, Dánsko, ale také v některých mimoevropských; v USA je to ve všech státech s výjimkou Nevady, Arizony a Oregonu popřípadě v zemích třetího světa, například v Pákistánu.

¹⁸ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 29

¹⁹ Tamtéž, s. 34.

²⁰ Tamtéž, s. 29.

²¹ Tamtéž, s. 39.

²² Tamtéž, s. 42.

Představitelé tohoto hnutí nesouhlasili s rozsáhlým pohledem na problematiku prostituce, která podle nich byla založena na existenci dvojí morálky – jiné pro muže a jiné pro ženy.²³ Za jednoho z nejvýznamnějších zastánců těchto názorů je v českých zemích považován Tomáš Garrigue Masaryk, který již během osmdesátých let 19. století bojoval proti trpění prostituce jako „přirozeného zla“ a jenž prohlásil: „*Prostituce – nejsou jen padlé ženy, nýbrž i stejně padlí mužové (...)*.“²⁴

Zastáncem stejných názorů jako T. G. Masaryk se nám může jevit i doktor Otakar Rožánek, jenž je autorem výroku: „*Mnoho při tom nařiká se na ženy, ale neprávem; nedivme se jim, neboť staly se takovými, jakými je vychovaly okolnosti a sami mužové.*“²⁵ Otakar Rožánek byl ženským lékařem pro hlavní město Praha. Pokusil se nahlédnout do psychiky žen. Proto právě on otiskl tento výrok na stranách svého pojednání *O pudu pohlavním a prostituci*. Přesto je z jeho práce možné vycítit jakousi nelibost vůči nevěstkám. Jeho vztah vůči těmto ženám pak zcela podtrhává výrok: „*Přihlédneme-li dále k životu nevěstek se stanoviska sociálního, přesvědčíme se nade vší pochybnost o tom, že nevěstky jsou parasity lidské společnosti.*“²⁶

Téma prostituce bylo ve společnosti spíše tabu, proto je doposud méně probádanou částí sociálních dějin. Není tomu tak zejména ve Francii, kde se těší většímu zájmu již několik desetiletí, především od první čtvrtiny 19. století, kdy vznikaly četné odborné práce a studie. Stejně tak tomu bylo i s jinými tabuizovanými tématy, například infanticidium²⁷ se stalo oblíbeným námětem pro francouzské soudní lékaře i porodníky.²⁸

Z roku 1888 pochází dílo Jacqua Rossiauda o středověké prostituci; již o šest let dříve se historii prostituce věnoval Alain Corbin a nejstarším vědeckým autorem na dané téma je již výše zmíněný Parent-Duchâtelet (1790-1836), jehož spis *De la prostitution de la ville de Paris* vyšel v Paříži roku 1836, ale jako dílo francouzského lékaře zůstal v Čechách v podstatě neznámý.²⁹ Významným autorským vzorem pro české lékaře se stal berlínský lékař a dermatolog Alfred Blaschko (1858-1922), jehož studie byly citovány ještě v meziválečném období. Prostituci se zabývali převážně lékaři – zejména dermatologové –

²³ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 43.

²⁴ Cit. dle Lenderová: T.G.Masaryk: Mnohoženství a jednoženství. Přednáška pořádná spolkem „Domovina“ dne 7. března 1899. Praha 1899, s. 18-19.

²⁵ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce. Díl 1*, s. 138.

²⁶ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské. Díl 2*. Praha: Hejda & Tuček, 1903. 298 s. s. 263.

²⁷ Infanticidium znamená zabití novorozeněte především matkou. Více viz podkapitola *Právo upravující infanticidium*.

²⁸ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7. s. 336.

²⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 15.

zkoumající pohlavní choroby, jejich diagnózy, léčení a příčiny.³⁰ Iwan Bloch (1872-1922) je další důležitý berlínský dermatolog, z jehož pera pravděpodobně úplně poprvé vzešla otázka týkající se prostituce mužů a dětí,³¹ kterou ve své české práci neopomenul Otakar Rožánek ani Duchoslav Panýrek, jenž se zabýval výhradně sexualitou a prostitucí dětí.

Českých prací zabývajících se prostitucí zatím příliš nemáme. Tato skutečnost je zaprvé zapříčiněna nedostatečným množstvím pramenů, které byly v průběhu 20. let 20. století zničeny³²; za druhé na tom má svou vinu i pruderní společnost, která pod vlivem církve podporovala zásadu: „*Mluvíti veřejně o pohlavních věcech uráží stud.*“³³

Hovoříme-li však o období prvorepublikovém a dřívějším, ačkoliv by se pohledy na problematiku zdály být dnešnímu čtenáři úzkoprsé, je to období rozvoje studií o vzájemných vztazích mezi dvěma pohlavími, o dějinách ženy, o sexualitě a jiných, do té doby intimních tématech. Právě díky tomuto zvýšenému odbornému zájmu, který souvisí s výzkumem hnutí abolicionismu, existují publikace z konce 19. století a především počátku 20. století, které se zabývaly do té doby tabuizovanými tématy, jako je právě prostituce ženská i mužská, kriminalita ženská i mužská, pohlavní choroby a jejich léčení.

Rozsáhlou dvoudílnou publikaci věnující se historii a současnému stavu (tj. na přelomu 19. a 20. století) vydal již mnohokrát zmiňovaný Otakar Rožánek³⁴ a na něho do jisté míry navázali i jiní čeští lékaři, např. pražští městští lékaři Karel Kettner, Duchoslav Panýrek aj. Ti se pak na počátku 20. století věnují problematice „pohlavního pudu“, tématu, které ve zmiňované době bylo a dodnes je velmi diskutované. Zřídka kdy se zabývali historií problematiky prostituce, spíše je zajímala jejich současnost a snaha definovat tento „zlobný jev“, proč se vyskytuje ve společnosti, co jej zapříčinilo a především jak docílit jeho úplného vymýcení. Základním principem se stala, jak bylo již výše zmíněno, osvěta, které však podléhaly především dívky a ženy. Na muže se zpočátku příliš nemyslelo.

³⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 15-16.

³¹ Tamtéž, s. 16.

³² Za nedostatečné množství pramenů je zodpovědné zavedení tzv. aboličního zákona č. 141/22 Sb. z roku 1922 a předpisy k tomuto zákonu z 21. ledna 1924, které nařizovalo odnětí a následné zničení zdravotních knížek nevěstek. Nařízení se netýkalo evidenčních záznamů a jiných spisů dohlížející na potírání prostituce, přesto však byla většina pramenů zničena. (LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 49-52.)

³³ PANÝREK, Duchoslav. *Pohlavní pud a prostituce mládeže*, s. 5.

³⁴ Již citované publikace ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce. Díl 1.* Praha: Hejda & Tuček, 1903. 499 s.; ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské. Díl 2.* Praha: Hejda & Tuček, 1903. 298 s. Další tvorba např. ROŽÁNEK, Otakar. *Choroby pohlavní u muže i ženy, jejich průběh, rozšíření, následky, léčení, sociální význam, jakož i jak se před nimi chrániti.* Praha: B. Kočí, 1906. 476 s.

Zmíněný Duchoslav Panýrek roku 1923 uvádí, že toto téma bylo vždy spíše tajené, konkrétně se podle něj toto téma stalo předmětem tzv. pštroší politiky³⁵ v domnění, že tajením některých zhoubných skutečností a neřestí se předejde jejich patologickému nárůstu.³⁶

Přesto v počátcích samostatného československého státu vznikaly publikace zaměřené všemi směry, byly to práce z oblasti sociálního lékařství, například práce *Sociální lékařství*³⁷, jejímž autorem je zakladatel českého sociálního lékařství Hynek Pelc ml., dále díla úzce související s potíráním pohlavních chorob, například Wiesnerovy *Dějiny prostituce a příjice v Československu*³⁸ nebo dvoudílná publikace *Choroby sexuální a venerické* od Antonína Trýba.³⁹

V dnešní době jsou tato společenská témata vítána a stávají se středem pozornosti mnoha historiků, díky čemuž vznikají nové publikace a odborné statě, které se věnují sociálním, kulturním, náboženským a politickým substrukturám společnosti, k čemuž prostituce neodmyslitelně patří.⁴⁰ Za všechny je to např. již výše zmíněná a mnohokrát citována publikace *Chytila patrola aneb prostituce za Rakouska i Republiky* od Mileny Lenderové, v edici Zmizelá Praha *Nevěstince a nevěstky: otázky z erotického života Pražanů* od Radima Kopáče a Josefa Schwarze⁴¹ či studie a články Stanislavy Musilové (Klečákové)⁴² se zaměřením na ženskou kriminalitou na přelomu 19. a 20. století.

Postava nevěstky se stala oblíbenou a zároveň klišé v krásné literatuře, zejména ve francouzské tvorbě⁴³ v druhé polovině 19. století, ve které bývá nevěstka zpravidla líčena jako oběť. V české próze prvotní díla zachycovala ženy vrávorající nad pokleslostí

³⁵ Čili „strkat hlavu do písku.“ Znamená uhýbaní skutečným i domnělým nebezpečím či nepříjemnostem v domnění, že se tak podaří vyhnout problému.

³⁶ PANÝREK, Duchoslav. *Pohlavní pud a prostituce mládeže*, s. 3.

³⁷ PELCL, Hynek. *Sociální lékařství*. Praha: Melantrich, 1937.

³⁸ WIESNER, Antonín. *Dějiny prostituce a příjice v Československu*. Praha: Československá společnost pro potírání chorob pohlavních, 1925. 103 s.

³⁹ TRÝB, Antonín. *Choroby sexuální a venerické: sexuální funkce muže a její úchylky*. Brno: Borový, 1925. 195 s. 1.díl.; TRÝB, Antonín. *Choroby sexuální a venerické: choroby venerické a nemoci částí pohlavních*. Praha: Borový, 1929. 188 s. 2. díl.

⁴⁰ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 11.

⁴¹ KOPÁČ, Radim – SCHWARZ, Josef. *Nevěstince a nevěstky: obrázky z erotického života Pražanů*. Praha: Paseka, 2013. 244 s. Zmizelá Praha. ISBN 978-80-7432-316-4.

⁴² Například KLEČÁKOVÁ, Stanislava – FRANCOVÁ, Eva. “Ve jménu veřejného pořádku a slušnosti“ aneb prostituce v Kutné Hoře na přelomu 19. a 20. století. In: *Historie 2003. Celostátní studentská vědecká konference, Pardubice 4.–5. prosince 2003*, ed. Jiří Kubeš, Pardubice 2004. s. 193-232.; KLEČÁKOVÁ, Stanislava – FRANCOVÁ, Eva. Vojáci a prostitutky v Kutné Hoře na přelomu 19. a 20. století. In: *Krásné Město 3/2004*. Kutná Hora: město Kutná Hora, 2004. s. 7-8.; KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Obsluhoval jsem v Ráji, aneb prodejná láska v Čáslavi. In: *Pandora, kulturně literární revue, č. 18 LAST-LUST-LÁSKA*. Ústí nad Labem: občanské sdružení Nad Labem, 2009. s. 131-141.

⁴³ Příběhy francouzských kurtizán zpracovali Honoré de Balzac ve svém společenskokritickém díle *Lesk a bída kurtizán* (1838-1843), Alexandre Dumas mladší v autobiografickém románu *Dáma s Kaméliemi* (1848) či Émile Zola v románu *Nana* (1880).

morálky a hříšnosti. Na konci devadesátých let minulého století na téma prostituce v české literatuře v 19. století⁴⁴ napsal studii Aleš Haman.⁴⁵

V průběhu 19. století došlo k oddělení genderových rolí a na základě genderu k rozlišení životního prostoru na vnitřní, který je spojen s ženou, a veřejný, který se stává doménou muže. Jak uvádí Stanislava Musilová (Klečáková): „*Zároveň se prostor vnitřní stává i prostorem uzavřeným, a to i vůči působnosti veřejně platných norem.*“⁴⁶ Prostor vnitřní vymezoval manželské povinnosti, ke kterým patřil pohlavní styk; muž nesměl manželku k pohlavnímu styku nutit, manželka naproti tomu neměla manželi toto právo upírat, ale měla si zachovat cudnost.⁴⁷ Dobový diskurz předpokládal, že „(...) *žena je ve své přirozenosti bytostí nekriminální a její kriminalizace je až důsledkem neřádného zapojení do nepřislušného veřejného prostoru.*“⁴⁸ A z toho důvodu bylo manželství, respektive mateřství, považováno za nejúčinnější prevenci proti ženské kriminalitě (především proti prostituci).⁴⁹

Přístup a dobové názory přelomu 19. a 20. století byly zakořeněny nejen v českých zemích, ale například i ve Francii. Michel Foucault tyto projevy shledává v celém 19. století a dává je za příčinu pozůstatkům viktoriánské prudernosti. Situaci definuje v několika jednoduchých větách: „*Sexualita byla najednou pečlivě držena pod zámkem. Uklidila se do ústraní. Konfiskovalo ji párové manželství a beze zbytku ji pohltila vážnost reprodukční funkce. O sexu se mlčí.*“⁵⁰ Jak autor dále uvádí, jedinými místy tolerance se

⁴⁴ Na téma padlých žen a padlých lásek vznikla celá řada děl české i německé pražské literatury. Za českou můžeme zmínit například *Gabriela Preissová: Gazdina roba (1889)*, v knize hlavní hrdinka doufá, že si ji Mánek vezme, ale nakonec se stane „gazdina roba“, tj. žena žijící s hospodářem bez manželského svazku. *K M. Čapek-Chod: Kašpar Lén mstitel (1908)* je prvotina, ve které autor píše o postavách na okraji společnosti, jednou z nich je chudá dívka, která si musela začít vydělávat svým tělem. Do protikladu lze postavit *Marie Majerová: Panenství (1907)*, což román, ve kterém se hlavní hrdinka postavila proti lehkomyšlnému prodávání lásky a těla. A další díla, z nichž mnohá jsou dnes opomíjena. (HORÁKOVÁ, Iveta. Téma „nešťastné“ lásky v české literatuře 20. století. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Daniel Jakubiček, Ph.D. s. 32-36.)

Za českou německou literaturu nevynecháme na svou dobu naturalistická díla autora *Egona Ervína Kische: Pražské obrázky (1913), Pasák (1914)*.

⁴⁵ HAMAN, Aleš. Téma prostituce v české literatuře minulého století. *Tvar* 8. Literární obtýdeník. Praha: Klub přátel Tvaru, 2. 5. 1997, č. 9. 24 s. ISSN 0862-657.

⁴⁶ MUSILOVÁ, Stanislava. Padlé ženy v mikrosondě. In: *Útisk - charita – vyloučení*. Sborník příspěvků z 34. ročníku Symposia k problematice 19. století. Praha: Academia, 2015. 392 s. ISBN: 978-80-200-2460-2. s. 254.

⁴⁷ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2013. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4. s. 159.

⁴⁸ MUSILOVÁ, Stanislava. *Padlé ženy v mikrosondě*, s. 256.

⁴⁹ Tamtéž, s. 257.

⁵⁰ FOUCAULT, Michael. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999. 189 s. s. 9.

staly veřejné domy a sanatoria; prostitutka, zákazník, pasák, psychiatr a jeho hysterik směli dávat průchod svým radovánkám jen v ústraní.⁵¹

Ve druhé polovině 20. století nalézáme nové přístupy k sexualitě a prostituci. Tato problematika se stala žhavým tématem ve feminismu, jen v tomto proudu vzniklo mnoho prací a úhlů pohledu na *padlé ženy*. Dějiny moderní prostituce nabízejí dynamický pohled na soukromý život žen, jakož i fungování medicíny a patriarchy, a zdůrazňují, že je třeba pochopit, jak spolu souvisí gender a sexualita.⁵²

Některé feministické proudy shledávají prostituci jako nežádoucí především proto, že nadále potvrzuje historicky danou mužskou nadvládu nad ženami. Prostitutka je tímto proudem vnímána jako „(...) vzor ženské sociální, sexuální a ekonomické podřízenosti.“⁵³ Autorky⁵⁴ tohoto proudu chápou prostituci jako násilí na ženách; násilí nejen v praxi prostituce, ale především jako násilí v samotné myšlence „nákupu sexu“, která je pocíťována za neoddělitelně spjatou se systémem heterosexuality a mužské síly, což podle nich představuje „(...) absolutní ztělesnění patriarchální mužské výsady.“ Tyto myšlenky podle nich tvoří jednoduchou rovnici: prostituce **rovná se** mužské sexuální chování charakterizované třemi různě kombinovanými prvky: výměna zboží, promiskuita a emocionální lhostejnost.⁵⁵

Vedle tohoto proudu vyrostl radikální program, který zachytila Gail Phetersonová ve své knize *A Vindication of the Rights of Whores* (1989). Představitelé nesouhlasí s obrazem prostitutky jako pouhé oběti; bojují za uznání prostituce a ostatních činností spojených se sexuálním průmyslem jako každé jiné práce, která nebude právně diskriminována.⁵⁶

V moderně a postmoderně vznikla celá řada dalších názorových proudů, které vymezují a snaží se pochopit tento sociální jev. Na stranách této práce není prostor pro zachycení všech postojů, které se vůči prostituci vymezily; z toho důvodu jsou představeny výše napsané, které se staví do kontrastu s abolicionistickými názory z počátku 20. století.

⁵¹ FOUCAULT, Michael. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999. 189 s. s. 11.

⁵² SCOLAR, Jane. The 'subject' of prostitution: Interpreting the discursive, symbolic and material position of sex/work in feminist theory. In: *Feminist Theory*. [Glasgow: University of Strathclyde, 12/2004. roč. 5, č. 3]. s. 343-355. s. 343. Dostupné z URL: <<http://ssrn.com/abstract=1868127>> nebo <<http://ftv.sagepub.com/content/5/3.toc>>. [cit. dne 2015-02-08].

⁵³ Tamtéž, s. 344.

⁵⁴ Namátkou Kate Millettová, autorka knihy *Sexuální politika z roku 1970* či Kathleen Barryová, která se účastnila při vzniku nevládní organizace Coalition Against Trafficking in Women (CATW).

⁵⁵ SCOLAR, Jane. *The 'subject' of prostitution: Interpreting the discursive, symbolic and material position of sex/work in feminist theory*, s. 344.

⁵⁶ Tamtéž, s. 346-347.

1.3 Prameny

Pro postihnutí problematiky prostituce, ale také veškerého ženského zločinu v 19. století, jsou nám k dispozici pouze torzovité prameny. Jak již bylo uvedeno, vzhledem k aboličnímu zákonu z července 1922, a předpisům k tomuto zákonu z ledna 1924, se pramenů k této problematice dochovalo poskrovnu. Zatímco v Českých Budějicích a v Klatovech byli úředníci méně důslední a pramenů se dochovalo mnoho,⁵⁷ v Plzni tomu tak nebylo. Koneckonců Plzeň byla vždy považována za „přísně katolické“ město, věrné církvi a králi, a svou loajalitu prokázala i v prvorepublikovém období při plnění nařízení: „Zdravotní (kontrolní) knížky nevěstek zapsaných buďtež dosavadním majitelkám úřadem, jež na ně svými orgány dosud byl dozíral, odňaty a zničeny.“⁵⁸

Z této příčiny je nelehké postihnout vývoj prodejné lásky v historii města Plzně. Dílčí informace nám mohou poskytnout protokoly městské rady, které se dochovaly v poměrně široké míře. Jsme však odkázáni na vůli městských úředníků 19. století, do jaké míry se chtěli zabývat prostitucí. Téma se stalo palčivým především v roce 1893, ze kterého se nám dochovala většina pramenů. V tomto roce došla plzeňskému obyvatelstvu trpělivost a občané zahltili městskou radu tolika stížnostmi, že se je rozhodla uchovat; nebo byly dokumenty uchovány z toho důvodu, aby se v nich samotní úředníci vyznali.

Dalším stěžejním pramenem se pro nás může stát *fond Krajský soud Plzeň I*, který vznikl 1. července 1850. Ten je pro nás význačným zdrojem pro postižení situace nejen v oblasti prostituce, ale vůbec všech kriminálních případů projednávaných na Plzeňsku ve druhé polovině 19. století. Pokud jde o první polovinu 19. století, tu nám může představit *fond Kriminální soud Plzeň z let 1765-1850*, který obsahuje materiály trestního soudnictví tehdejšího Plzeňského kraje, avšak tento fond dosud není zpracovaný.

1.4 Otázky a metodologie

Při vzniku práce „*Padlé“ plzeňské ženy v 19. století* bylo použito několik historických metod k získání historických poznatků v nejširším smyslu. Jako historický přístup byl zvolen přístup synchronní a z něho následně vycházejí jednotlivé metody. Tento přístup postupuje dle chronologické osy v určitém časovém období a zároveň je jím možné konfrontovat vývoj na jiných místech s konkrétní situací ve zkoumané oblasti; v této práci

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 14.

⁵⁸ Tamtéž, s. 13.

porovnání Plzně s jinými městy (viz další podkapitola *Plzeň v komparaci s městy Ostrava, Čáslav a Kutná Hora*). Tím byla uplatněna komparativní metoda srovnáním města Plzně a četnosti *padlých žen* na jeho území v téže době s četností *padlých* v Ostravě; dále byla tato metoda využita v porovnání *padlých žen* v Plzni v 19. století a dnes (viz další podkapitola *Plzeň v komparaci se současností*). Tak byla využita synchronní komparace, která srovnává jevy, jež probíhaly ve stejné době na různých územích, ale také analogická komparace, která zkoumá, jakým historickým vývojem prošly objekty komparace, a zda-li byl tento vývoj obdobný.

Jedna z nejrozšířenějších historických metod, která provází i tuto práci, je metoda nepřímá; ve chvíli, kdy prameny nedávají jednoznačnou odpověď, využíváme a analyzujeme i prameny z jiných oblastí. Při přepisu veškerých citací, které jsou v práci otisknuty, je používána transliterace.

Svým rázem a strukturou si práce klade za cíl dodržet principy historické antropologie. Tato historická disciplína se zabývá konkrétním jedincem v dějinách a tím, do jaké míry je ovlivňován okolím a prostředím. Vedle toho také zkoumá, jak je jedinec schopen projevat svou vlastní individualitu. Historická antropologie (popř. antropologická historie) vychází z mnoha jiných vědních oborů, například z etnologie, sociálních dějin či samotné sociologie, mikrohistorie, dějin každodennosti aj.

Antropologizace historie se z velké část vyvinula díky socializaci historie a historizaci sociologie, někteří autoři ve druhé polovině 20. století dokonce považovali sociologii primárně za historickou disciplínu a nikoliv za samostatný vědní obor. Konkrétně americký sociolog Charles Wright Mills tvrdil, že „(...) život jednotlivce ani dějiny společnosti nelze pochopit, nepochopíme-li obojí současně.“⁵⁹

Předmětem historické antropologie je zkoumání existence člověka v rozměru jeho každodenního života, včetně témat spojených s lidovou kulturou, jako je čarodějnictví, svátky a slavnosti.⁶⁰ Zájem historiků se obrací k individuálním a neopakovatelným příběhům jednotlivců, jejichž cílem je snaha rekonstruovat pohled samotných jednajících a pochopit jejich zkušenosti, myšlení a pocity. Tento přístup vylučuje jednotný a uzavřený

⁵⁹ NEŠPOR, Zdeněk – HORSKÝ, Jan. Historická antropologie. *Kuděj*. Časopis pro kulturní dějiny. Praha: Scriptorium, 2004. ISSN 1211-8109. s. 68.

⁶⁰ ŠIMŮNKOVÁ, Alena. Ke vztahu historiografie a antropologie: perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum. In: *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1995. ISSN 0009-0794. s. 107. Dostupné také z URL: <<http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:d87cc7a1-4611-11e1-1418-001143e3f55c&q=Ke+vztahu+historiografie+a+antropologie>>.

obraz člověka a distancuje se od sociálního dějepisectví, to je od zkoumání dějin společnosti.⁶¹

Témata, kterým se historikové v současném bádání věnují, se týkají stále většího okruhu problémů. Snad právě proto jsou v historickoantropologickém bádání zřetelné čtyři tendence, a tak vznikají díla zaměřená na fyzickou a biologickou antropologii, ekonomickou, sociální nebo kulturní antropologii.⁶²

Cílem této práce je nejen přiblížit čtenáři různé situace, životy různých *padlých žen* a jejich společenské postavení, ale také přiblížit samotné téma těm, kteří nejsou do této problematiky zasvěceni.

⁶¹ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, s. 399.

⁶² Tamtéž, s. 398-400.

2. Historický vývoj prostituce v českých zemích

Historie prostituce v českých zemích již byla částečně nastíněna v předchozím textu, a to především legislativní přístupy, které prostituci upravovaly. České země a vztah českého národa k prostituci při své tvorbě neopomenul ani Paul Lacroix, autor osmivazkového díla *Dějiny prostituce* z let 1851 až 1854, které vydal pod pseudonymem Pierre Dufour. Dějinami prostituce se zabýval i Rožánek, ten však většinu informací převzal z právě zmiňovaného Lacroixa, aniž by uvedl své zdroje.

Pohlavní nešvary byly v českých zemích trestně upravovány již za Soběslava, v jehož zákoníku stálo: „(...) *oba vinníci při cizoložství dopadení ponejprv měli státi hodinu na pranýři, po druhé mělo oběma vypáleno býti znamení hanby na čelo a zaplatiti pokutu rychtářem vyrčenou, po třetí měly se jim oči vyloupati a měli býti vyhnáni z města.*“⁶³ Do vlády Jana Lucemburského a do okamžiku, než obyvatelstvo poznalo okázalost a nádheru šlechtických turnajů, nedocházelo v českých zemích k zhoršení mravů. Podle těch, kteří měli právo turnaje navštěvovat (tzv. helmberechtigt) „(...) *říkali takovým hejskům a fiflenám helmbrecht a helmbrechtice.*“⁶⁴

S prostitucí na Starém Městě pražském bývá spojován Jan Milíč z Kroměříže, který údajně svým kázáním: „*Ve dvou letech 300 padlých ženštin přivedl k polepšení.*“⁶⁵ V Praze je ze 14. století doloženo jen pro jednu farnost svatého Valentina celkem osm nevěstinců,⁶⁶ je tedy pochopitelné, že se Jan Milíč z Kroměříže pokoušel *padlé ženy* přivést „na správnou cestu“. Milíč nechal v Benátské ulici, kde se dříve ženy prostituovaly, vybudovat ústav, který se později nazýval Jeruzalém. Ústav fungoval jako jakési nápravné zařízení pro kající se ženy, ale trval pouhé dva roky do Milíčovy smrti roku 1374.

V době působení Jana Husa musely nevěstky nosit na hlavě žlutý šátek nebo žlutou pásku na rameni,⁶⁷ aby byly jasně rozpoznatelné od počestných žen. Jeho vlivem a především vlivem reformace byly roku 1419 v Praze rozbořeny všechny nevěstince.⁶⁸ Nevěstky byly v této době pronásledovány především kvůli šíření pohlavních chorob, kterému se snažilo obyvatelstvo zabránit.

⁶³ DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*. Uherské Hradiště: František Radoušek, 1905. 336 s. 5. díl. s. 186.

⁶⁴ Tamtéž, s. 188.

⁶⁵ Tamtéž, s. 190.

⁶⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 81.

⁶⁷ PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*, s. 10.

⁶⁸ DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*, s. 199.

V šestnáctém století byly poměry stejně jako v celé Evropě uvolněnější, nevěstky směly navštěvovat veřejné oslavy a plesy, tvořily cechy a volily si svou představenou.⁶⁹ Návštěvy nevěstinců nebyly ničím ojedinělým a neřestným.⁷⁰ Ženy se směly volně pohybovat po městě a lákat kolemjdoucí jakýmkoliv způsobem. Avšak s každou epidemií nemocí, především s šířením příjice⁷¹, rostla zášť vůči těmto ženám a snaha vykázat je z města. Systém nevěstinců se udržoval v následujících dvou stoletích, a pokud docházelo k pokusu o jejich zrušení, tajná prostituce přirozeně kvetla dál.⁷²

Už středověké město nabízelo prostituci *šenkovní, bordelní a potulnou*, a tato typologie se nezměnila až do roku 1922, ve kterém byl schválen zákon o potírání pohlavních chorob.⁷³ Procentuální výskyt žen ve městech se v průběhu let, ale i ročních období, měnil, jedno je však jisté: množství prodejných žen převyšovalo čísla v oficiálních statistikách městské policie.⁷⁴ Počty žen se v průběhu roku měnily díky společenským událostem, které jednotlivá města konala, mezi nejvýznamnější patřily koncily, trhy, různé veselice a oslavy, v 19. století pak národní kongresy a výstavy.⁷⁵ Největší příležitosti jim skýtaly vojenské posádky a období válek, ale také univerzitní města. Zřejmě proto byla také část plzeňských nevěstinců v 19. století situována na Říšském předměstí, dnešní Jižní předměstí, kde se nalézala budova dnes již neexistujících kasáren 35. pěšího pluku.

Milena Lenderová uvádí, že „(...) *nebyvalý rozsah, různé formy prostituce – to byl jeden z určujících znaků městského života v devatenáctém století.*“⁷⁶ Nevěstky navíc neomezovaly výskyt a svůj život na jedno město, ale často se stěhovaly.⁷⁷ Z těchto důvodů je také mnohem těžší postihnout jejich identitu.

Počátek dvacátého století se v českých zemích vyznačoval bojem mezi zastánci reglementace a abolicie, jejichž síly byly před první světovou válkou poměrně vyrovnané. S válkou souvisel nárůst prostituce a pohlavně nakažených, což zajistilo převahu sil na straně abolicionistů, jejichž vítězství potvrdil zmíněný zákon *O potírání pohlavních nemocí* z roku 1922, který zrušil reglementaci prostituce a zakázal zřizování nevěstinců. Také jím byly zrušeny všechny dosavadní předpisy vydané v letech 1852-1916.⁷⁸ Zákon

⁶⁹ DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*, s. 205-6.

⁷⁰ Tamtéž, s. 205.

⁷¹ Čili syfilida. Jedná se o infekční onemocnění přenášené především pohlavní cestou.

⁷² PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*, s. 31.

⁷³ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 63.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž, s. 63-64.

⁷⁶ Tamtéž, s. 65.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž, s. 50-52.

ztěžoval práci policejním úředníkům i lékařům a také život samotným nevěstkám. Funkci nevěstinců převzaly bary, vinárny, kavárny a veškeré podniky, jež byly spojeny s koncesí podnikání, a prostitutky ztratily svou střechu nad hlavou v podobě stálého veřejného domu.

Po druhé světové válce přijala Organizace spojených národů Konvenci o boji proti zneužívání lidských bytostí a vykořisťování bližního prostitut, ke které se přidalo i Československo, a členské státy se tak zavázaly uzavřít všechny veřejné domy. V dobách socialismu se prostituce odehrávala ilegálně a prostitutky byly jako nezaměstnané stíhány pro příživnictví. V roce 1990 v České republice pozbylo příživnictví trestnosti a za trestné činy je považováno kuplířství a obchodování se ženami.⁷⁹

Kuplířství⁸⁰ spadá, stejně jako prostituce či smilstvo obecně, do kategorie mravnostních deliktů.⁸¹ Až do pozdního středověku bylo trestáno smrtí, *Všeobecným zákoníkem o zločinech a trestech* z roku 1878 hovoříme o přečinění vedoucímu ke zkažení mravů. Následující zákoníky kuplířství uvádějí jako přestupek a v případě svedení nezletilé osoby jako zločin. Zákon z roku 1803 řadí kuplířství mezi zločiny smilstva a trestá je těžkým žalářem v rozmezí jednoho až pěti let. Zákon z roku 1852 navazuje na předešlou legislativu a trest ponechává stejný. Od roku 1889 a 1891 byla z kuplířství obviněna pouze osoba, která se podílela na prostituci bez dodržování policejních a zdravotních předpisů.⁸²

Jeví se jako nepravděpodobné, že by prostituce měla v budoucnu ze společnosti zmizet; v současnosti se jí totiž věnují vysokoškolačky i dobře situované ženy, což částečně popírá jeden z tradičně udávaných kořenů tzv. nejstaršího řemesla, a sice sociální nouzi.⁸³ Podle Pavla Paye by přítrž tomuto dějinnému fenoménu mohlo učinit jedině všeobecné vykastrování mužských jedinců.⁸⁴

⁷⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 58-60.

⁸⁰ Jinak také lenocinium či svodnictví. Více k vymezení a uzákonění kuplířství možno nalézt v: TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7.; o proměně trestního práva v publikaci: FRANCEK, Jiří. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN: 80-86182-91-6.

⁸¹ KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Kuplířství, živnost nejohavnějších ženských stvoření světa a zároveň i řemeslo hnusné. In: *Ústecký sborník historický – Supplementum 2/1*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 2012. ISSN: 0231-9349. s. 163.

⁸² Tamtéž, s. 165.

⁸³ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 61.

⁸⁴ PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*, s. 1.

3. Společenská situace v Plzni v 19. století a postavení padlých žen ve městě

3.1 Společenské poměry v Plzni

Mluvíme-li o *plzeňských padlých ženách* 19. století, nesmíme opomenout samotnou dobu a *dlouhé* 19. století jako takové připomenout. Toto století je období plných změn, a to jak na poli hospodářském a výrobním, tak na poli kulturním. Měnily se společenské myšlenky a postoje, měnilo se téměř vše sloužící lidským potřebám duchovním a fyzickým.⁸⁵

Počátek 19. století v Plzni se vyznačuje nárůstem počtu kulturních a společenských událostí, především větším množstvím divadelních představení, která byla pořádána v hostinci „U Bílé růže“ na náměstí.⁸⁶ Ve druhé polovině 19. století se místem pro měšťanskou zábavu stává Gerlachovský dům a „Sín přátelství“ na Lochotíně, která začala ve dvacátých letech 20. století upadat.⁸⁷ Jednalo se ovšem o zábavní podniky určené především středním a vyšším vrstvám. K tomu mohly také navštěvovat spolu s nižší vrstvou kavárny a hostince, vykřičené domy, pelechy. Pokaždé se jedná o tentýž podnik, jen v jiném podání. Bordeláři, jak byli často nazýváni majitelé nevěstinců, oficiálně provozovali své *hostince*. Nekalé řemeslo v těchto místech provozovali načerno či pod patronátem městského purkmistrovského úřadu, který dotyčná místa oficiálně nazýval *vykřičené domy*. Samotní sousedé se o místech zmiňovali jen s hanlivými příznaky, nazývali je tedy *pelechy*, *peleši*, *brlohy* popřípadě *hampejzy*.

Tato vykřičená místa byla častokrát provozována pod pláštěm hospodské konfese, ale také konfese kavárenské, která se stala oblíbenou na počátku 20. století. První městská kavárna v Plzni, která zároveň sloužila jako vykřičený dům, se nalézala v domku číslo 86 zvaného U Hroznů⁸⁸. Provozovatelem podniku byl jakýsi pan Moravec, který musel spolu s Národní gardou v roce 1848 chránit osazenstvo svého podniku před rozlíceným davem, který chtěl osm lehkých dam naházet do řeky Radbuzy. Naproti domu se nacházel další veřejný dům pana Vrány, který přežil revoluční rok bez úhony.⁸⁹

Rozdělení společnosti na vrstvy se do veřejného života promítalo i v polovině 19. století. Ještě v roce 1848 se v Plzni událo toto: „(...) dáma „lepších“ plzeňských kruhů

⁸⁵ LÁBEK, Ladislav. *Život a móda v Plzni v XIX. stol.* Plzeň: Národopisné museum Plzeňska, 1923. 26 s. Ročenka Národopisného musea Plzeňska; sv. 4. s. 3.

⁸⁶ Tamtéž, s. 6.

⁸⁷ Tamtéž, s. 14.

⁸⁸ Dle publikace *100 zajímavostí ze staré Plzně* se nevěstinec u p. Moravce vyskytoval na místě bývalého Stalinova pomníku, tj. na místě stávajícího Památníku obětem komunistického teroru na Anglickém nábřeží.

⁸⁹ MAZNÝ, Petr – KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně.* Plzeň: Starý most, 2003. 117 s. ISBN 80-239-1692-0. s. 66.

se rozčílila na chůvu s dítětem, která si dovolila usednouti na sedátko, které vyhrazeno bylo jen nobl paničkám a dovolovala se zakročení městského strážníka.“⁹⁰ Představme si, jak by se dotyčná asi zachovala, kdyby si na totéž místo sedla některá z *padlých žen*. I vzhledem k tomuto incidentu je patrné, že evidentně nadále nebylo jednoduché, aby se dívka z nižší společenské vrstvy dostala do té vyšší. Ba naopak, poměry nejenže byly nadále rigidní, ale „(...) od 60. let 19. století se začala společnost hlouběji diferencovat, využívala volnější politický prostor a začala rozvíjet nové formy spolkového života (...)“⁹¹ A ačkoliv docházelo k rozvoji věd a školství, nemnozí s tím souhlasili a to především ti konzervativně založení.⁹²

Přestože byly poměry nadále svázané, k jistému uvolnění došlo, především pak u čtenářské obce. V 19. století v Plzni vychází veliké množství místních deníků; během revolučního roku 1848 *Posel ode Mže*, od roku 1875 *Plzeňské listy*, od roku 1892 *Plzeňský obzor: svobodomyšlný list pro Plzeň a západní Čechy*, také zde vycházel tisk německý *Der Pilsner Bote: Wochenblatt für Unterhaltung, Belehrung und gemeinnützige Interessen* aj. Tyto tiskoviny se věnovaly převážně rozjitřené politické situaci v habsburské monarchii nebo se specializovaly na určitou společenskou vrstvu, tak například pro dělnictvo byl určen *Hlas: list hájící zájmy lidu pracujícího*.

Postupem času se na stranách tisku začaly objevovat informace týkající se nejen politických záležitostí, ale i jakési „perličky“ ze soukromého života obyvatelstva, které byly čtenáři velmi vítány. Ladislav Lábek, plzeňský vlastivědný pracovník a znalec starožitnictví, tyto dlouhodobé tendence komentoval slovy: „*Sám soukromý život jednotlivců jest pln rozmlísek a maloměšťanské přepjatosti; v novinách čteme zaslána, v nichž se jednotlivci častují nejvybranějšími slovy a redakce nepochybně ráda uveřejňuje příspěvky rozváděných, neboť po nich dychtí čtenářská obec.*“⁹³ Novinový tisk přinášel senzace a události, jež se v Plzni a okolí, blízkém i dalekém, udály, a které podle redakce stály za zmínku.

⁹⁰ LÁBEK, Ladislav. *Život a móda v Plzni v XIX. Stol.*, s. 14-15.

⁹¹ KRIEGER, Miloslav. *Plzeňský poutník aneb Plzni ze všech stran*, s. 17.

⁹² Ani zástupci městské rady prý nebyli pro zřízení dívčí školy r. 1865 a jeden z pánů radů pravil: „Co se potřebuje naše holka učit; ať se učí vařit a prát a ne koketovat.“ (LÁBEK, Ladislav. *Život a móda v Plzni v XIX. stol.*, s. 17.)

⁹³ LÁBEK, Ladislav. *Život a móda v Plzni v XIX. stol.*, s. 14.

3.2 Zákoníky a vyhlášky upravující prostituci

Počátkem 19. století upravoval prostituci v habsburské monarchii *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích* z roku 1803, který trestal kuplířství těžkým žalářem v rozmezí jednoho až pěti let v případě, že by byla k prostituci svedena nevinná nebo nezletilá dívka. Na základě tohoto zákoníku bylo souzení obchodu s tělem v kompetenci městské rady, na svobodném uvážení úředníka. Některé tresty byly velmi drastické, proto byly v roce 1848 císařem pozměněny a zcela nahrazeny císařským patentem z května 1852⁹⁴. I tento nový trestní zákon nadále nechával trestání nevěstek v pravomoci obce.⁹⁵ Zákon trestal kuplířství, stíhal provozování prostituce v hostincích a krčmách a od roku 1860 byly nevěstky vybaveny zdravotními knížkami.⁹⁶

Na základě zákoníku z roku 1852 bylo kuplířství trestáno podle paragrafu 512, dále paragrafy číslo 502 a 510 trestaly cizoložství. V královském městě Plzni byl nejčastěji citován výše zmíněný paragraf 512 a poté paragraf 5 z nového zákoníku z roku 1885, který však nepřinášel příliš nových úprav, spíše žádné, jak uvádí Lenderová. Trestání žen provozující prostituci bylo ponecháno „úřadu bezpečenskému“ čili policii. Ženy měly být potrestány v případech, pokud nedbají policejního potrestání a pokračují v živnosti, jsou-li policejně stíhány, provozují-li živnost i když vědí, že jsou nakaženy venerickou chorobou, vzbuzují-li pohoršení a svádějí-li mladistvé osoby.⁹⁷

Na základě výše zmíněných paragrafů 512 a 5 byly v Plzni vedeny stížnosti, a to i proti vykřičeným domům, jež byly městskou radou trpěny. A právě z tohoto důvodu, že byli soudně trestáni i majitelé trpěných bordelů, požádala 15. března 1894 Stálá

⁹⁴ Na základě zákonu č. 117/1852 ř.z. z 27. května 1852 byly osoby trestány za přečin či za zločin. Díl I. se věnoval zločinům. Podle paragrafu 20 byl zločin trestán smrtí, žalářem, kasací (tj. zbavení hodnosti či úřadu) aj. Žalář byl dle par. 14 odstupňován na **žalář** a **těžký žalář**. Při prvním stupni trestu žaláře nebyl obžalovaný spoután železy, avšak nebylo mu dovoleno scházet se s jinými lidmi v nepřítomnosti dozorce. Odsouzený těžkým žalářem směl s jinými lidmi hovořit je v případech „zvláštních a důležitých“. Stupně trestu žaláře byly dle par. 17 určovány v rozmezí šesti měsíců až dvacet let.

Druhá hlava dílu II. se věnovala přestupkům a přečinům. Přečin byl dle par. 240 trestán např. penězi, propadnutím zboží, prodejných věcí nebo náradí ve prospěch chudých a zejména vězením. Vězení bylo dle par. 244 a 245 odstupňováno na první stupeň **vězení** a druhý stupeň, zvaný **tuhé vězení**. Trestanec, který byl odsouzen k prvnímu stupni vězení byl zavřen bez želez a mohl si opatřit výživu vlastními prostředky, výkon práce v době vězení byl na základě jeho uvážení. Odsouzený k tuhému vězení ve věznici setrval také bez želez, ale strava a práce mu byla určena dle předpisů a možností trestnice a nedovolovalo se mu s nikým se scházet či mluvit bez přítomnosti dozorce vězňů. Podle par. 246 bylo také uznáváno domácí vězení. Nejkratší vězení trvalo čtyřicet hodin a nejdelší šest měsíců. (Zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. Dostupné z URL: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>. [cit. dne 2015-03-13].)

⁹⁵ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 35-36.

⁹⁶ Tamtéž, s. 36.

⁹⁷ Tamtéž, s. 39.

zdravotní komise město Prahu o radu, jakým způsobem je upravována prostituce a zda by mohla plzeňským radním poskytnout opis úředních nařízení.⁹⁸ Naproti tomu město Praha se při vydávání svých vyhlášek a regulaci prostituce radila s kolegy v Berlíně.⁹⁹

Policejní kontroly se týkaly nejen trpěných bordelů, ale také podezřelých hostinců a soukromých bytů. Zatímco v Čáslavi pochází nejstarší zápis o kontrole podezřelých hostinců, ve kterých by se měly zdržovat nevěstky, z listopadu 1874,¹⁰⁰ v Plzni se shledáváme s podobným případem již v roce 1850.¹⁰¹

Prostitutky v 19. století můžeme rozlišovat na registrované žijící v nevěstinci, registrované žijící volně a neregistrované. Pouliční prostitutka, i když byla registrovaná, měla vždy komplikovanější život než ta bordelní; musela si samostatně vydělat na jídlo a oblečení, byt a lékařské prohlídky. Zákazník za ní nedocházel, ale ona si musela vyhledat jeho a přesvědčit ho o výhodnosti své nabídky. Na druhou stranu měla mnohem větší svobodu, pokud jde o výběr zákazníka.¹⁰²

Během 19. století byly nevěstky v evropských městech vedeny ve dvou knihách, jedna obsahovala seznam všech policejně trpěných bordelů a druhá seznam samotných nevěstek. U každé nevěstky byly zaneseny informace o tom, do jakého nevěstince spadá, dále protokol obsahoval popis postavy, obličeje, vlasů a jejich jiných zvláštností. Po zápisu dostala každá žena zdravotní knížku se svou podobiznou, ta jí však byla v případě onemocnění pohlavní chorobou odebrána na dobu neurčitou, tedy dokud se nevyléčí. Kniha trpěných bordelů obsahovala seznam všech nevěstek, které se v daném domě vyskytovaly.¹⁰³

Denní život nevěstek v Praze byl podle Pierra Dufoura srovnatelný s životem nevěstek v ostatních evropských městech. Můžeme tedy předpokládat, že podobný denní režim panoval i v plzeňských vykřičených domech. Ráno ženy vstávaly velmi pozdě, posnídaly a posléze si šly znovu lehnout nebo vycházely na procházky s bordelářkou.

⁹⁸ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

⁹⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 36.

¹⁰⁰ KLEČÁKOVÁ, Stanislava. *Genderová specifika marginálních vrstev společnosti 19. století. Prostituce v ulicích menšího města*. [online] Příspěvek vznikl za podpory grantu IGA UJEP: Normy, disciplinace a sociální praxe ve vývoji společnosti od raného novověku do 19. století. Dostupné z URL: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/12_21_program_sekce_f.html>. [cit. dne 2015-02-01].

¹⁰¹ Tři městští strážníci byli vysláni na obchůzku po podezřelých domech (do hostinců u Morávkové, Zelenkové a k pradleně Šlesingerové), ve kterých by se mohla nalézat „podezřelá osoba“ Anna Endersová. (SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přeličení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850.*)

¹⁰² LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 66.

¹⁰³ DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*, s. 212-213.

Jedna z příslušnic měla vždy celý den službu a byla „na stráž“ u okna, aby lákala kolemjdoucí.¹⁰⁴

Tyto ženy nežily jen v zahálce, častokrát si svůj volný čas zpestřovaly hudbou a tancem. Nejspíše z toho důvodu byla některá umělecká povolání považována za krůček k neřestem, jak to uvedl i Rožánek. Ten mezi nevěstky řadil modelky uměleckých ateliérů, které „(...) touha po volném životě neb někdy i nezaměstnanost a bída vehnala v nové povolání, v povolání, jež je po většině případu pouhý přechod k úplné prostituci“¹⁰⁵, dále uváděl herečky a baletky, které žily v sociálně zanedbaných poměrech a nebyly dostatečně finančně odměněny.¹⁰⁶

Z konce 19. století se v plzeňském městském archivu dochovaly *Předpisy policejní týkající se majitelů bordelů a policejně trpěných nevěstek*, které vešly v platnost dne 17. července 1894 za působení městského purkmistra a právníka Václava Petáka¹⁰⁷. Skrze tyto předpisy jsme schopni nahlédnout do možností, jež měly *padlé ženy* pro svou existenci.¹⁰⁸

Předpisy podávají svědectví o omezeních, která regulovala život nevěstek a majitelů nevěstinců. Seznam zákazů a nařízení, který byl poměrně obsáhlý a přísný, upravoval zdravotní poměry nevěstek a nařizoval, aby se podrobovaly pravidelné zdravotní lékařské prohlídce. Tu vykonával městský lékař, ve své době označovaný jako městský fysik, který do nevěstinců docházel dvakrát týdně, vždy v úterý a pátek.¹⁰⁹ Předpisy stanovovaly, aby nevěstky v případě podezření onemocnění pohlavní chorobou uvědomily lékaře a při potvrzení nakažení se nahlásily v nemocnici. Registr se tím snažil zamezit šíření venerických chorob.

Nařízení z týchž důvodů zakazovalo hostům, aby se scházeli s jinými než *policejně trpěnými nevěstkami*. Zajímavé je, že na základě této vyhlášky měli návštěvníci nevěstinců zajištěnou anonymitu a jejich identita nesměla být zveřejňována. Rožánek v této souvislosti s lékařskými prohlídkami uvádí: „*Souhlasil bych úplně s moderním oním požadavkem, který žádá, aby každý muž, má-li se zamezit šíření se pohlavních chorob, byl*

¹⁰⁴ DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*, s. 216-217.

¹⁰⁵ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské. Díl 2*, s. 326.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 332-337.

¹⁰⁷ Václav Peták byl významný plzeňský purkmistr v letech 1892-1917, za jehož vedení se stalo město jedním z nejmodernějších českých měst. Vystudoval právnickou fakultu v Praze, v Plzni působil od roku 1868 u c.k. krajského soudu. Z pozice nejvyššího představitele Plzně zahájil provoz *Elektrických drah královského města Plzeň* a osobně se zasloužil o vystavění mnoha moderních budov, které sloužily jako školní budovy.

¹⁰⁸ Viz Textová příloha č.1.

¹⁰⁹ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

*povinen vykázati se v bordelu, že jest zdrav. Proč má býti v platnosti pouze jednostranná nucená prohlídka nevěstek?*¹¹⁰ Tento přístup k problematice byl typický pro zastánce abolicionismu, podle kterých jsou lékařské prohlídky, jimž se musejí podrobovat jen ženy, do jisté míry výrazem mužského šovinismu.

Nevěstky, které provozovaly prostituci nezávisle na veřejných domech, se také musely hlásit na policejním úřadě. Policejní úřad s nimi následně naložil dle předpisů, nevěstku a její přihlášku přijal a uznal nebo ji odmítl. Ty ženy, které byly ve městě trpěny, se musely dvakrát týdně dostavit k lékařské prohlídce na radnici, stejně jako nevěstky spadající pod vykřičený dům. Pro ty ženy, které nespádaly do nějakého nevěstince, nevydával úřad samotné zdravotní knížky, nýbrž byly všechny vedeny v jedné společné knížce. V té bylo zaneseno jméno těch, které jsou povinny se lékařské prohlídce podrobovat a k jejichž jménu byl uváděn městským fysikem jejich zdravotní stav.¹¹¹

Kromě zmíněných zdravotních nařízení byly téměř vyloučeny z veřejného společenského života. Bylo jim povoleno navštěvovat pouze ta místa, která jim policejní úřad vymezil, nejčastěji hostince, taneční a veřejné zábavy. Kromě tohoto omezení měly přímo zakázáno „(...) *procházeti se v měsících září, říjnu a listopadu, prosinci, lednu, únoru, březnu a dubnu po 4té hodině, v měsících květnu, červnu, červenci a srpnu po 6té hodině odpoledne na hlavních ulicích a veškerých veřejných sadech.*“¹¹² Navíc jim policejní předpisy nedovolovaly sedět u oken, popřípadě stát ve dveřích nebo před vchody do bytů, aby na sebe obracely pozornost a sváděly kolemjdoucí.

Městská nařízení ovšem nebyla jen represivní, ale také se pokusila o zajištění některých práv pro nevěstky. Majitelé nevěstinců podle nich nesměli nevěstky omezovat v jejich svobodě a nesměli je připravit o jejich veškerý majetek (ošacení a jiné věci), se kterým nevěstka do vykřičeného domu přišla. Dále měli zakázáno trpět v místnostech hluk, zpěv a vše, co by mohlo rušit veřejný pokoj. K tomu jim bylo nařízeno, aby ohlásili jakoukoliv návštěvu osoby příliš mladistvé a aby byli nápomocni policii při šetření zločinů.

Zda byly předpisy striktně dodržovány, není známo; dá se spíše předpokládat, že bordeláři předpisy obcházel nebo se o to alespoň pokoušeli. Dokazuje to například list Theodora Klapky ze 17. července 1893, ve kterém si u purkmistrovského úřadu stěžoval na nevěstinec u Magdalény Kriegerbeckové v Radčické ulici, jejíž dcera o jedné příslušnici

¹¹⁰ ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské. Díl 2*, s. 282-284.

¹¹¹ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹¹² Tamtéž.

podniku prohlásila: „*Naši Bertě roste něco mezi nohama musela odjet do Prahy, aby tady nemusela k doktorovi, který by jí na dlouho dal do špitála.*“¹¹³ Také máme dle zpráv tamějšího obyvatelstva dokázáno, že se nevěstky z vykřičeného domu u Anny Fouskové „V Stromovce“ v ulici U Sv. Rocha vystavovaly ve dveřích i v oknech, ačkoliv jim to předpisy zakazovaly.¹¹⁴

Až do první světové války byl systém kontroly v Rakousku-Uhersku v rukách městského policejního úřadu, který nejen kontroloval, ale spolu s městskou radou nařizoval a zakazoval. Lékařské prohlídky zůstaly v pravomoci městského lékaře, výjimečně okresní nemocnice.¹¹⁵ Nejinak tomu bylo v Plzni. Postup městských orgánů vůči nevěstkám pomocí vyhlášek se v mnoha městech velmi podobal. Jak bylo již výše naznačeno, městské orgány většinou vycházely z pražských nařízení.

Ačkoli citované plzeňské předpisy z 90. let 19. století zakazovaly prostitutkám ve stanovený čas vstup do městských sadů, k detailnější regulaci pohybu po jednotlivých částech města přistoupily až rakouské úřady ve spolupráci s armádou vydáním prostitučního regulativu¹¹⁶ v předvečer první světové války, který v roce 1916 výrazně rozšířil výčet míst, kde se prostitutky nesměly zdržovat, a k parkům tak přibýly veřejné promenády a prostory před nádražími, divadly, kasárnami a kostely.¹¹⁷

Po zavedení aboličního zákona z roku 1922 a předpisů k tomuto zákonu z 21. ledna 1924 byly nevěstkám, které provozovaly svou činnost pod kontrolou policejních úřadů a které se podřizovaly pravidelné lékařské kontrole, odebrány a zničeny veškeré zdravotní knížky.¹¹⁸ Ačkoliv se nařízení netýkalo evidenčních záznamů a jiných spisů dohlízejících na kontrolu a potírání prostituce, většina pramenů byla zničena, a to především v oblastech, ve kterých úředníci poctivě dohlíželi na dodržování vydaných zákonů. Z tohoto důvodu jsou nám osudy *padlých žen* téměř utajeny. Dozvědět se o nich můžeme teprve ve chvíli, kdy se dostaly do sporu se zákonem z jiných důvodů než kvůli prostituci, s čímž souvisí problematika ženské kriminality.

¹¹³ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 40.

¹¹⁶ Neboli *Základní pravidla pro úpravu prostituce*, jedná se o poslední rakouský reglementační zákon, zkráceně *prostituční regulativ*, který byl prvním opatření s celozemskou platností. Byl dokončen v říjnu 1915 a v platnost vešel v lednu 1916, zároveň také navazoval na nařízení vrchního velitelství armády, která byla vydána v létě 1915, vztahovala se na vojenské i civilní obyvatelstvo a měla za cíl omezit šíření pohlavních chorob i prostituce. Prostituční regulativ fungoval až do vydání *Zákonu o potírání pohlavních nemocí* r. 1922. (BLÁHA, Roman. *Trestněprávní aspekty prostituce v České republice*. Brno, 2008. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita. Fakulta právnická, Katedra trestního práva.)

¹¹⁷ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 67.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 50-51.

3.3 Ženská kriminalita

Ženskou kriminalitu můžeme rozdělit na přestupky a těžké zločiny. Mezi přestupky alias lehké zločiny lze zařadit tuláctví, které se dotýkalo zejména okolí nádraží, sadů a parků. Tuláctví ovšem na rozdíl od žebroty nepřinášelo žádný zisk, a spolu proto velmi úzce souvisely.¹¹⁹ Dále do lehkých přestupků náleží krádeže potravin, šatstva a látek (těchto krádeží se nejčastěji dopouštěly služebné). Pokud jde o problematiku prostituce, tak například ve městě Čáslav byly prostitutky vzhledem k přestupkům nejčastěji „*trestány za „chození venku“ a „potulování se mimo vykázaný čas po městě“..., dále za postávání před vraty nevěstince... případně za návštěvu hostinců a tanečních zábav...*“¹²⁰

I v Plzni se shledáváme s případy lehkých přestupků, například 22. února 1851 c.k. krajský soud projednával odvolání Josefy Ježkové, chalupnice z Habrové, která byla odsouzena za krádež slámy Dominikovi Nádenníkovi, kterou si schovala do postele. Obžalovaná uvedla, že si pět otýpek slámy schovala na pokyn Nádenníka, a pokračovala následně: „*Příčinou slibu slámy byla ta, že Nádenník se jednoho dne se mnou tahal, když žádného doma nebylo, až košili na mně roztrhl; když děvče malé domů přišlo, nechal mně, a slíbit mně slámu, když jej žalovati nebudu*“. Nádenník posléze uvedl, že na ni „prst nevložil“ a že kdyby ji slámu daroval, mohla by si ji vzít ve dne, ona si ji však vzala za svítání. Obžalované byl trest zmírněn, především kvůli jejím šesti nezaopatřeným dětem.¹²¹

V královském městě Plzeň docházelo i k těžkým zločinům, například vraždám dětí, ale v těchto případech nejsme schopni zjistit, zda šlo o novorozeňata prostitutek. Ženy bývaly v protokolech povětšinou uváděny jako svobodné matky, ale pokud by se někdy živily prostitucí, protokol by to nejspíše obsahoval. Jako své zaměstnání nejčastěji uváděly, že byly zaměstnány jako služebné popř. sklepnice¹²².

Více než *padlé ženy* jsou nám známy majitelky a majitelé nevěstinců, kteří byli častou příčinou stížností u městského úřadu, protože podle obyvatelstva byli vinni tím, že v Plzni nadále setrvávají prostitutky. Samotné *padlé ženy* byly svým způsobem anonymními osobami, o jejichž existenci se Plzeňané příliš nezajímali.

¹¹⁹ KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Ženská kriminalita v ulicích menšího města. In: *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 30. ročníku Symposia k problematice 19. století. Praha: Academia, 2011. 391 s. ISBN: 978-80-200-1900-4. s. 176.

¹²⁰ Tamtéž, s. 175.

¹²¹ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850*.

¹²² Sklepník (v ženském rodě sklepnice) = zaměstnanec v hostinských podnicích, kavárnách a vinárnách obsluhující hosty. V soudobém jazyce číšník.

3.4 Plzeňská předměstí

Plzeň byla jako město bohatá na malá předměstí, ve kterých se ve druhé polovině 19. století usazovalo nově příchozí obyvatelstvo. Po zrušení hradeb v letech 1828 až 1845 se tato předměstí začala stávat chloubou města, nalézaly se zde hostinské podniky – dům u Hamburku, po roce 1918 hotel Rosia¹²³ či hotel Slovan¹²⁴ – parky nebo zahrady.¹²⁵

Nejen, že se po zborcení hradeb začala plzeňská předměstí s historickým centrem propojovat, ale také docházelo k jejich značnému rozvoji a k jejich výstavbě, která byla nezřídka zmatená a chaotická. Tomu měly bránit regulační zastavovací plány, které ale častokrát nedostačovaly, jak tomu bylo například u Říšského předměstí, dnešního Jižního předměstí. Město zaznamenalo výstavbu vilových čtvrtí, ale také čtvrtí, do kterých vtrhl průmysl, vznikaly v nich dílny a továrny. V roce 1899 bylo v Plzni celkem sedmdesát čtyři továren, Pražské předměstí (dnešní Východní) se díky nejhustšímu soustředění továren včetně nádraží stalo vysloveně dělnickou čtvrtí.¹²⁶

Prostituce v 19. století zažila svůj „boom“ vedle jiného také díky rozvoji průmyslové výroby. Jak uvádí Milan Myška: „*Prostituce bujela zejména v průmyslových městech, v nichž charakter výroby vedl ke kumulaci mužských profesí a také v těch, která byla závislá na velkém počtu tzv. pendlujících migrantů s týdenní nebo více týdenní periodou návratů do domovských obcí.*“¹²⁷ Vzhledem k výše nastíněné situaci v jednotlivých městských částech je nasnadě předpokládat, že i Plzeň splňovala tyto předpoklady.

Stavební rozruch měl v roce 1878 za následek rozdělení města na pět správních okresů. I. okres tvořilo vnitřní město, Říšské předměstí bylo rozděleno na dvě části, které tvořily II. okres, tj. východní část Jižního předměstí, která byla od západní části oddělena Ferdinandovou třídou (dnešní Klatovská třída) a za ní směrem na západ ležel III. okres, západní část Jižního předměstí. IV. okresem se stalo Saské předměstí a V. tvořilo Pražské předměstí. S touto změnou došlo také k úpravě čísel popisných, která byla doplněna čísly orientačními.¹²⁸ Tato změna způsobila nemálo nepřesností, protože obyvatelé ulic častokrát nerozlišovali číslo popisné od čísla orientačního.

¹²³ Již neexistující budova v oblasti mostu U Jána přes řeku Radbuzu poblíž nádraží ČD.

¹²⁴ Dopusud stávající hotel ve Smetanových sadech.

¹²⁵ KRIEGER, Miloslav. *Plzeňský poutník aneb Plzeň ze všech stran*, s. 60.

¹²⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*. Plzeň: Nava, 1997. 134 s. ISBN 80-7211-003-9. s. 12-14.

¹²⁷ MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*. Ostrava: Repronis, 2006. 40 s. Ostravica; sv. 12. ISBN 80-7329-117-7. s. 3.

¹²⁸ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*, s. 13.

My si vystačíme s dělením původním, které je vývoji města přirozené; tedy na vnitřní město a k němu tři přiléhající předměstí: Říšské (také Skvrňanské), Saské a Pražské.

Předměstí Říšské obývaly zámožné rodiny, ale také podnájemníci a dělníci s početnými rodinami v malých přeplněných bytech. Nejinak tomu bylo i u Saského předměstí. Podle Miroslava Bělohávky zde panovaly nejhorší poměry, bydlela zde nejchudší část obyvatelstva, dále také uvedl, že: „*Hygienické podmínky tu byly velmi bídné a byla zde také největší úmrtnost.*“¹²⁹

¹²⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*, s. 13-14.

4. Lokality plzeňských nevěstinců v 19. století

Nevěstince a vykřičené domy se nacházely v okrajových částech měst, nejčastěji v dělnických periferiích či koloniích. Nebylo tomu jinak ani v Plzni, avšak jen několik vykřičených domů se stalo tak problematickými, že se nám o nich zachovaly prameny. Stalo se tak především díky stížnostem okolních sousedů, které byly vedeny na městskou radu a k městskému purkmistrovi.

Na základě těchto stížností jsme schopni uvést ulice, do kterých byly nevěstince nejvíce soustředěny, a i to, kdo byl jejich majitelem, popřípadě pronajímatelem. Je možno předpokládat, nejspíše ne s naprostou přesností a jistotou, že nevěstince byly v provozu především v noci, což nám dokazují opět stížnosti okolního obyvatelstva na noční výtržnosti. Noční provoz měl zajisté své praktické důvody; návštěvníci přes den nejspíše pracovali či se věnovali rodině. Na druhou stranu zde mohl svou roli sehrát také fakt, který uvedl již Publius Ovidius Naso: „*V noci se ukryjí vady, noc promíjí veškeré chyby, učiní hodina noční půvabnou každičkou z žen.*“¹³⁰

Jak bylo už v textu výše předesláno, informace nám většinou nesdělují jména ani konkrétní údaje o nevěstkách, které se v plzeňských nevěstincích nalézaly. A pokud se nám dochovají jména nevěstek, není jisté, zda jsou pravdivá, protože ženy se velmi často skrývaly za cizí a vymyšlenou identitu.¹³¹

Také nejsme schopni s naprostou jistotou uvést, kdo byl jejich nejčastějším návštěvníkem. Mohlo se jednat o jakékoliv osoby různého věku, se závazky, i bez, jako tomu bylo např. ve Vratislavi, kde někteří své první sexuální zkušenosti získávali už v patnácti až šestnácti letech, protože jim pohlavní zasvěcení poskytovaly prostitutky.¹³²

To, že byla situace v českých zemích podobná jako v Polsku, nám dokazuje citát z díla Karla Čapka *Marsyas*, ve kterém se věnuje pornografické literatuře, označuje ji za vulgární *libri prohibiti* a *slátaniny*, které se „pokládají za studium mravů a bývají věnovány vědeckému čtenáři“. Důležité pro nás však je, že podle Karla Čapka „(...) *tato vědychtivost poněkud připomíná mládence, kteří chodí do barů a nevěstinců, jak se říká,*

¹³⁰ OVIDIUS, Publius Naso. *Umění milovati*. Praha: Československý spisovatel, 2012. 105 s. ISBN 978-80-7459-077-1. s. 15

¹³¹ LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*, s. 65.

¹³² LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, s. 160.

studovat život.¹³³ Do jakých částí města Plzně, popřípadě kam až za jeho hranice, by mladé chlapce přivedla jejich „vědychtivost“?

4.1 „Zlaté hrozny“ Anny Zelenkové

Ze dne 22. listopadu 1850 se zachoval protokol, který obsahuje zápis přelíčení Anny Zelenkové, neseznamuje nás ovšem s lokací hostince U Zlatého hroznu.

V měsících červen až listopad 1850 byla u c.k. okresního soudu sborového v Plzni projednávána obžaloba na Annu Zelenkovou pro přečin kuplířství a přechovávání „*hanebných osob ženských a vedení jich k obchodu smilskému*“. Druhým případem, který s tímto velice úzce souvisel, byla obžaloba vedená na Annu Bočanovou¹³⁴ pro „*(...) přestupek proti ústavům veřejným a prostředkům pro obecní bezpečnost, jakož i pro přestupek proti veřejné mravopočestnosti.*“¹³⁵

Anna Zelenková byla obžalována z kuplířství a přechovávání nevěstek, protože dne 29. června ji a její hostinec U Zlatého hroznu zastihla policejní kontrola, policisté Matěj Červený, František Schneidervinkl a František Benedict. V domě se kromě obžalované, její sestry přezdíváné Dienerka a švagra obžalované Berwalda nacházely dvě slečny, Anna Bočanová a Anna Endersová, které neměly služebnou koncesi.

Anna Bočanová vypověděla, že dva roky zpět přišla do Plzně k rodině Kestlerových, u kterých byla zaměstnána jako služebná. Poté odešla domů, ale už v zimě téhož roku nastoupila k Zelenkové. U Zlatého hroznu strávila jen několik neděl, Anna Zelenková ji častokrát uhodila nebo jí nedala smlouvenou částku peněz za vedlejší služby, které Bočanová poskytovala mužským zákazníkům. Proto na jaře 1850 službu opustila, ale do hostince se musela ještě jednou vrátit pro své šaty, na které si podle ní udělala nárok Anna Zelenková; ta již šaty prodala, ale z původní ceny 11 zl. za 6 zl.

Zelenková byla v té době nemocna, takže domácnost řídila její sestra, která rozhodla, že si Bočanová svůj dluh za šaty odpracuje a tentýž den, 29. června, jí Dienerka přivedla dva muže. V okamžiku, kdy byla Bočanová „na šup dána“, došlo podle její výpovědi k následujícímu: „*(...) později mě zase sestra Zelenkovy muzského dohodila, ja s nym byla nahoře, slišela sem křik, povídala jsem: Nyní budu vzata, odevřela sem*

¹³³ ČAPEK, Karel. *Marsyas čili na okraj literatury*. Praha: Fr. Borový, 1948. 264 s. Spisy bratří Čapků; sv. 28. Kmen. s. 102

¹³⁴ Psána jako Botschanová, Botšanová nebo Bočanová, zapisovatel protokolu si pravděpodobně nebyl jistý. V práci užívána verze *Bočanová*.

¹³⁵ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Annou Zelenkovou ze dne 22. listopadu 1850.*

muskej višel, a pravil policeitom „tu jest ta holka oni mě sem tahali“; - ja ale nevim kdo ho tam tahl.-“).

Po výpovědi Bočanové se státní zástupce rozhodl, aby byla Dienerka stíhána pro přečin kuplířství. Státní zástupce si po celou dobu prošetřování skutku myslel, že kuplířství zprostředkovala Zelenková; ta však dle Bočanové jen směňovala plíšky¹³⁶ za peníze.

Endersová, přezývána Američanka, v soudním procesu vypovídala až po Bočanové a udala, že je v Plzni dva roky. V tomto jednání zprvu sdělila, že nejdříve sloužila u jakéhosi úředníka, dále pět měsíců u Moravcové a zde u Zelenkové zprvu šenkovala pivo a prala, dokud nepřišlo nařízení od Zelenkové, kterým začala s ostatními prodávat nejen pivo, nýbrž i sebe samu.

Státní zástupce chtěl nejdříve nad Zelenkovou vynést trest tuhého vězení osm neděl, z důvodů lhaní a zatajování dívek v domě, které se zde nalézaly již šest neděl. Anna Bočanová svou výpověď z přípravného vyšetřování během hlavního přelíčení měnila a proto se soudnímu zástupci zdála nedůvěryhodná a tím i další dosvědčené skutky, například plíšky za peníze. Endersonová byla dle soudu stejně nedůvěryhodná, když nejprve udala, že byla pouze sklepnice a poté svou výpověď pozměnila, že byla stejně jako Bočanová jednou z „volných lásek“ příchozích mužů.

Sama Zelenková sice v přípravném vyšetřování uvedla, že ví, že je předvolána skrz „holku Bočanovou“, která u ní provází „smilnou činnost“. Neuvedla však, zda činnost podporovala, a s ní i „tělesné obcování“. Zelenkové tak nemohl být dokázán přečin kuplířství.¹³⁷ Pokud by jí byl dokázán, pravděpodobně by byla trestána těžkým žalářem, jak měl koneckonců státní zástupce v plánu, protože v platnosti byl doposud *Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích* z roku 1803 upravený vyhláškami z roku 1848. Souzení kuplířství bylo nadále v kompetenci městské rady, popř. na svobodném uvážení úředníka; v tomto případě na uvážení státního zástupce, který ji

¹³⁶ Ze zápisů nevyplývá, co jsou přesně *plíšky*. Na základě konzultací s Mgr. Tomášem Bernhardttem, PhDr. Miroslavem Husem a PhDr. Karlem Waskou to mohou být různé předměty, s největší pravděpodobností se však jedná o jakési žetony, které zavedla kuplířka místo hotových peněz. Mohly by to být žetony, kterými zákazník platil u dívek a ty je poté odevzdaly kuplířce, aby nezcižily část z výdělku. Avšak vzhledem k obsahu protokolu (Zelenková dávala žetony dívkám) šlo spíše o žetony, které dostávaly děvčata od kuplířky a ty poté směnily za zboží (stravu aj.). V polovině 19. století docházelo díky hospodářské krizi k vydávání jakýchsi nouzových peněz, ty to však být nemohly, protože je směla vydávat jen vyšší instance jako město, velké podniky aj.

¹³⁷ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Annou Zelenkovou ze dne 22. listopadu 1850.*

kvůli nedůvěryhodným svědkům a nedostatečným důkazům zprostil obžaloby a předchozího rozsudku o její vině.¹³⁸

4.2 U Josefy Moravcové

Josefa Moravcová byla v minulosti trestána pro přečin kuplířství sedmkrát a kvůli soudu s Annou Zelenkovou byl její případ znovu otevřen.¹³⁹ Stejně jako u Anny Zelenkové, ani u Moravcové není v protokolu o soudním řízení zachyceno, kde se její hostinec nalézal.

Anna Endersová, která se několik dní vyskytovala i u výše zmíněné Anny Zelenkové, byla v červenci 1850 hledána městskou stráží. Ta svou hlídku nejprve provedla u Zelenkové, zde ale našla pouze Bočanovou. Posléze ji strážníci hledali u Moravcové, u níž zastihli jen samotnou Moravcovou a manžela v druhém patře, který tvrdil, že tam nikdo není. Stráž poté hledala podezřelou u pradleny Šlesingerové. Vrátili se zpět na strážnici, vedoucí strážmistr je však vyslal na obhlídku znovu, kdy konečně Endersovou zastihli u vrat Moravcové, takže usoudili, že jedině zde se mohla zdržovat.

Anna Endersová sloužila osm let v Praze, poté dva roky v Plzni, kde si sehnala působiště u Josefy Moravcové. U té však, jak uvedla sama Endersová, nesloužila, nýbrž si vydělávala nemanželským stykem a veškerý výdělek odevzdávala Moravcové a za něj posléze dostávala polovinu v plíškách. U Moravcové působila pět měsíců, poté odešla do služby k Zelenkové, u které sloužila jako děvečka. Moravcová tvrdila, že Endersovou do služby nikdy nevzala a vzít nechtěla, protože věděla, že již před dvěma lety byla „šupována“ jakousi Kočandrlovou.

Moravcová odmítla, že by byla již dříve trestána za přechovávání dívek. Endersová ve své výpovědi tvrdila, že v pátek 28. června šla na jarmark a v sobotu 29. června si ji Moravcová zavolala na službu, že jí dohodila muže, aby si přivydělala. Moravcová naproti tomu udala, že ji Šlesingerová od Endersové vzkázala prosbu o nocleh z pátku na sobotu.¹⁴⁰

Státní zástupce navrhoval Moravcové tuhý trest od šesti měsíců a to z několika důvodů: již byla trestána, má děti a dává jim tím špatný příklad. Rozsudek zprvu obsahoval, že zákon nežadá, aby byla obžalována přistižena během nemanželského styku za úplaty nebo v okamžiku kuplířství, aby byl viník odsouzen. V souvislosti s tímto

¹³⁸ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Annou Zelenkovou ze dne 22. listopadu 1850.*

¹³⁹ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850.*

¹⁴⁰ Tamtéž.

pravidlem se dále zmiňoval o skutečnosti, na jejímž základě Moravcová pobízela Endersovou, aby se u ní zdržela a něco si přivydělala. Nakonec byl ale rozsudek změněn a obžalovaná byla stejně jako v předchozím případě Zelenková zproštěna viny z nedostatků důkazů a nedůvěryhodnosti svědkyň, především Endersové.¹⁴¹

4.3 Kalikovský trojúhelník tří ulic Říšského předměstí

Jednou z nejvíce problematických čtvrtí v Plzni v 19. století se stala oblast blízko Kalikovského mlýna, pomyslný bermudský trojúhelník ulic Kalikova – Koželužská – Radčická, o němž máme informace díky dochovaným záznamům městské rady v Plzni zejména z roku 1893. V této okrajové části města Plzně se nacházely tři výčepy, které skýtaly známe nevěstince. Vykřičený dům manželů Kellnerových v Radčické ulici, Magdaleny Kriegerbeckové v ulici Koželužské a Josefý Mannové (Maňové)¹⁴² v ulici Kalikově.

Není náhodou, že se v jejich blízkosti nacházely kasárny 35. pěšího pluku, jehož hlavním verbovacím a doplňovacím okresem se stalo Plzeňsko, potažmo Plzeň jako sídlo, v roce 1781. Rozsáhlé kasárny nechalo vystavět plzeňské měšťanstvo v roce 1826, které nelibě neslo ubytování vojska ve svých domech.¹⁴³ Právě během vojenské služby začalo mnoho chlapců se sexuálním životem, ale kvůli nedostatku vhodných příležitostí k seznámení využívali muži formou volných lásek pouliční nevěstky nebo služby ve veřejných domech.¹⁴⁴

Obyvatele těchto ulic nejvíce tížily noční výtržnosti, které se v okolí jejich domů opakovaně děly. Tyto výtržnosti podle nich měly neblahý vliv na mravní výchovu jejich dětí, ale především se ulice staly proslulé svou špatnou pověstí a jejich majetek tak ztrácel na ceně a z bytů, které pronajímali, se jim nájemníci stěhovali do lepších míst. Jako další z důvodů své nespokojenosti s těmito místnostmi v okolí uvedli, že se jejich manželky a dcery nemohou v pozdních hodinách vydat ven, protože bývají nemravně obtěžovány návštěvníky veřejných domů.¹⁴⁵

¹⁴¹ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850.*

¹⁴² Archivní prameny uvádějí Mannová i Maňová, v práci bude užitá častější verze Mannová.

¹⁴³ KRIEGER, Miloslav. *Plzeňský poutník aneb Plzeň ze všech stran*, s. 104-105.

¹⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*, s. 244-245.

¹⁴⁵ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

Stráž v ulicích častokrát zasahovala i proti samotným obyvatelům sousedních domů, jako se stalo například 11. července 1893. Toho dne prováděl v ulici Radčické kontrolu strážník Jakub Pejř, který se stal svědkem výstupu Theodora Klapky, jednoho z největších odpůrců vykřičených domů v těchto místech. Jak uvádí ve své výpovědi strážník Pejř, Theodor Klapka toho dne před svým obchodem vykřikoval následující: „*To je hamba, to se může stráž stydět, já přede dostal to rukou dáním od pana purkmistra, že ty kurvy do 8 dnů přijdou pryč a ono je to ještě horší než dříve; takové slovo kdyby mě býval dal pastýř ze Skvrňan, ale né purkmistr obce Plzeňské, měl by se stydět a odpliv přede mnou dvakráte.*“¹⁴⁶

Kromě toho, že nevěstince rušily obyvatele ulic, jejich majitelé navíc porušovali nařízení, která vydal purkmistrovský úřad. Nechávali u sebe nevěstky, které nebyly ohlášeny na policejním úřadu; také provozovali výčepní živnost, ačkoliv k tomu neměli povolení a podávali návštěvníkům lihoviny, punč, čaj a jiné opojné nápoje.

4.3.1 Vykřičený dům Antonie Hutterové s nejasným osudem

Na počátku devadesátých let 19. století si údajně pronajala právě se dostavující dům v ulici Kalikově Antonie Hutterová, bývalá stoličná¹⁴⁷ ve vykřičeném domě u Mannů, také v Kalikově ulici. Podle stížností okolních obyvatel Kalikovy ulice si zde dotyčná hodlala na jméno svého nastávajícího manžela, zámečníka ve Škodově továrně, zřídit noční kavárnu „(...) a provozovat tam pod záminkou „ženské obsluhy“ nekalou živnost s nevěstkami.“ Obyvatelé upozorňovali městskou radu, že v oblasti se vyskytují již tři takové živnosti, tj. „u Mannů“, „u Moravců“ a „u Kellnerů“, každá s počtem do pěti nevěstek. Vzhledem k vysokému počtu nevěstinců v Plzni proto podle stěžovatelů není potřeba, aby zde vznikaly další vykřičené domy.¹⁴⁸

Zda městská rada povolila vznik vykřičeného domu Antonie Hutterové, není jisté, ale podle dalších dochovaných archivních pramenů v Plzni tento podnik rozhodně nefungoval.

¹⁴⁶ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁴⁷ Stoličná = pokladní nebo prodavačka v hostinci.

¹⁴⁸ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1890*, kart. 866, sign. 523/II/90, inv. č. 8228.

4.3.2 Vykřičený dům u Eugena a Marie Kellnerových

Především z výše zmíněných důvodů obyvatelstvo vedlo četné stížnosti k obecnému zastupitelstvu královského města Plzně. V květnu roku 1893 se zdálo, že bylo jejich stížnostem vyhověno. Magdaleně Kriegerbeckové, která provozovala svou živnost v domě čp. 182 v ulici Koželužské, a Eugenu a Marii Kellnerovým, kteří měli svůj nevěstinec umístěn v domě čp. 83 v ulici Radčické, bylo nařízeno, aby si pro svou živnost vyhledali jiné místnosti a do 8. června téhož roku domy opustili.¹⁴⁹ Z další zprávy zasláné městské radě Theodorem Klappkou, Janem Divišem a dalšími obyvateli ulice se dozvídáme následující: *„Dvacátý den kustrnutí všeho obyvatelstva byli nevěstince tyto, ale pod ochranou policie, opětně okázalim spůsobem poznovu v život uvedeny. Rozruch, který byl tímto spůsobem v městě je ten že nestačili skorem všichni veřejný posluhové by otevření nevěstince u Kellnerů rozhlásili.“*¹⁵⁰

Občané dále uvádějí, že jim byl sice dán „posvátný“ slib od městského purkmistra, ale nad to se policejní velitel vyjádřil, že nevěstince z ulice nikdy nezmizí. Stěžovatelé byli přesvědčení, že policejní velitel má ze zachování nevěstinců provizi; kromě toho věděli, že jakýkoliv zásah stráže v okamžicích výtržností je zbytečný, protože by byli strážníci *„(...) návštěvníky nevěstinců vymrskáni.“*¹⁵¹ I přes to vše se obyvatelé ulic nadále odvolávali na příslušníky policejní stráže, nadstrážníka Gruga, policejního komisaře Hruschku, velitele městské policejní stráže Schwendu a především na městské lékaře Tyla, Egermajera a Fikrleho, z nichž každý byl svědkem nočních výtržností.

4.3.3 Vykřičený dům u Josefy Mannové

Výtržnosti, na které si obyvatele stěžovali, se udály nejen v domech Kellnerových a Kriegerbeckové, ale také v domě čp. 307 Kalikovy ulice, ve kterém svou živnost provozovala Josefa Mannová. K jedné takové události došlo v noci z 20. na 21. května 1893. Té noci se zde choval nevhodně Jan Steiner, devětadvacetiletý zámečnický pomocník ze Škodových závodů, který byl již ženatý a pocházel z Kozolup. Po předvedení na strážnici městským policistou Baumrukem slíbil, že půjde domů. Přesto se vrátil k Mannové a opět byl strážníky zatčen, tentokrát Burianem a Kadlcem.¹⁵²

¹⁴⁹ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Tamtéž.

4.3.4 Vykřičený dům u Magdaleny Kriegerbeckové

Ačkoliv měla Magdalena Kriegerbecková jako jediná z provozovatelů vykřičených místností povolení hostinské konfese, stejně jako ostatní častokrát nedbala zákazů a svůj nevěstinec provozovala i po jeho úředním uzavření. Z těchto důvodů byl zmíněný podnik vyřazen ze soupisů městských nevěstinců a městský lékař zde neměl povinnost provádět pravidelné prohlídky. Přesto nadále nevěstky Karolína Košáková a Kateřina Kuralová, které se zdržovaly právě u Kriegerbeckové, poctivě a pravidelně docházely na zdravotní prohlídku na radnici k městskému lékaři Tylovi, jak jim stanovovaly policejní předpisy. Košáková byla dne 15. června 1894 předána do nemocnice,¹⁵³ pravděpodobně onemocněla venerickou chorobou. Podle místních nechávala Kriegerbecková svůj nevěstinec během její nepřítomnosti řídit svou 14letou dcerou.

Z důvodu všech těchto prohřešků a jistě i dalších, o kterých nevíme, jí byla konfese odebrána nebo byla poslána do vězení, proti čemuž velmi často protestovala a snažila se u městské rady vzbudit soucit, aby nezanechávala jejích pět dětí bez matky.¹⁵⁴

Nevěstince se na tomto předměstí vyskytovaly ještě na počátku 20. století, pravděpodobně s jinými majiteli nebo si na ně sousedé Theodor Klapka, Jan Diviš a ostatní zvykli. V červenci 1910 žádal Josef Krüger městskou radu o udělení koncese hostinské a výčepnické v domě čp. 271 pana Františka Lišky v Radčické ulici za účelem provozování kavárny, do kterých se začaly na počátku 20. století vykřičené domy stěhovat. Josef Krüger, pianista v Plzni, otec pěti nezaopatřených dětí, bytem na Roudné v ulici Malické čp. 75 koncesi nezískal a v ulici Radčické tak nevznikl další z vykřičených domů.¹⁵⁵

Jak však uvedli nespokojení obyvatelé Saského předměstí, na Říšském předměstí byly nevěstince alespoň ukryty před zraky kolemjdoucích a byly pohromadě, nikoliv rozptýlené jako na Saském předměstí. To bylo usnadnění nejen pro návštěvníky, ale především pro policejní dozor.¹⁵⁶

¹⁵³ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁵⁴ Viz Textová příloha č. 2.

¹⁵⁵ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1909-1910*, kart. 917, sign. 224/II/09-10, inv. č. 11036.

¹⁵⁶ Tamtéž.

4.4 Saské předměstí

Saské předměstí tvořily části jako Roudná, Košutka, Karlovarská třída, Na Jánské, Amerika, Na Poříčí.¹⁵⁷ Na Jánské v roce 1870 vznikla za pomoci Jana Kleissla¹⁵⁸ nejstarší plzeňská dělnická kolonie. Tato část města Plzně bývala dříve považována za zemědělskou kolonii, avšak díky továrnímu rozvoji se stala oblastní průmyslovou.¹⁵⁹

Obyvatelé kolonie nacházeli zaměstnání i ve Škodovce, ale především v blízkosti svého bydliště. Mohli se zaměstnat v továrně na výrobu porcelánu, na zpracování kůží, v droždárně nebo v pletárně punčoch. Není překvapivé, že se zde vyskytoval i nevěstinec. Kolem roku 1900 se nalézal v Dělnické ulici v domě čp. 213 u Václava Jonáka vykřičený dům se čtyřmi nevěstkami, které majitel uváděl jako své podnájemnice¹⁶⁰. Po Jonákově smrti převzala vykřičený dům jeho paní a s podnájemnicemi domu se přestěhovala do domu čp. 191. Ve sčítání z roku 1900 uvedly ženy jako své povolání posluhovačky a jedna švadlenu, v roce 1910, když už podnik provozovala Jonáková vdova, uvedly za své povolání nevěstka.¹⁶¹

Kateřina Strejcová, Josefa a Jan Langovi, Kateřina Koučková, Anna Přibíková a mnoho dalších obyvatel žijících na Saském předměstí v ulicích Luční, Plánská, U Sv. Rocha, Zelinářská uváděli ve svých stížnostech, které adresovali městské radě a purkmistrovi, téměř totožné důvody jako obyvatelé Říšského předměstí. Patřil mezi ně pokles ceny nemovitostí, mravní „nevýchova“ jejich dětí a stejně jako výše zmínění, i zde žádali purkmistra města Plzně, aby „(...) *vážil nás toho brholu vši neřesti zbavit tak zvaný bordel, neb je nám nemožno jíti kolem co se tam děje polonahé ženštiny vybíhají na ulici tak že se musí každý soudný občan bát jíti kolem neb ho tam tahají a pokřikují po lidech, a což ženy ty musejí jíti teprve sklopenou hlavou neb kdyby se jen ohlidli tam jim nadají, nedávno šla paní Ilbergnová kolem višel vojín ven za bíleho dne tama ottut*

¹⁵⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*, s. 12-14.

¹⁵⁸ Poslanec Českého zemského sněmu v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století. Od sedmdesátých let působil především v Plzni a jako náměstek starosty se rozhodl pro výstavbu dělnické kolonie na svých pozemcích. Výstavba byla velmi rychlá, avšak půda byla nekvalitní, a proto bylo nekvalitní i bydlení.

¹⁵⁹ TODOROVÁ, Jiřina. Vytváření stabilizované dělnické společnosti (Plzeň – Kolonie Na Jánské). In: *Český lid*. Praha: ÚEF ČSAV, 1982. s. 80-86. ISSN 0009-0794. s. 80.

¹⁶⁰ Podnájemníci čili nocleháři s přechodným podnájemem. Přijímání podnájemníků bylo na přelomu 19. s 20. století běžnou záležitostí. Většinou podnájemníky přijímaly početné rodiny dělníků, které si potřebovaly přivydělat; v druhém případě přijímaly podnájemníky rodiny řemeslníků. Většinou se jednalo o pomocníka mistra, který v rodině bydlel také jako podnájemník, nebo o dělníka stejného oboru jako majitel bytu. Podnájem čtyř žen u Václava Janáka tak musel být již od počátku nápadný.

¹⁶¹ TODOROVÁ, Jiřina. *Vytváření stabilizované dělnické společnosti (Plzeň – Kolonie Na Jánské)*, s. 85.

*přirození měl skalhot ven viset, a co ji řekl, to si ani nedovolím zde psáti.*¹⁶² V tomto konkrétním případě se jednalo o stížnost na nevěstinec Josefa Kupky, dříve Františky Benešovské.

4.4.1 Vykřičený dům u Josefa a Anny Kupkových

Výše uvedená zpráva dále obsahuje informaci, podle které bylo obyvatelům zmíněných ulic ještě za života „*staré Benešovské*“ slíbeno, že nevěstinec bude po její smrti uzavřen. Tento slib ze strany městské správy nebyl dodržen, protože si zde v domě čp. 140 v Luční ulici svou konfesi otevřel Josef Kupka, zedník z Kříše u Radnice¹⁶³, který byl podle sousedů čtyři předešlé roky trestán za zabití člověka; dále také uvádějí, že jeho manželka Anna Kupková na ulici vykřikovala, kolik ji stálo zajištění této konfese. Zmínění si také stěžují, že manželé Kupkovi nevěstkám dávají pouze polovinu z jejich výdělku.¹⁶⁴

Městská rada pravděpodobně provoz manželům Kupkovým povolila, a to i přes to, že dva dny před stížností okolních obyvatel, tj. 22. dubna 1893, nedovolila provozovat místnosti Františku Drobníkovi, synovci Františky Benešovské. Zatímco sousedé tyto podniky nenazvali jinak než-li peleši, bordely, brlohy či hampejzy, František Drobník vykřičené místnosti ve své žádosti o povolení v pokračování výčepnické konfese po zemřelé Františce Benešovské v domě čp. 140 Luční ulice pojmenoval jako *milostný stánek*.¹⁶⁵ Jak bylo již výše napsáno, konfese mu udělena nebyla.

4.4.2 Vykřičený dům u Anny Fouskové

Jedním z více diskutovaných domů, stejně jako výše zmíněný nevěstinec Kriegerbeckové v Kalikovském trojúhelníku, se stal i vykřičený dům Anny Fouskové, který se nalézal v čp. 213 na Saském předměstí v ulici Plánské a byl nazýván „V Stromovce“. Anně Fouskové byla v červnu 1893 odebrána konfese výčepu piva a 3. června 1893 byla odsouzena na sedm dní k tuhému vězení pro přestupek paragrafu 512 tr. z. trestající kuplířství. Vzhledem k výše zmíněnému porušení zákona byla nakonec Fouskové odejmuta hostinská živnost, již získala po svém zesnulém muži, kterému byla přidělena roku 1882.

¹⁶² AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁶³ V zápisu městského rady je chybně zaneseno místo původu Josefa Kupky jako „Kříže u Radnic“. Jedná se o Kříše u Radnice, ves 10 km sz. od Rokycan. (PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl II. CH-L*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949. 705 s. s. 401.)

¹⁶⁴ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁶⁵ Tamtéž.

Nakonec byly Fouskové místnosti zcela uzavřeny a ona musela dokonce žádat purkmistrovský úřad, aby si v nich mohla vyzvednout uhlí, dříví aj. Místnosti mohla navštívit pouze pokud se nejednalo o pouhé záminky, jak by si zde vyzvedla věci, které náleží k hostinské živnosti (např. pivo).¹⁶⁶ Fousková byla v domě nahrazena Annou Schlesingerovou spolu s jejím manželem Josefem Schlesingerem. U manželů Schlesingerových se přesto také zdržovala nevěstka Alžběta Legatová, dříve posluhovačka v Plzni. Avšak i tito manželé porušovali živnostenský zákoník a svou živnost provozovali bez udělené hostinské koncese.¹⁶⁷

I přes to, že v červnu měla být Fouskové hostinská koncese odejmuta na vždy, již v srpnu téhož roku se do místností domu čp. 213 navrátila a pokračovala v provozu hostince „V Stromovce“.¹⁶⁸

Na základě sebraných informací sousedů Fousková v domě udržovala nevěstky nejnižšího řádu, do místností dovolovala vstup i nezletilým dívkám, které díky tomu byly od útlého věku morálně zkažené. Dále sousedé tvrdili, že v tomto domě nevěstky lákaly kolemjdoucí, ačkoliv to bylo na základě policejně stanovených předpisů zapovězeno bordelářům i nevěstkám, citují: *„Nemajíc ještě na tom dost že dveře i okna které přímo ku stromořadí celé otevřené jsou ještě tam zdržující se nevěstky které na mol opily bývají cele rozjařené napolo obnažením prsy ven na ulici vyběhají, čudne řeči pronášejí a pošunkami okolo jdoucí obecenstvo tam lákají, k čemuž se ještě dávi dětí dostavi, dovnitř nahlíží a ty krásné řeči tam poslouchají a již zahy v jejich utlém stáří pěkným věcem se učí.“*¹⁶⁹ Místnosti tohoto nevěstince byly pravděpodobně jedny z problémovějších, a ačkoliv zde městská stráž zřídka kdy zasahovala, vojenská patrola zde již dvakrát zakročila.¹⁷⁰

4.4.3 Vykřičený dům u Anny D. Radovanové

Ani období před první světovou válkou se nevyznačovalo úpadkem výskytu nevěstinců. V ulici U Sv. Rocha na Saském předměstí se v domě čp. 98 od ledna do října 1909 vyskytovala kavárna, jejíž provoz měla na starosti Anna D. Radovanová, která zdělila

¹⁶⁶ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž.

živnost po smrti svého muže J. Kircheisla a brzy nato se provdala za cizince Radovana, dle udání Černohorce, a živnost předala sestře Žofii Šnebergrové.¹⁷¹

Zmíněná Šnebergrová na počátku roku 1909 zemřela a okolní sousedé se rozhodli znemožnit Anně Radovanové znovuotevření kavárny, která je rušila nejen přes den, ale i častými nočními výstupy; navíc se podnik vyskytoval poblíž Lochotínského parku, který v Plzni navštívil téměř každý cizinec, čímž se nevyhnul ani těmto vykřičeným místům. Kromě toho byl tento vykřičený dům umístěn naproti nově zřízené školní budově dívčího lycea a tento fakt podle obyvatel působil nevalně na mravní výchovu dívek.¹⁷²

Vzhledem k narůstajícím nespokojenostem sousedů se Anna Radovanová rozhodla zakoupit sousední dům čp. 50, aniž by tušila, že bude o svou živnost připravena, a tím přijde i o svůj jediný výdělek. Skutečnost, že zakoupila sousední dům od pana Otise, přispěla jen k tomu, že si sousedé stěžovali, že míní rozšířit svou kavárnu i do nově přikoupeného domu.¹⁷³ Ona sama tvrdila, že tento dům jí bude sloužit jako nájemní, stejně tak jako využívají svých nemovitostí ostatní Plzeňané.

Ještě z počátku roku 1909 měla Radovanová u policejního komisaře a městské rady zastání, což dokládá odpověď policejního komisaře ze dne 30. března, ve které obyvatelům ulice U Sv. Rocha sdělil následující: „*Stížnosti podávané obyvatelstvem okolním dějí se z jakési zvyklosti – p. Otis podal dříve také stížnost – zvláště pak pro zrušení bordelu v Zelinářské ul. č. 12., ač nebyly po celou řadu let ničím odůvodněny, naopak zcela klidně existovaly zde v bezprostřední blízkosti nevěstince dva a po celou tu dobu nenapadlo nikomu chrániti svůj majetek – jednak své děti – jednak svůj hmotný statek – své domy v ulici této se nalézající s bordelem sousedící.*“¹⁷⁴ Ale i přes veškeré zastání jí byly místnosti v říjnu 1909 uzavřeny.

Anna Radovanová se stejně jako výše uvedená Magdalena Kriegerbecková nebála proti zákazu kavárenské živnosti protestovat a důvody, které uvedla, byly mnohdy racionálnější než u Kriegerbeckové. Ve své stížnosti vysvětlila, že pokud ji bude zakázán provoz její živnosti, přijde město o daně, které mu z živnosti platí; dále nebude schopna splácet půjčky na svůj nový dům a stane se dlužnicí a závislou na městě.¹⁷⁵ Zda město tyto

¹⁷¹ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1909-1910*, kart. 917, sign 224/II/09-10, inv. č. 11036.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž.

argumenty uznalo a zda ji byla živnost znovu udělena, není z dostupných archivních materiálů známo.¹⁷⁶

4.4.4 Vykřičený dům u Josefa a Kateřiny Kramářových

Anna Radovanová nebyla jediná bordelářka, které sousedi vyčítali narušování výchovy dětí a nepatřičné umístění nevěstince kvůli nově otevřené budově školy poblíže jejího vykřičeného domu. Kolem roku 1894 tak byly uzavřeny blíže neznámé vykřičené domy v ulicích u nádraží, kde tehdy vznikla nová škola¹⁷⁷. Tyto informace se dozvídáme z dopisu městské radě, jehož autory jsou obyvatelé ulice Na Poříčí, podepsáni Matiaš Vorel, Emanuel Klies a Josefa Krismanová.¹⁷⁸

Tito obyvatelé si stěžovali na nevěstinec manželů Kramářových, kteří si pronajali dům od manželů Kateřiny a Jiří Šnajdrových, vykřičené místnosti se nalézaly v domě čp. 457 (čo. 7). Nevěstinec byl díky stížnostem sousedních obyvatel 26. října 1894 uzavřen, dle tamního přípisu „(...) bylo městské stráži dáno nařízení, aby k místnosti jejich pilně dohlížela a každou nevěstku, jež tam bude nalezena, bez odkladu v policejní opatření vzala.“ Na fungování nevěstince byly vedeny stížnosti především z příčiny denních hádek a rvaček, které byly z místností přenášeny na veřejné prostranství. Jako další důvod pro uzavření oné místnosti obyvatelé uvedli hrozbu a „(...) nebezpečí, že se mravní nákaza z tohoto pařeníště kalu a zvrhlosti ještě více rozšíří, je v těchto dnech otevřením obecné školy v nejbližším sousedství tohoto domu zvýšená.“ Obyvatelstvu zmíněné ulice bylo nakonec vyhověno.¹⁷⁹

Tytéž prameny také uvádějí, že se v téže době nacházel v ulici Zelinářské v domě čp. 317 další nevěstinec, jehož provozovatelkou byla Alžběta Drobníková. Vdova po měšťanu Antonínu Drobníkovi se v roce 1893 rozhodla svou živnost ve dvaasedmdesáti letech přenést do domku Josefa Kramáře Na Poříčí, pravděpodobně z důvodu četnosti stížností okolních sousedů.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Viz Textová příloha č. 3.

¹⁷⁷ Prameny neuvádějí o jakou školu se jednalo; s největší pravděpodobností to byla obnovená škola nad Hamburkem (dnešní okresní soud) či dostavující se budova obecné chlapecké a obecné dívčí školy, která byla otevřela v roce 1897 (dnešní Církevní gymnázium).

¹⁷⁸ AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ Tamtéž.

Pro nás je stěžejní, že se nevěstince nalézaly i v jiných částech města, než jen v dělnických periferních. Právě nádraží je jedna z oblastí, u které lze výskyt těchto podniků očekávat.

4.5 Plzeň v komparaci

4.5.1 Komparace s městy Ostrava, Čáslav, Kutná Hora

Již výše bylo napsáno, ve kterých ulicích v Plzni se nevěstince nalézaly; pro připomenutí to byly ulice Kalikova, Koželužská a Radčická na Říšském předměstí a ulice Dělnická, Luční, Plánská, U Sv. Rocha, Zelinářská a Na Pořící na Saském předměstí.¹⁸¹

V Ostravě se stala prostituce v devadesátých letech 19. století palčivým tématem, a ačkoliv „(...) měšťtí radní vycházeli z toho, že prostituce a nevěstince splňují určité přirozené potřeby převážně osamělých dělníků (...)“¹⁸², rozhodli se představitelé města pro její regulaci. Z toho důvodu se od roku 1893 musely nevěstky dvakrát do týdne podrobit zdravotní prohlídce a stejně jako v Plzni i v Ostravě probíhaly tyto prohlídky v přízemí radnice. V Plzni byly konány pravidelně ve stejné dny, zatímco v Čáslavi byly prováděny namátkou, častokrát bez předchozího oznámení, a to již od května 1892 na základě vyhlášky městského úřadu „*Podmínky pod kterými se prostituce co „nutné zlo“ v městě Čáslavi trpěti bude.*“¹⁸³ V Kutné Hoře byly stejně jako v Plzni městskou radou stanoveny dny zdravotních kontrol, které připadly vždy na středu a pátek,¹⁸⁴ kdežto v Plzni na úterý a pátek.

Stejně jako v Plzni se i v Ostravě koncem 19. století začaly nevěstince soustřeďovat do městských čtvrtí, které se nenalézaly daleko od centra, ale byly dostatečně skryté od veřejného ruchu. Ve Stodolní ulici se v roce 1894 nacházely dva veřejné domy a v roce 1899 tři, v Porážkové ulici dva a v ulici Rybnické jeden.¹⁸⁵ Za kuriózní je ovšem považován podnik veřejných vanových lázní v Rybnické ulici, ve kterých byl v roce 1910 také odhalen provoz prostituce.¹⁸⁶ V polovině devadesátých let 19. století se v Ostravě vyskytovalo celkem, nepočítáme-li nevěstinec z roku 1899 ve Stodolní ulici a vanové

¹⁸¹ Viz Obrazová příloha č. 8.

¹⁸² MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*, s. 7.

¹⁸³ KLEČÁKOVÁ, Stanislava. *Genderová specifika marginálních vrstev společnosti 19. století. Prostituce v ulicích menšího města*. [online] Příspěvek vznikl za podpory grantu IGA UJEP: Normy, disciplinace a sociální praxe ve vývoji společnosti od raného novověku do 19. století. Dostupné z URL: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/12_21_program_sekce_f.html>. [cit. dne 2015-02-01].

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*, s. 11-13.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 19.

lázně, pět vykřičených domů. Porovnáme-li to s Plzní, počty nevěstinců se téměř shodují; v Plzni víme s jistotou o výskytu sedmi nevěstinců, s domem Anny D. Radovanové o osmi, do celkového počtu nejsou brány v potaz možné nevěstince u nádraží.

Ze známých provozovatelů nevěstinců v Ostravě byli tři muži, dvě ženy a jeden manželský pár, kdežto v Plzni v několika případech z devadesátých let 19. století nevěstince provozovaly ženy a ve čtyřech případech manželský pár (Kupkovi, Kramářovi, Kellnerovi a Jonák se svou manželkou). Častými provozujícími nevěstinců v Ostravě byli uherští a haličští Židé.¹⁸⁷

Ačkoliv nám nejsou v Plzni Židé známi jako majitelé nevěstinců, určitě se zde vyskytovali židovští obchodníci. Kolem roku 1900 založil právě židovský obchodník Josef Eckstein v domě čp. 250 v Kleisslově ulici pletárnu punčoch, ve které našlo zaměstnání asi sedm žen z dělnické kolonie Na Jánské.¹⁸⁸ Podnik nefungoval příliš dlouho, možná nedokázal konkurovat jiným podnikům nebo byl uzavřen. Koneckonců v Ostravě se vyskytovalo mnoho utajených nevěstinců: již zmíněné vanové lázně, výrobní a prodejna sodovek A. Ticháčka ve Stodolní ulici nebo mlékárna, ve které byla muži nejžádanější mladá cikánka,¹⁸⁹ i v Plzni tomu mohlo být podobně.

4.5.2 Komparace se současností

Jak je tomu s *padlými ženami* v Plzni dnes? Postihnout jejich přesný počet není ani v dnešním 21. století jednoduché, avšak ani v současné době jich není málo. Jen na Domažlické ulici se jich průměrně od roku 2012 vystřídal na devadesát.¹⁹⁰

Příčiny vedoucí k provozování tohoto povolání jsou dnes téměř totožné jako v 19. století, hlavním faktorem je nedostatek financí. Některé z žen si potřebují vydělat na živobytí, jiné splácejí dluhy¹⁹¹ a některé zjistily, že si takto vydělají více než kdekoliv jinde. Především se však jedná o potřebu získat peníze na drogy, na které si dnešní pouliční

¹⁸⁷ MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*, s. 12, s.19.

¹⁸⁸ TODOROVÁ, Jiřina. *Vytváření stabilizované dělnické společnosti (Plzeň – Kolonie Na Jánské)*, s. 84.

¹⁸⁹ MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*, s. 19.

¹⁹⁰ Porovnání čísel, jež uvádí ve své reportáži ze dne 25.02.2013 David Havlena (viz Česká televize. *Prostituce se přesouvá z veřejných domů na priváty*. [online]. 2015. Dostupné z URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/216629-prostituce-se-presouva-z-verejnych-domu-na-privaty/>>. [cit. dne 2015-02-04].) s porovnáním loňských údajů ve svém vlastním šetření ze dne 03.02.2015. Zdroj si nepřál být citován.

¹⁹¹ Na Domažlické ulici se dnes vyskytuje žena, která splácí dluhy po svém muži a přitom sama byla vysoce postavena v justici.

prostitutky průměrně vydělají kolem dvou až tří tisíc korun denně, avšak to je většinou nedostačující částka.¹⁹²

Kuplířství je nadále trestáno, avšak prostituce ne, proto je pro státní orgány těžké jakkoliv ji postihnout a omezit. Pokud se ženy dobrovolně a samy živí tímto povoláním, nejsou téměř žádné prostředky pro potlačení tohoto společenského jevu. Dnes si údajně vydělávají samy na sebe, nemají kuplíře (kuplířky) ani pasáky, a proto tento jev nemůže být stíhán s trestán jako kuplířství. Pouliční prostitutky sice mají jakéhosi kamaráda a přítele, jaký je však jejich vzájemný poměr, se můžeme jen dohadovat. Tento přístup je pro společnost horší z toho hlediska, že soudobé *padlé ženy* nejsou kontrolovány lékaři, a mohou tak roznášet pohlavní choroby. Zatímco v 19. století byly plzeňské prostitutky pravidelně vyšetřovány městskými lékaři, dnes jim je lékařská kontrola prováděna jen namátkově organizací *Ulice – Agentura terénní sociální práce o.s.* Kuplířství je nadále zakázáno proto, aby stát v případě jeho uzákonění nebyl považován za „největšího pasáka“. Proto nám před zraky bují tajná prostituce.

Téměř totožně jako před sty lety je i dnes možno prostituci rozdělit na několik typů, tj. na pouliční, klubovou či privátní.¹⁹³ Ta pouliční se v Plzni objevuje nejvíce v ulicích Tylova a Domažlická. Jedná se především o ženy české a slovenské národnosti, vyskytují se zde ale i ženy jiných národností, např. bulharské. Pokud jde o klientelu, ta bývá pravděpodobně ještě anonymnější než před sty lety, uprostřed ulice Domažlické se může neznámý klient rychle objevit a stejně rychle zmizet.

V Plzni se vyskytují i noční kluby, které nabízejí erotické služby, avšak doba rozmachu provozu nočních klubů (night clubs) je na počátku 21. století u konce a těmto místům ubývá klientela. Jejich největší rozkvět byl příznačný pro devadesátá léta 20. století, například na Bílé Hoře v letech 1994 a 1995 vznikl noční klub, který navštěvovali výhradně cizinci a jehož osazenstvo tvořily pouze ženy s vysokoškolským vzděláním, které musely ovládat angličtinu, francouzštinu a němčinu a jejichž chování muselo být na vysoké společenské úrovni.

I přesto se v Plzni pár stálých klubů udrželo a fungují nadále, řadí se mezi ně Klub 88 na Americké ulici, Lyon ve Vejprnické ulici, Brooklyn Na Průhonu či Hollywood na Palackého náměstí. Jedním z nejstarších klubů je Jessica ve Veleslavínově ulici,

¹⁹² Informace zjištěny na základě vlastního šetření ze dne 03.02.2015. Zdroj si nepřál být citován.

¹⁹³ Tj. ekvivalent k typologii: prostituce v ulicích, v nevěstincích a prostituce šenkovní. Porovnáme-li však současné rozlišení prostitutek s typologií: registrované žijící v nevěstinci, registrované žijící volně a neregistrované nevěstky, zjistíme že jsou rozdíly zcela zřetelné, poněvadž dnes nejsou žádné prostitutky registrované.

který funguje již od roku 1991, je provozován Irmou Bílou a nabízí: erotické služby, služby spolence, erotické párty, erotická videa, erotické fotografie, erotické pomůcky. Klub Brooklyn spravuje také žena, které měla původně klub Sandra. Po rozvodu s manželem však o tento dům přišla a koupila si budovu, ve které se nyní nalézá Brooklyn. Do této nemovitosti se přestěhovala s celým osazenstvem, které tedy tvoří zhruba deset let stejné ženy. V Plzni se vyskytují i hodinové hotely, například Bango.

Pouliční a klubové prostituci konkurují především priváty. Ty si provozují ženy samy, většinou si v určitém počtu (kolem tří až čtyř) pronajmou byt. Pronajimatel bytu pravděpodobně tuší, co je v místech provozováno, ale nemůže za to být nijak stíhán. V těchto místnostech si jsou osoby schopny vydělat i 60 000 korun měsíčně. Místa jsou pro policii těžko k nalezení, v Plzni dokonce jezdí dva taxikáři, kteří rozváží zákazníky výhradně po privátech, které jsou ukryté. Druhým způsobem, kterým se zákazník k privátům dostane, jsou webové stránky www.sexyprivaty.cz, na kterých si vybere privát, dotyčnou ženu a telefonicky se objedná.

Může se nám zdát, že dnes je jednodušší se této činnosti věnovat, než bylo dříve. Už jen díky internetu mají ženy mnohem více možností, jak na sebe upozornit a zajistit si zákazníky, a také zákazníci mají větší výběr možností, jež jim jsou nabízeny. Avšak povolání je to vždy rizikové, v *dlouhém* 19. století i v dnešním 21. století. Město Plzeň se snaží i dnes o regulaci prostituce, dokazují nám to například městské vyhlášky „(...) k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, kterou se vymezují veřejná prostranství, na nichž se zakazuje prostituce.“¹⁹⁴ Vyhlášky jsou častokrát v platnosti jen několik měsíců a většinou je prostitutky porušují.

¹⁹⁴ Vyhláška statutárního města Plzně č. 3/2006 ve znění: „Nabízení, sjednávání, provozování a využívání prostituce se zakazuje na těch veřejných prostranstvích, která se nacházejí v současně zastavěném území města Plzně.“ byla však zrušena vyhláškou č. 6/2007. (Magistrát města Plzně. *Právní předpisy statutárního města Plzně*. [online]. 2011. Dostupné z URL: <<http://aplikace.plzen.eu/vyhlasky/detail.asp?id=253>>. [cit. dne 2015-02-04].)

5. Vybrané padlé ženy a jejich příběhy

Jak už bylo na začátku práce naznačeno, za *padlé ženy* nelze považovat pouze ty, které se staly prostitutkami. Mohou to být také všechny ty, které doplatily na svou naivitu a na nešťastnou lásku, tedy ženy, které počaly nemanželské dítě. Každý lidský osud je ojedinělý a každá z nich se ve své svízelné situaci zachovala jinak. Některým se podařilo vyhnout osudu *padlé ženy*, některým ne.

5.1 Nešťastné lásky plzeňských žen

Jeden z příběhů, který vstoupil do povědomí Plzeňských, otiskl *Posel ode Mže* ve svém patnáctém výtisku ze dne 2. prosince 1848. Událost, o které píše, se stala na plaském panství, nebyla však ojedinělá ve své době. Autor příspěvku událost hodnotí jako lásku plnou vášně, jež neztratila svou prudkost. Takto nám redaktor tisku *Posel ode Mže* popisuje celý případ: „*Dne 20. t. m. dohrála se zde truchlohra na diwadle žiwota, jenž se započala s romantickau láskau dwau milenců a skončila se smrti jejich. – Toho dne o 10 ½ hodině předpoledni zastřelil J.H., myśliwecký mládenec as 36letý, swau osmnáctiletou milenku, A.Š., sprostau služebnau diwku, - i sebe. Nalezeníť jsau w myśliwně na posteli wedlé sebe ležcí, ona pistolí, on ručnicí do srdce střelený, oba bez známky žiwot. Krátce před činem poslal nešťastník swau poslední vůli, rukau pewnau psanau, k wrchnímu auřadu Plaskému, jakož i farnímu auřadu Králowickému, obsahující auplný inventář weškerého nábytku, seznam wšech podrobných dluhů a odkaz pozůstalého jmění k záduší kostela Králowického, na fundaci za sebe i nešťastnau obět swé lásky. – Z okolnosti dá sauditi, že díwka smrt dobrowolně zwolila a že wše již dříwe mezi nima bylo umluweno.*“¹⁹⁵

Sebevražedné sklony zamilovaných párů se v Plzni objevovaly i na počátku 20. století. Plzeňský deník *Nová doba* ze 17. září 1909 informoval o nešťastném konci lásky další dvojice, tentokrát nevěstky a desátníka 35. pěšího pluku. Dvaadvacetiletá Marie Köcherová, původem z Tábora, se v brzkém mládí provdala, manžel ji však týral, poté opustil a odjel do Ameriky. Marii nezbylo nic jiného než se uchýlit do nevěstince u Anny Radovanové na Roudné.¹⁹⁶

¹⁹⁵ *Posel ode Mže* [online]. Plzeň: J.M. Schmid, 1848, č.15. ©2003-2010. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPeriodical.do?id=12569>>. [cit. 2014-10-11].

¹⁹⁶ Více viz podkapitola *Vykřičený dům u Anny Radovanové*.

Jak dokládá dobový tisk a především stížnosti vedené obyvatelstvem ze sousedních domů, kavárna, již vedla madam Radovanová, nebyla nejproslulejším místem. Obyvatelé okolních domů si stěžovali na noční ruch, pokřikování děvčat na kolemjdoucí, ani samotná Anna Radovanová kritice neunikla: „*O majetnici bordelu pak vypráví se všeobecně, že nad ubohými oběťmi prostituce, nevěstkami, vládne bezohledně jako otrokářka, která ví, že jsou jí vydány na milost a nemilost. Pravíme přímo: běda té, která do bordelu Radovanové zapadne!*“¹⁹⁷ Poměry v tomto nevěstinci byly bezútěšné, Marie zvaná Máňa se prý již měsíc před událostí pokusila o sebevraždu skokem z okna. Obyvatelé na Roudné tvrdili, že chtěla opustit nevěstinec a Anna Radovanová jí to neumožnila, ta to posléze před policií popřela. Brzy na to Máňa nastoupila znovu „do služby“ a jejím zákazníkem se stal devatenáctiletý desátník Josef Čížek. Mladý pár 16. září 1909 společně ukončil svůj život a zanechali dopis na rozloučenou, dle kterého si sáhli na život z nešťastné lásky.¹⁹⁸

5.2 Padlé plzeňské matky

Mateřství je jedním ze základních ženských pudů, přesto se mezi ženami nalézaly a i v dnešní době se nalézají ty, které tento pocit nesdílí a ke svému potomku nic necítí. Nejdříve se musíme pozastavit nad tím, jaká byla výchozí pozice pro svobodné matky a jejich děti.

Svobodná matka v 19. století neměla příliš finančních prostředků, a proto téměř nebyla schopna uživit své dítě ani samu sebe. Možná by se o dítě dokázala postarat, pokud by začala pracovat v jedné z plzeňských továren, kterých ve městě na konci 19. století nebyl nedostatek.¹⁹⁹ Přesto většina žen zprvu pracovala jako služebné a toto povolání také uvedly jako své zaměstnání do matrik narozených ke svému dítěti. Ženy mohly mít podporu v rodině, ale v případě, že se jim jí nedostalo, čekala je hanba. Nevyhovující finanční situace a sociální stigma svobodné ženy s dítětem společenskou pozici těchto žen v prudérním 19. století významně komplikovala.

Za vše by stačilo citovat Danielu Tinkovou v souvislosti s problematikou infanticidia: „*Součástí diskurzu o infanticidě byly tedy především právní a mravní diskriminace levobočků a svobodných matek, ekonomická a sociální situace služebných osob odsouzených k více či méně dobrovolnému celibátu živořící na hranici existenčního*

¹⁹⁷ MAZNÝ, Petr – KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně II*. Plzeň: Starý most, 2007. 126 s. ISBN 978-80-254-0343-3. s. 71.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 72.

¹⁹⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*, s. 10-14.

*minima (dělnické ženy 19. století), představy o cti i „dvoji morálce“ uplatňované rozdílnou měrou vůči mužům a ženám, stejně jako vůbec vztah mužů k ženám.*²⁰⁰

Právě z příčiny infanticidia skončily životy levobočků a panchartů nejednou dříve, než mohly vůbec začít. V Plzni a okolí se takové tragické osudy také odehrály²⁰¹, avšak většina dětských životů nemanželských dětí neskončila takovým nešťastným způsobem, ačkoliv bylo jejich výchozí postavení pro budoucí život těžké. Pro zabránění byla nutná podpora rodiny, jako se tomu stalo i u případu z roku 1857, kdy se narodili dva chlapci František a Daniel dne 18. prosince 1857. Chlapci se narodili do stejného okresu, tj. Plzeň město I., ale nejen to, také do stejné rodiny.

František se narodil jako nemanželský syn Alžběty Kriegerberkové, manželské dcery Ondřeje Kriegerberka, měšťana a obuvníka v Plzni v domě čp. 14, a matky Anny, rozené Stočekové. Otcem Františka byl Josef Maleček, který se k otcovství přiznal až později, shodou okolností také syn měšťana a obuvníka v Plzni v domě čp. 20.²⁰² Alžběta a Josef se pravděpodobně znali přes své otce, kteří byli členy stejného cechu. Také blízké sousedství obou mohlo sehrát jistou roli při jejich seznámení. Chlapec Daniel se narodil slečně Barboře Jeklinové, jejímž otcem byl měšťan a obuvník v Plzni v domě čp. 171 Bohumír Jeklín a matka Karolína Königová. Stejně jako u výše zmíněné, i zde se přiznal otec ke svému dítěti, jeho jméno zní Václav Kriegerberk, zaměstnáním hostinský v Plzni a syn Ondřeje Kriegerberka a Anny Stočekové.²⁰³ Vzhledem k propojení obou rodin bychom mohli uvažovat o tom, že přiznání otcovství bylo falešné; matriky narozených ovšem tuto tezi nemohou potvrdit.

5.2.1 Právo upravující infanticidium

Problematicke infanticidia se věnuje Daniela Tinková ve své publikaci *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Jako ekvivalent k pojmu infanticidium v českém jazyce uvádí „zahubení neřádně nabytého plodu“ neboli zabití novorozeněte především matkou.²⁰⁴

V 17. století a ještě na počátku 18. století byl přečin vraždy vlastního dítěte trestán „nedozírnou krutostí“. Ženy mohly být sťaty, dříve bylo zvykem zahrabat odsouzené

²⁰⁰ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 339.

²⁰¹ Více viz podkapitola *Příběhy padlých plzeňských matek*.

²⁰² SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1856-1859), sv. 052. Fol. 1-336. s. 121.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 313.

za živa a probodnout je kůlem, což bylo zakázáno josefinským zákoníkem z roku 1708. Na konci 18. století došlo k uvolnění právních norem a tresty smrti byly na matkách „vražedkyních“ praktikovány zřídka.²⁰⁵ Náboženské baroko však matku odsoudilo více, a to tím způsobem, že „(...) smrt duše nevinného nekřtěňátka je odsouzená k věčnému bloudění jako duše sebevrahova, odchází do limbu, zbavena naděje na spásu, vystavená temným silám Ďábla.“²⁰⁶

Královské město Plzeň bylo ve své historii stejně jako ostatní města zasaženo případy úmrtí nemanželských dětí a v horším případě zavražděním dětí jejich vlastní matkou. Takovým skutkům mělo předejít vydání *Zákoníku o zločinech těžkých policejních přestupcích z roku 1803* za vlády Františka I., na jehož základě bylo za kriminální delikt považováno i opomenutí nahlášení těhotenství: „(...) tato prevence měla fungovat jako opatření proti možným a tajným potratům nebo infanticidě.“²⁰⁷ Cílem zákoníku bylo nejen zajištění práv a ochrany nezletilým, ale také kladl důraz na ochranu rodiny jako celku, veřejné morálky.²⁰⁸ Matce za čin vraždy hrozil trest těžkého vězení a za pokus o spáchání vraždy lehčí vězení v rozmezí šesti měsíců až jednoho roku. Od roku 1803 byl také trest upravován dle toho, zda bylo dítě manželské, či nikoli; přičemž ve druhém případě byl trest odstupňován dle toho, zda byl čin spáchán aktivně, či pasivně, to je ve smyslu „zanedbání péče“.²⁰⁹

Je však zřejmé, že ani zákony takovým činům nebyly schopné zabránit. Andělíčkářství²¹⁰ vynášelo jako řemeslo více nežli babictví²¹¹, byť se jednalo o zločin. Andělíčkářství bylo záležitostí spíše městskou, kdežto na venkově si ženy snažily vyvolat potrat během těhotenství nebo až při samotném porodu,²¹² infanticidium postihovalo především sociálně nejslabší vrstvy.²¹³ A téměř totožně jako u prostituuujících se žen i tento jev postihoval neprovdané ženy z nejnižších sociálních vrstev, otcem býval muž z „příležitostné lásky“ nebo slibující „věčnou lásku,“ ale výjimkami nebyly ani zneužitě

²⁰⁵ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 310-315.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 315.

²⁰⁷ LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, s. 163.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 163.

²⁰⁹ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 332.

²¹⁰ Andělíčkář(ka) pomáhala žene vyvolat potrat.

²¹¹ Babictví čili porodnictví.

²¹² LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, s. 165-166.

²¹³ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 318.

ženy ze strany jejich zaměstnavatele. Od poloviny 19. století se začali psychiatři zabývat případy infanticidia jako projevu laktační psychózy^{214 215}.

5.2.2 Příběhy padlých matek

Plzeňské listy ze soboty 22. července 1893 se věnují případu, o kterém rozhodoval c.k. krajský soud. Žalovaným byl Václav St., 28letý dělník z Vodokrt²¹⁶, tou dobou již ženatý a otec dvou dětí. V době, kdy byl ještě svobodný, se mu zalíbilo jedno děvče (jehož totožnost neznáme), které jeho city opětovalo. V okamžiku, kdy dívka porodila jejich společné dítě, si to otec rozmyslel a odmítl se k dítěti přihlásit a brzy na to se oženil. Dívčin poručník vzal situaci do svých rukou a Václava S. zažaloval o přiznání otcovství. Před soudem vyšlo najevo, že Václav je skutečně otcem dítěte nezletilé dívky, a proto byl odsouzen na tři měsíce do těžkého žaláře.²¹⁷

Ne všechny nešťastné lásky však končily relativně dobře. V srpnovém čísle z roku 1893 *Nových Plzeňských novin* se redakce zmiňuje o události, jež se sice odehrála mimo Plzeň, nebyl to však případ výjimečný a k podobným došlo i v Plzni. „**Vražda dítěte.** Dne 26. t.m. porodila Kristina Burešová, dcera kostelníka v Slavíkově, kteráž v posledním čase u paní Anny Brandeisové v Dláždově²¹⁸ ve službě se nacházela, živého chlapečka, kteréhož ihned po porodu do záchodu hodila. Řečená dívka užívala po celou dobu prostředků pro vyhnání plodu, čímž si zdraví své tak podkopala, že druhý den po porodu 18. t.m. měsíce zemřela. Mrtvola dítěte, kteréž mělo více krvavých podlitin na hlavě, byla komisí pytvána a nejen předčasný porod následkem užívaných prostředků nýbrž i násilná smrt dítěte konstatována.“²¹⁹

Další podobný skutek byl projednáván c.k. krajským soudem v Plzni v srpnu roku 1851. Řešil případ Rozálie Křiváčkové z Klatov, která se doposud zdržovala u svého otce Josefa Křiváčka, jenž měl malé hospodářství v „Korálkově u Klatov“²²⁰.

Dne 9. dubna 1851 našel Hynek Křiváček, syn Josefa Křiváčka a bratr obžalované, krvavé stopy vedoucí z půdy. Při bližším ohledání místa spolu s nádeníkem Karlem

²¹⁴ Poporodní stav u ženy, který je vyvolán hormonálními změnami. Mezi příznaky jsou řazeny vidiny, slyšiny, rozrušení a úzkosti.

²¹⁵ TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 338.

²¹⁶ Doposud existující vesnice nalézající se v okrese Plzeň-jih.

²¹⁷ *Plzeňské listy: dříve „Plzeňské noviny“*, 1893. Plzeň: Národní knihtiskárna J.R.Port, 22.7., [b.roč.], č.87.

²¹⁸ Dláždov je lidově Dlačov, což je vesnice nacházející se do deseti kilometrů od Kdyně. (PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl I. A-H*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947. 726 s. s. 346.)

²¹⁹ *Nové Plzeňské Noviny*, 1893. Plzeň: knihtiskárna Ignáce Schiebla, 30.8., roč. V., č. 69.

²²⁰ Dnes již neexistující ves, od r. 1980 část obce Klatovy.

Reitmeierem našli na půdě tělo mrtvého dítěte ženského pohlaví a o poschodí výše spící Rozálii Křiváčkovou. Ta při následujícím vyšetřování uvedla, že se dítě narodilo již mrtvé, poněvadž se předchozí den pohmoždila při sekání dříví a tím byl plod usmrcen; dále dodává, že ráno toho dne šla zatopit a cestou ji zastihly porodní bolesti, dítě porodila vestoje a ono hlavičkou upadlo na zem. Obžalovaná také sdělila, že měla jedenkrát známost s desátníkem od husarů, okamžitě otěhotněla a celých devět měsíců těhotenství tajila před svým otcem.²²¹ Tajení těhotenství nebylo u děvčat a žen výjimečné, okolí o jejich stavu častokrát nic nevědělo nebo se nechalo přesvědčit o nemožnosti těhotenství báchorkami o „vodnatelnosti“, období menstruace či pouhým přehrnováním šatů přes břicho.²²²

Po ohledání mrtvolky dítěte a Rozálie Křiváčkové městskými lékaři Hynkem Klingnerem a Janem Naušou bylo zjištěno, že se dítě narodilo zdravé a že na následky, jež obžalovaná uvádí, nemohlo zemřít. Dítě ve skutečnosti zemřelo na následky ran tupým předmětem na hlavě, které mu způsobila obžalovaná Rozálie Křiváčková.²²³

Soudní řízení s obžalovanou bylo započato dne 20. října 1851. Rozálie Křiváčková měla k dispozici dva obhájce a „(...) katechetu²²⁴ při zdejší hlavní škole by co důvěrníci obžalované u líčení při přítomnosti byli, jelikož oni v to se uvazali (...)“. Obžalovaná vypověděla, že netajila své těhotenství, protože si nebyla jista, zda je těhotná. Když ji o půlnoci 9. dubna 1851 zastihly bolesti, nevěděla, co se děje. Bolesti prý pokračovaly až ráno kolem šesté hodiny, když šla na půdu a porodila ve stoje. Jak však uvádí lékaři, po vyšetření obžalované zjistili, že dítě mělo velkou hlavičku, tudíž byl porod náročný a je nemožné, aby k němu došlo ve stoje. Obžalovaná během soudního řízení vypověděla, že by byla ráda: „(...) kdyby dítě její živé bylo, že by neměla hanbu.“²²⁵ Rozálie Křiváčková byla nakonec na základě rozhodnutí poroty (devíti hlasy proti třem) osvobozena od obžaloby, přestože všechny důkazy nasvědčovaly v její vinu.²²⁶

Podobně jako Rozálie Křiváčková si počínala i Terezie Hejtmanová, jejíž případ byl také projednáván u soudního dvoru v Plzni od 1. prosince 1892 za vyloučení veřejnosti,

²²¹ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Spis obžalovací na Rozálii Křiváčkovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 31. srpna 1851.*

²²² TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, s. 319.

²²³ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Spis obžalovací na Rozálii Křiváčkovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 31. srpna 1851.*

²²⁴ Katecheta = učitel (učitelka) náboženství.

²²⁵ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Protokol o sezení dne 20. a 21. října 1851 od c.k. soudu porotního v Plzni za příčinou hlavního přeličení a obžalobě na zatknutou Rozálii Křiváčkovou.*

²²⁶ Tamtéž.

a jejímž obhájcem se stal Václav Peták.²²⁷ Terezie Hejtmanová byla obžalována na základě paragrafů 134 a 139 trestního zákoníku, podle kterých zavraždila své dítě.

Obžalovaná Terezie Hejtmanová, dvacet let stará a katolička, svobodná nádenice z Bezpravovic²²⁸, byla obviněna z vraždy svého dítěte po porodu v noci z 22. října na 23. října 1892 v přístěnku příbytku manželů Františka a Majdaleny Pisteckých. Na základě záznamu rozsudku zmíněná dítěti „(...) zmáčknuvši krk a přidržeti mu potom ústa a nos v tom úmyslu, aby je usmrtila takovým způsobem, že z toho smrti jeho pošla.“²²⁹ Vzhledem k důkazům byla odsouzena dle paragrafu 139 2. odstavce tr.z. do těžkého žaláře na dobu deseti až dvaceti let jednomyslnou shodou o její vině plnými dvanácti hlasy porotců. Porota přiznala obžalované polehčující okolnosti, mezi které podle rozsudku patřilo její doposud bezúhonné chování, prodloužení řízení bez jejího přičinění a především přiznání se k činu. Porotci dále uznali, že byla ovlivněna těžkou chudobou, ve které se nacházela, a z těchto důvodů jí byl trest snižen na tři roky, které byly zostřeny jedním postem za měsíc podle zákona ze dne 15. listopadu 1867 č. 131 trestního zákoníku; dále byla povinna uhradit náklady trestního řízení.²³⁰

²²⁷ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 386, sign. C/1893/22. *Rozsudek na obžalovanou Terezii Hejtmanovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 6. února 1893.*

²²⁸ V soudním spisu zaneseno jako místo původu „Pravovice“, tj. lidově užívaný název pro Bezpravovice, ves ležící 12 km sz. od Klatov. (PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl I. A-H.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1947. 726 s. s. 69-70.)

²²⁹ SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 386, sign. C/1893/22. *Rozsudek na obžalovanou Terezii Hejtmanovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 6. února 1893.*

²³⁰ Tamtéž.

6. Sonda do matričních údajů

Devatenáctí století bývá označováno za *dlouhé*, protože jej nelze ohraničit letopočty 1800 a 1900, událostmi však ano; začíná josefinskými reformami, Francouzsku revolucí a končí atentátem v Sarajevu.²³¹ Mluvíme-li o *dlouhém* století, tak také tuto dobu nesmíme opomenout jako období plné změn, ať už ekonomických, politických či sociálních. Změny většinou nebývají znatelné okamžitě, nýbrž postupným vývojem. Tak tomu bylo i s demografickou reprodukcí.

Česká města v 19. století nebyla zasažena rychlým průběhem industrializace, ba naopak si zachovala svůj maloměstský ráz. Ani projevy urbanizace a přírůstek obyvatelstva města nezasáhl zdaleka tak prudce jako jiná evropská města, pouze města Praha a Plzeň zaznamenala průměrné roční přírůstky srovnatelné s evropskými poměry.²³²

Vysoká natalita byla způsobena pravděpodobně vysokým počtem dětské a kojenecké úmrtnosti, která byla ve srovnání s dneškem více než desetkrát větší.²³³ Rodičovství nebylo doposud plánované a především ani regulované²³⁴, což nám dokazuje i vyšší počet narozených nemanželských dětí.

A jak tomu bylo s porodností v Plzni v 19. století, konkrétně s porodností nemanželských dětí? Jako vzorek pro přiblížení plzeňské situace byl zvolen každý první rok každého desetiletí 19. století a rok 1900. Ačkoliv bylo výše napsáno, že 19. století nelze ohraničit letopočty 1800 a 1900, pro naši sondu do matričních knih budou právě tyto roky tvořit jeho hranici. Tato čísla a z nich vycházející procenta je nutno brát jako ilustrativní, přesné údaje by poskytla pouze analýza všech matričních knih.

6.1 Natalita a dětská mortalita v Plzni v 19. století

V porodnosti Plzeň zaznamenala během 19. století znatelný nárůst, jenž je typický svou pozvolností, která nabývala na intenzitě až ve druhé polovině století. Konkrétní čísla dokazují, že první polovina století byla význačná mírným nárůstem porodnosti, za léta 1800 až 1840 se průměrně narodilo 275 dětí. Hodnoty se začínají dynamicky proměňovat

²³¹ LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, s. 9.

²³² Tamtéž, s. 12.

²³³ Tamtéž, s. 159.

²³⁴ Některé postupy, které by napomohly při regulaci těhotenství, byly známy již v této době. Mezi ty nejznámější patřila zdrženlivost, zvyšování věku při vstupu do prvního manželství, prodlužování laktace, přerušovaná soulož, dále předchůdce prezervativu, který původně sloužil k prevenci pohlavních chorob. (LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*, s. 163.)

po roce 1850, přičemž v posledním zkoumaném období roku 1900 se narodilo 2 227 dětí.²³⁵

Natalita nemanželských dětí byla příznačná prvotním nárůstem, který byl ve druhé polovině století vystřídán poklesem. Na konci zkoumaného období byl počet nemanželských dětí vzhledem k celkovému počtu narozených procentuálně téměř totožný jako v roce 1800.²³⁶ Ve zkoumaném období došlo k několika výkyvům, největší z nich byl zaznamenán v roce 1850. V tomto roce došlo k dramatickému poklesu narozených nemanželských dětí, z celkového počtu 530 dětí se narodilo 68 nemanželských.²³⁷

Dětská mortalita byla na počátku druhé poloviny 19. století vysoká, se zřetelem na nemanželské děti byla častější u těch, ke kterým se nepřiznal otec. Dítě většinou zemřelo do jednoho roku, méně častá byla úmrtí u dvouletých a starších dětí, ale i takovéto případy se objevují. Matriky narozených (dále jen MN) zachycují pouhé datum smrti, popřípadě obsahují místo úmrtí, bylo-li mimo Plzeň, většinou na základě došlého dopisu z tamního úřadu, nikoliv však příčinu úmrtí dítěte. Zvolíme-li si za vzorek například rok 1860, zjistíme, že z celkového počtu narozených sto pět nemanželských dětí jich do jednoho roku života zemřelo padesát jedna, ke kterým se nepřiznal otec (šest dětí z tohoto počtu se narodilo mrtvých), k pěti dětem, která posléze zemřela, se otec přiznal a tři děti zemřely ve věku 9 až 11 let.²³⁸ Z procentuálního hlediska se tak dospělosti, předpokládáme-li bezchybnost a úplnost těchto údajů, dožilo zhruba 43, 8%. Pro kontrolu těchto údajů je možno nahlédnout do matrik zemřelých²³⁹, s jejichž pomocí jsme schopni zjistit příčinu úmrtí zmíněných dětí. Zůstaneme-li u vzorkového roku 1860, dětská úmrtnost byla nejčastěji zapříčiněna nemocí psotník²⁴⁰, tuberkulózou plicní²⁴¹, dalšími

²³⁵ SOA Plzeň. Sbírká matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1898-1900), sv. 076. s. 386-401.; SOA Plzeň. Sbírká matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1900-1901), sv. 110. s. 1-383.

²³⁶ Viz Obrazová příloha č. 11.

²³⁷ Pokud porovnáme celkový počet narozených dětí s dětmi nemanželskými, získáme výsledky, které zachycují procentuální porodnost nemanželských dětí za jednotlivé roky: 8,80 % (1800), 11,42 % (1810), 14,72 % (1820), 19,72 % (1830), 24,76 % (1840), 12,53 % (1850), 17,38 % (1860), 11,99 % (1870), 9,55 % (1880), 7,69 % (1890), 8,26 % (1900).

²³⁸ SOA Plzeň. Sbírká matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1859-1861), sv. 053. s. 21-141.

²³⁹ V tomto konkrétním případě bylo za potřebí využít tři matriky zemřelých kvůli výše zmíněným třem dětem, které zemřely déle než po dvou letech. Jedno dítě z těchto tří nebylo možno dohledat, jinak byly nalezeny všechny.

²⁴⁰ V minulosti nejčastější příčina úmrtí dětí v kojeneckém a dětském věku, která se projevovala záškuby a svalovými křečemi a posléze vedla k smrti, především pak z důvodu křečí dýchacího svalstva. Psotník byl zapříčiněn mnoha faktory, např. nedonošenost dítěte a s tím související mozkové poruchy, případně špatná výživa, zejm. nedostatek tekutin, či křeče v důsledku horečnatého stavu. (LUTONSKÝ, Boleslav a ČERNÝ, Jaroslav. *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*. Praha: Ringier ČR, 1995. 246 s. s. 153.)

²⁴¹ V matričních knihách neujednocena norma, nemoc zapsána pod dalšími názvy: *zehrffieber, úbyť a souchotiny*.

chorobami²⁴² či slabostí.²⁴³ Z celkového počtu padesáti devíti dětí nebylo možno v matrikách zemřelých dohledat pouze jedno.

6.2 „Panchartí“ v matričních knihách

V roce 1826 došlo v Plzni ke změně vedení matričních knih, díky které již nebyly pořizovány dvě matriční knihy (jedna pro „*poddané plzeňské a jiné*“ a druhá pro „*plzeňské i jiné svobodné*“), a díky které tak vznikla jedna matriční kniha (dále jen MK) pro svobodné i poddané. Vzhledem k předchozímu systému jsme schopni za první tři dekády postihnout, zda se nemanželské děti rodily častěji svobodným či poddaným Plzeňankám. Pokud bychom porovnali jen počet narozených nemanželských dětí, mohl by se nám pomyslný výsledek jevit poměrně vyrovnaný. Proto bylo nutné postihnout i počet všech narozených dětí poddaným a svobodným. Závěr analýzy přinesl zcela jiné výsledky, než kdybychom opomenuli zanést celkový počet narozených dětí, protože porodnost u svobodných byla mnohem větší, čímž dojdeme k výsledku, že natalita nemanželských dětí u poddaných byla trojnásobně vyšší.²⁴⁴

Jak Plzeňané nahlíželi na tento společenský jev se i po zpracování matričních údajů můžeme jen domýšlet, nezdá se však, že by byl přísně výjimečný. Záleželo především na výchově dívek a je přirozené, že nemanželské dcery mohly mít spíše nemanželské dítě než ty z úplných rodin. V tomto případě však výjimka nepotvrzuje pravidlo, neboť počet nemanželsky rozených matek byl většinou menší než počet manželských.

Pro příklad v roce 1880 se dokonce narodily dvě nemanželské děti do jedné rodiny. Emanuel se narodil 6. ledna 1880 Barboře Radové a Anna se narodila 1. května téhož roku Marii Radové. Rodiči obou dívek byli nádeník v Plzni Vojtěch Rada a Františka roz. Dobrá.²⁴⁵ Z MN se také dozvídáme, že Emanuel zemřel 29. června 1880 a Anna zemřela 16. července 1880, obě dvě děti zemřely na psotník.²⁴⁶ Prarodiče Radovi tak během jednoho roku vystrojili dvoje křtiny a dva pohřby.

²⁴² Kromě již zmíněné příčiny úmrtí *psotník* (31 d.), *tuberkulóza plicní* (8 d.) a úmrtí z příčiny *slabosti* (4 d.) dále matriční údaje jak příčinu úmrtí uvádí onemocnění *scarlatina* čili spála (1 d.), *frieseln* neboli zarděnky (1 d.) a *anemii* čili chudokrevnost (1 d.). Již výše bylo zmíněno, že 6 dětí zemřelo při porodu, v matrice uváděno jako *mrtvěrozené*.

²⁴³ Viz Obrazová příloha č. 15.

²⁴⁴ Viz Obrazová příloha č. 12.

²⁴⁵ SOA Plzeň. Sbírká matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1879-1880), sv. 062. s. 212, s. 298.

²⁴⁶ SOA Plzeň. Sbírká matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1878-1884), sv. 045. s. 174, s. 178.

6.2.1 Osobnost dítěte v matričních knihách

Dítě v MK nelze příliš postihnout, protože je zde zachyceno jen jako „dítě, které se narodilo někomu“. Samozřejmě se dozvídáme, kdo byla jeho matka, popřípadě přiznaný otec. U přiznaných otcovství se také můžeme dozvědět, zda dotyční rodiče spolu zůstali, nebo se naopak rozešli; to však záleží jen na libovůli zapisovatele.²⁴⁷

Ve druhé polovině 19. století jsou MN obsáhlejší o mnohé jiné skutečnosti. Zachycují úmrtí dítěte v raném věku s přesným datem, ale v některých případech také obsahují zprávu o úmrtí osoby až v jejím pozdním věku. Kromě toho všeho se zmiňují, kdy bylo v dospělém věku oddáno, za koho a kde, popřípadě obsahují informaci, zda dotyčný(á) odpadl(a) od katolické církve a navrátil-li(a) se do katolické církve. Seznamují nás nejen s původem matky, ale pokud mohou, i s původem otce.

Knihy narozených také umožňují sledovat, jaká jména matky pro nemanželské děti vybíraly. Vyskytují se případy, že se chlapec jmenuje stejně jako jeho přiznaný otec. Dítě má také častokrát jméno jako jeho děd, proto tento jev není zcela jednoduché vyhodnotit. Matky své nemanželské dítě často pojmenovávaly po světcích, mezi nejfrekventovanější jména můžeme zařadit Jan Křtitel, Jan Nepomucký, Karel Boromejský a František Serafinský, dále po dobových církevních duchovních, např. František de Paula²⁴⁸.

6.2.2 Osobnost matky v matričních knihách

Jméno a původ matky je zachycen jak v matrikách z počátku první poloviny století, tak i v matrikách z jeho druhé poloviny. MN zachycují otce i matku rodičky a případně informují o smrti otce rodičky. Případy, že byla matka sama nemanželské dítě, matriční knihy ve svých záznamech evidují jako „(...) *nemanželská dcera* (...)“ nebo uvedou pouze její matku, a poté předpokládáme, že byla nemanželským dítětem.

Co se týče zaměstnání matky, většinou bývá – pokud vůbec – uváděno, že byla dotyčná služebnou či služkou, méně často švadlenou. Žádný ze sledovaných záznamů neuvádí jako rodiččinu profesi prostituci. Jak bylo však již výše napsáno, nevěstky do matričních záznamů uváděly, že jsou služebnými. Z toho důvodu můžeme předpokládat, i vzhledem k vysokému počtu služebných v MK, že některá z těchto žen

²⁴⁷ Například u dítěte Boženy narozené v lednu 1880 se dozvídáme, že se matka Teresie Dvořáková provdala za přiznaného otce své dcery Vojtěcha Hundla dne 26. listopadu 1881 ve Vídni v Jedlersdorfu. (SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1879-1880), sv. 062. s. 221.)

²⁴⁸ Čili František Schönborn jako 28. pražský arcibiskup v letech 1885-1899.

patřila mezi naše padlé.²⁴⁹ O dvou ženách, které v Plzni porodily, můžeme s jistotou říct, že byly trestankyněmi. Nejprve o Magdaleně Bufsingerové, dceři tovaryše zednického Simona Bufsingera, které se v lednu 1840 narodila dcera Eleonora a která je v MN zachycena jako „*Criminalnj Inquisitka*“.²⁵⁰ „²⁵¹ Hůře na tom vzhledem k okolnostem byla Josefa Marie, která se narodila v lednu 1860 matce Kateřině Panuschkové.²⁵² Kateřina je v matričních záznamech označena jako „(...) *káranec v káznici Plzeňské, nemanž. dcera + Marie Panuschkové (...)*“,“ takže dítě se nejspíše narodilo ve vězení.

Jako nejčastější povolání rodičky uváděly, že jsou služebné, což nám dokazují především roky 1890 a 1900. Jen pro představu, v roce 1890 z celkového počtu 143 nemanželských dětí bylo celkem 55 matek služebnými, tj. 38, 46%. O deset let později v roce 1900 byl počet nižší, z celkové hodnoty 184 nemanželských dětí bylo 60 matek uvedeno jako služebné, z procentuálního hlediska tedy 32, 61%. Tento výsledek je zapříčiněn větší diferenciací povolání, která byla k údajům o matce zanášena.

V posledních desetiletích 19. století můžeme vysledovat tendenci, že jsou rodičky často uváděny jako dělnice či nádenice, ale začínají se objevovat i jiná zaměstnání. Například v dubnu 1880 se narodila Emilie Berta, jejíž matkou byla cvičitelka na piano ve Vídni Barbora Grötzingerová, dcera plzeňského strojívníka.²⁵³ Emilie Berta však již v červnu 1880 zemřela na psotník.²⁵⁴ V souvislosti s cvičitelkou na piano neopomeňme herečku u německého divadla v Plzni Marii Wollmannovou z České Lípy, které se v březnu 1890 narodila dcera Emilie Antonie.²⁵⁵ Ani k jednomu z těchto dětí se otec nepřihlásil.

Zvláštní skupinu matek tvoří vdovy. Například v roce 1890 je možno v MK dohledat pět matek nemanželských dětí a zároveň vdov, v letech 1900 a 1880 jich bylo šest a roku 1870 a 1860 pouze tři.

²⁴⁹ V MK je však možno vysledovat ženy, které se v záznamech opakují. Za zmínku stojí například Dorota Caltová, která během dvou let porodila dvě děti. V březnu 1858 syna Josefa jako dítě nemanželské a v listopadu 1860 dceru Kateřinu také jako nemanželské dítě. O Kateřině z MN víme, že v červnu 1861 zemřela a při dohledání v MZ zjistíme, že příčinou úmrtí byl psotník. (SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1859-1866), sv. 042. s. 69.)

²⁵⁰ Podle slovníku *Německo-české názvosloví úřední a právní* inquisit znamená vyšetřovanec či obžalovaný, takže dotyčná byla pravděpodobně zkoumána pro nějaký přestupek. (HELLER, Karel – KADLEC, Karel. *Německo-české názvosloví úřední a právní: příruční slovník pro soudy, úřady politické, finanční, poštovní, železniční, účetní, vojenské a vůbec pro úřady státní i samosprávné, jakož i pro soukromou potřebu ve styku s úřady*. Praha: nakladatelství J. Otto, 1926. 1592 s. s. 566.)

²⁵¹ SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1839-1844), sv. 014. s. 67.

²⁵² SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1859-1861), sv. 053. s. 25.

²⁵³ SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1879-1880), sv. 062. s. 286.

²⁵⁴ SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1878-1884), sv. 045. s. 171.

²⁵⁵ SOA Plzeň. Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1888-1890), sv. 068. s. 406-407.

6.2.3 Osobnost otce v matričních knihách

Matriky ve druhé polovině 19. století také detailně informují o zaměstnání otce, který se ke svému dítěti přiznal, a o jeho původu. Více podrobností, které souvisí s osobností otce, jsme schopni z MN vyčíst také proto, že se v druhé polovině 19. století mnohem větší procento mužů přiznalo k otcovství.²⁵⁶ Přiznání otcovství bylo podmíněno podpisem dvou svědků, nezávadka kdy nastala situace, že muž „(...) se svolením manželky před spolupodepsanými svědky za otce přihlásil se a do matriky zapsán býti žádal.“²⁵⁷ K přiznání otcovství je mohlo dohnat svědomí, jejich charakter, příbuzní matky dítěte a mnohé jiné. Muže k tomuto činu mohly dovést také úplně jiné příčiny; předně není zcela jisté, zda přiznaný otec byl vskutku otcem dítěte a nešlo pouze o jakési „vzájemné služby“ mezi jednotlivými rodinami.²⁵⁸

Obzvláště rok 1890 byl zvláštní na všeliké výjimky. Jednou z takových je případ Františka Sádla, zámečnicka při c.k. státní dráze, a Alžběty Čečilové, které se v září 1890 narodil syn Václav. František Sádlo se přiznal k otcovství, ale nejspíše ne na dlouho, k zápisu v MK bylo později dopsáno: „*Legitimace tato jest neplatná, ježto František Sádlo není otcem tohoto dítěte.*“²⁵⁹ Zjevně bylo možné, aby se muž dítěte vzdal, i když se k němu předtím přihlásil.

Někteří plzeňští muži se naopak rozhodli ujmout se cizího dítěte, například František Kožnara, dozorčí vězňů c.k. krajského soudu v Plzni. Ten se rozhodl přisvojit si Františka Kellnera, který se narodil v květnu 1890 služebné Marii Kellnerové. Až o sedmnáct let později od narození, dne 20. března 1917, si dítě přisvojil za své a František poté mohl užívat jméno Kellner-Kožnara.²⁶⁰

Ačkoliv je druhá polovina 19. století sdílnější, pokud jde o přiznání otcovství, a tím pádem i obsáhlejší o zaměstnání samotných mužů, není jednoduché postihnout všeobecnou statistiku povolání mužů. Jen kdybychom chtěli uchopit roky 1890 a 1900 jako vzorové, nedošli bychom k téměř žádnému výsledku. Za zmíněné roky jsou povolání otců

²⁵⁶ Viz Obrazován příloha č. 13. V roce 1860 se třikrát narodila dvojčata, ke kterým se nepřiznal ani jeden otec, v roce 1870 se dvojčata narodila dvakrát, otcovství bylo přiznáno jedenkrát, roku 1890 se narodila dvojčata dvakrát, otcovství nepřiznána a v roce 1900 byla na svět přivedena jednou, ani v tomto případě se k dětem otec nepřiznal.

²⁵⁷ Například: SOA Plzeň. Sbirka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1900-1901), sv. 110. s. 57.

²⁵⁸ Viz případ obuvnické rodiny Kriegerberků z roku 1857 v podkapitole *Padlé plzeňské matky*.

²⁵⁹ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1888-1890), sv. 068. s. 375.

²⁶⁰ SOA Plzeň, Sbirka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1890-1891), sv. 069. s. 29.

nemanželských dětí velmi pestrá, jsou téměř stejně početná jako celková hodnota otců, kteří se přiznali k dítěti.

Detailně můžeme postihnout například roky 1890 a 1900 a povolání přiznaných otců. Mezi otci narozených dětí byli v roce 1890 čtyřikrát zastoupení pekaři, třikrát obuvníci a nádeníci, dvakrát dozorce u c.k. trestnice a jedenkrát havíř, cihlář, koželuh, soustružník, inženýr v městském stavitelském úřadu, strojuvůdce na c.k. státní dráze, městský nadstrážník a další.²⁶¹ Seznam povolání, která otcové vykonávali, je téměř stejně početný jako přiznaná otcovství. V roce 1900 tomu nebylo jinak, kromě výše zmíněného (a mnohého dalšího) se k otcovství přiznal architekt na Smíchově, hotovitel hudebních nástrojů, učitel hudby, hudebník, konduktér při c.k. státní dráze²⁶², berní správce a také pětkrát obuvník.²⁶³

Panující tendence pokládat za příčinu všeho „smilstva“, tedy uvolněných mravů, osazenstvo vojska, v Plzni tedy 35. pěšího pluku, se na základě výsledků jeví zcela mylná – v seznamu povolání voják figuruje ve stejné míře jako ostatní. Nesmíme však opomenout, že dvě třetiny mužů se k otcovství nepřiznaly. Je možné, že jimi mohli být zmínění členové 35. pěšího pluku.

Můžeme však porovnat hodnoty členů vojenské jednotky s jiným povoláním, například s obuvníky a krejčími. V roce 1890 z celkového počtu 44 mužů, kteří se přiznali ke svému dítěti, byl jen jeden členem Pětatřicátníků s hodností nadporučík, krejčí byli dva a naproti tomu čtyři přiznaní otcové byli z cechu obuvnického.²⁶⁴ Zcela jiného výsledku se dobereme, když uchopíme k porovnání rok 1850, čímž zjistíme, že hodnoty a zastoupení byly zcela opačné. Z celkových 22 přiznaných otcovství bylo 5 mužů členy 35. pěšího pluku: desátník, šikovatel²⁶⁵ a vysloužilí členové posádky, nyní tovaryš obuvnický, tovaryš zednický a tovaryš krejčovský. Z cechu obuvnického zaznamenáváme jen jednoho muže a krejčí dva.²⁶⁶ Jak vidíme, jeden bývalý šikovatel se stal tovaryšem obuvnickým a jeden krejčovským, avšak hodnoty k postižení povolání nejsou příliš směrodatné.

Není možné jeden cech označit za nejčastěji vyskytující se v MN u nemanželských dětí, tím bychom ho neprávem odsoudili za nejpokleslejšího mravů. Je však patrné,

²⁶¹ SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1888-1890), sv. 068. s. 386-401.; SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1890-1891), sv. 069. s. 1-383.

²⁶² Konduktér = průvodčí ve vlaku, v tramvaji apod.

²⁶³ SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1898-1900), sv. 076. s. 347-451.; SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1900-1901), sv. 110. s. 1-204.

²⁶⁴ SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1888-1890), sv. 068. s. 386-401.; SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1890-1891), sv. 069. s. 1-383.

²⁶⁵ Šikovatel (Feldwebel) = nejvyšší poddůstojnická hodnost.

²⁶⁶ SOA Plzeň. Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1848-1852), sv. 050. s. 153-255.

že osazenstvo 35. pěšího pluku, obuvníci, krejčí a dále kočí a pekaři, se ze všech povolání uvedených v MN vyskytují jako přiznaní otcové nejčastěji.²⁶⁷ Mezi další povolání, která s předešlými zcela jistě souvisí, můžeme zařadit holiče a konduktéry u c.k. státní dráhy. Stejně jako předešlá se i tato v MK vyskytovala často, což bude nejspíše zapříčiněno skutečností, že jsou tato povolání blíže ženě, která mohla s mužem při jeho pracovní době navázat kontakt, a nebo naopak on mohl oslovit ji.

²⁶⁷ Viz Obrazová příloha č. 14.

Závěr

Královské město Plzeň v 19. století prošlo dynamickým kulturním a zejména stavebním rozvojem. S postupující industrializací a rostoucími pracovními příležitostmi rostl i počet nově přichozího obyvatelstva. To se soustřeďovalo do dělnických periferií na okraji města (zejména do Pražského, dnešního Východního, předměstí, kde se vyskytovalo nejvíce továren, ale také do Říšského, dnes Jižního předměstí).

Jako kulturní město Plzeň již v 19. století nabízela návštěvu divadla, procházky v novém Lochotínském parku a nemalý počet hostinců a kaváren. Měšťané se mohli účastnit tanečních a hostinských zábav. Plzeňské obyvatelstvo bylo v 19. století výrazně sociálně diferenciované, to nám dokazuje například dělnická kolonie Na Jánské, ve které byly stavěny jednopokojové byty pro několikačlennou rodinu, a zároveň nově vznikající vilová čtvrť na Lochotíně.

Zvláštní skupinu obyvatelstva tvořily kuplířky a nevěstky nalézající se ve vykřičených domech v Plzni. V úvodní části práce byly přiblíženy legislativní postupy vůči prostituci, tj. prohibice (úplné zakázání prostituce), reglementace (tolerování prostituce) a abolice (cílem odstranit příčiny vedoucí k prostituci, a tím i tento společenský jev). V 19. století se z těchto postupů uplatňovala reglementace, a to i v Plzni. Ačkoliv prostituci a kuplířství upravovaly říšské zákony, konečný rozsudek a trest byl v kompetenci městského úředníka.

V roce 1893 vešly v platnost *Předpisy policejní týkající se majitelů bordelů a policejně trpěných nevěstek*, které postavení *padlých žen* v Plzni upravovaly. Předpisy definovaly zejména represe, které se nevztahovaly jen na dívky, ale i na majitele nevěstinců. Nevěstky musely pravidelně absolvovat lékařské prohlídky, nad čímž měli dohlížet také bordeláři; tato povinnost měla zamezit šíření pohlavních chorob a zároveň zajistit nevěstkám bezproblémové setrvání ve městě.

Z dochovaných archivních pramenů je však zřejmé, že se majitelé vykřičených místností snažili nařízení obejít spíš než-li samotné nevěstky. Například Magdalena Kriegerbecková poslala nevěstku Bertu do Prahy, aby se nemusela podrobit lékařské prohlídce. Můžeme předpokládat, že právě provozovatelé také vedli dívky k tomu, aby lákaly muže ze dveří či z oken, vůči čemuž se obyvatelé města mnohokrát ohrazovali.

Ze všech shromážděných pramenů vyplývá, že osudy osazenstva vykřičených domů plzeňskou společnost příliš nezajímaly; dívky pro ně byly osobami bez tváře a beze jména.

Zejména kvůli rušení nočního klidu se hněv Plzeňanů obracel primárně proti provozovatelům vykřičených domů; cílem měšťanů bylo nechat nevěstince uzavřít a jejich majitele pohnat před spravedlnost.

Doklady o pravidlech a poměrech, které panovaly v konkrétních vykřičených domech, se nedochovaly. Znamé ale je, že častými majiteli nevěstinců byly manželské páry – manželé Kellnerovi, Kupkovi a Kramářovi. Častokrát se také dostávali do střetu se zákonem. Souběžně s nevěstincem provozovali hostinskou konfesi, ačkoliv dobové právní normy na vykřičené domy uvalovaly prohibici.

Nejvíce vykřičených domů se nalézalo v oblastech Říšského a Saského předměstí. Téměř na půli cesty mezi lokalitami s nevěstinci se nalézaly kasárny 35. pěšího pluku; blíže to Pětatřicátníci měli do ulic Říšského předměstí, zde se nevěstince nalézaly v ulicích Kalikova, Koželužská a Radčická, čímž byly místnosti kumulovány blízko u sebe. Tato skutečnost byla výhodná pro strážníky (při hlídce) i pro městské lékaře Tyla, Fikrleho či Egermajera. V této lokalitě se nalézaly nevěstince u Mannové, u Kellnerů a u Kriegerbeckové.

Zatímco na Říšském předměstí se vyskytoval pomyslný Kalikovský trojúhelník vykřičených ulic v dohledu stejnojmenného mlýna, Saské předměstí bylo svým rozmístěním nevěstinců velmi roztráštěné. Nejbliže k městskému centru se nalézal vykřičený dům Na Poříčí u manželů Kramářových, který se nalézal v blízkosti nově postavené obecní školy. Téměř přes cestu se nalézal nevěstince Drobníkové v Zelinářské ulici a v ulici U Sv. Rocha nevěstinec Radovanové. V ulici Luční provozovali svůj podnik manželé Kupkovi a v Plánské ulici se nalézal nevěstinec „V Stromovce“, jehož majitelkou byla Anna Fousková. Podnik Fouskové dosáhl podobně neblahé pověsti jako vykřičený dům Anny D. Radovanové, který se nalézal naproti budově dívčího lycea. Nejdále od centra se vyskytoval nevěstinec pana Jonáka v již postavené Dělnické ulici v kolonii Na Jánské.

Tímto je výčet známých nevěstinců kompletní; podle dochovaných zmínek ovšem existovaly další vykřičené místnosti u hlavního nádraží. Tyto nevěstince byly kolem roku 1893 uzavřeny kvůli nově otevřené školní budově v jejich blízkosti. Mohlo se jednat o obnovenou bývalou školu nad Hamburkem (dnešní okresní soud) či o dostavující se budovu na volném prostranství nad nádražím, kde vznikla obecná chlapecká a obecná dívčí škola (dnešní Církevní gymnázium).

Prostituci nelze vytrhnout z kontextu zločinnosti a patologických jevů, proto práce zachycuje nejen *padlé ženy* v nevěstincích, ale také zlodějky a vražedkyně dětí. Výchozí

postavení matek nemanželských dětí nebylo jednoduché, ať už kvůli finanční situaci či společenským poměrům. Práce proto zachycuje problematiku infanticidia (usmrcení narozeného dítěte matkou) doloženou na příkladech. Namátkou Terezii Hejtmánovou z Bezpravovic mohla k tomuto činu dohnat situace a chudé poměry, ze kterých pocházela.

Při sledování osudů žen na periferii plzeňské společnosti se můžeme opřít i o provedenou sondu do matričních knih, která sleduje četnost nemanželských dětí za počáteční roky jednotlivých dekád 19. století a rok 1900. Využití matrik dokazuje, jak jsou archivní dokumenty nevyčerpatelným zdrojem historikova poznání. Neprokázalo se totiž, že by za nezanedbatelným počtem plzeňských nemanželských dětí stál 35. pěší pluk, jakkoliv bývá přítomnost vojska často spojována se zvýšeným počtem dětí narozených mimo manželství.

Při zhodnocování tématu prostituce zachyceného v práci „*Padlé plzeňské ženy v 19. století*“ docházíme ke dvěma důležitým poznatkům. První z nich je ten, že si Plzeň podobně jako většina ostatních českých měst dokázala uchovat torzovité archivní prameny, ačkoliv všechny měly být po schválení aboličního zákona z roku 1922 (a doplňujících předpisů z roku 1924) zničeny. Především z této příčiny je nutné porovnat archiválie s pomocí literatury, která pojednává o prostituci v jiných českých městech.

Na základě komparace plzeňské situace 2. poloviny 19. století jsme došli ke druhému hlavnímu poznatku, podle kterého byla situace v jiných městech, konkrétně v Ostravě, Čáslavi a Kutné Hoře, téměř totožná jako v Plzni. Proto můžeme považovat obecné tendence panující v první polovině 19. století v celých českých zemích za příznačné i pro námi zkoumanou oblast.

V práci byla také porovnána situace v 19. století se současností. Touto komparací bylo zjištěno, že zavedení abolicionismu nevedlo k poklesu prostituce ani na území Plzně. V 19. století byly nevěstince a *padlé ženy* více kontrolovány a panovala tendence je postihovat za jakékoliv porušení předpisů, které vymezovaly jejich působení; to dnes není možné, protože současné zákony potírají prostituci ustanovením o trestnosti kuplířství a obchodování s lidmi, nikoliv samotné prostituce.

Práce na svých stránkách přináší doposud nezpracované téma prostituce v Plzni v 19. století, které je rozšířeno o kriminální jevy, jež jdou s prostitucí takřka ruku v ruce. Jednotlivé příběhy z „plzeňských peleší“ dosud zmiňovala pouze sekundární literatura coby perličky. Za samostatné, ústřední téma si svět plzeňských padlých žen na sklonku novověku bere teprve tato práce.

Summary

Prostitution has been a part of a human history from its beginning to the present times. That is why it is impossible to cover this topic in bachelor thesis in its complex form – from ancient Hetairas to prostitutes as we know today.

Due to this cause the aim of this bachelor thesis „*Fallen*“ *women of Pilsen in the 19th century* is to capture prostitution in the background of the royal city of Pilsen in the *long* 19th century; the laws and legal codes dealing with prostitution and soliciting, city parts where many brothels could have been found and everything what we are able to find out about their owners and staff. This thesis contains an introductory chapter that pays attention to the concepts and terms of prostitution, a brief historical summary of the prostitution in the Czech countries and then it focuses on specific situation in Pilsen. It is important to compare these facts with other cities that is why Pilsen is compared to other Czech cities in this thesis.

We need to consider prostitution as one of the crime factors that is connected to some other social pathological issues. Due to this fact, other criminal phenomena were chosen as other accessory topics which are related to prostitution, e.g. theft or infanticidium (child murder). In this thesis were documented cases that were based on the common phenomena and that were heard in Pilsen; whether at the city council or at Imperial and Royal criminal court; namely in chapters *Localities of Pilsen Brothel in the 19th century* and *Fallen mothers of Pilsen*.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1890*, kart. 866, sign. 523/II/90, inv. č. 8228.

AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1892*, kart. 880, sign. 73/II/92, inv. č. 8382.

AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1909-1910*, kart. 917, sign. 224/II/09-10, inv. č. 11036.

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 246, sign. 3. *Protokol o průběhu soudního řízení s Josefou Ježkovou ve dnech 11. prosince 1850 až 22. února 1851.*

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Annou Zelenkovou ze dne 22. listopadu 1850.*

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850.*

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Spis obžalovací na Rozálii Křiváčkovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 31. srpna 1851.*

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Protokol o sezení dne 20. a 21. října 1851 od c.k. soudu porotního v Plzni za příčinou hlavního přelíčení a obžalobě na zatknutou Rozálii Křiváčkovou.*

SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 386, sign. C/1893/22. *Rozsudek na obžalovanou Terezii Hejtmanovou pro zločin zavraždění dítěte ze dne 6. února 1893.*

Zdigitalizované archiválie

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1792-1810), sv. 006. fol. 127-519. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-006>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1794-1811), sv. 007. fol. 97-300. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-007>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1810-1826), sv. 008. str. 1-618. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-008>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1812-1826), sv. 009. str. 1-408. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-009>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1829-1831), sv. 011. str. 1-202. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-011>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1839-1844), sv. 014. str. 2-477. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-014>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1848-1852), sv. 050. Fol. 1-399. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-050>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1856-1859), sv. 052. Fol. 1-336. Také dostupné z URL: <http://www.portafontium.cz/iipimage/30067236/plzen-052_0010-x>. [cit. dne 2015-02-08].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1859-1861), sv. 053. Fol. 1-239. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-053>>. [cit. dne 2015-02-14].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1859-1866), sv. 042. Fol. 1-299. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-042>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1866-1873), sv. 043. Fol. 1-300. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-043>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1867-1870), sv. 056. Fol. 1-399. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-056>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1870-1872), sv. 057. Fol. 1-392. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-057>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1873-1878), sv. 044. Fol. 1-384. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-044>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň. Sbíрка matrik západních Čech, Matrika zemřelých Plzeň (1878-1884), sv. 045. Fol. 1-477. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-045>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1879-1880), sv. 062. Fol. 1-400. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-062>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sbíрка matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1880-1882), sv. 063. Fol. 1-499. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-063>>. [cit. dne 2015-02-17].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1888-1890), sv. 068. Fol. 1-451. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-068>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1890-1891), sv. 069. Fol. 1-398. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-069>>. [cit. dne 2015-02-15].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1898-1900), sv. 076. Fol. 1-401. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-076>>. [cit. dne 2015-02-13].

SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, Matrika narozených Plzeň (1900-1901), sv. 110. Fol. 1-401. Také dostupné z URL: <<http://www.portafontium.cz/register/soap-pn/plzen-110>>. [cit. dne 2015-02-13].

Literatura

BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Plzeňská předměstí*. Plzeň: Nava, 1997. 134 s. ISBN 80-7211-003-9.

BLÁHA, Roman. *Trestněprávní aspekty prostituce v České republice*. Brno, 2008. Rigorózní práce. Masarykova Univerzita. Fakulta právnická, Katedra trestního práva.

ČAPEK, Karel. *Marsyas čili na okraj literatury*. Praha: Fr. Borový, 1948. 264 s. Spisy bratří Čapků; sv. 28. Kmen. s. 102

DUFOUR, Pierre. *Dějiny prostituce: země románské a germánské*. Uherské Hradiště: František Radoušek, 1905. 336 s. 5. díl.

FOUCAULT, Michael. *Dějiny sexuality I. Vůle k vědění*. Praha: Herrmann & synové, 1999. 189 s.

FRANCEK, Jiří. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka, 1999. 463 s. ISBN: 80-86182-91-6.

HAMAN, Aleš. *Téma prostituce v české literatuře minulého století. Tvar 8. Literární obtydeník*. Praha: Klub přátel Tvaru, 2. 5. 1997, č. 9. 24 s. ISSN 0862-657.

HELLER, Karel – KADLEC, Karel. *Německo-české názvosloví úřední a právnické: příruční slovník pro soudy, úřady politické, finanční, poštovní, železniční, účetní, vojenské a vůbec pro úřady státní i samosprávné, jakož i pro soukromou potřebu ve styku s úřady*. Praha: nakladatelství J. Otto, 1926. 1592 s.

HORÁKOVÁ, Iveta. *Téma „nešťastné“ lásky v české literatuře 20. století*. Olomouc, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Vedoucí práce Mgr. Daniel Jakubiček, Ph.D.

JUNGMANN, Josef. *Slovník česko - německý. Druhý díl. K-O*. Praha: knížecí arcibiskupská knihtiskárna u Josefy Fetterlové, 1836. 1031 s.

KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Kuplířství, živnost nejohavnějších ženských stvoření světa a zároveň i řemeslo hnusné. In: *Ústecký sborník historický – Supplementum 2/1*. Ústí nad Labem: Muzeum města Ústí nad Labem, 2012. ISSN: 0231-9349. s. 161-177.

KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Obsluhoval jsem v Ráji, aneb prodejná láska v Čáslavi. In: *Pandora, kulturně literární revue, č. 18 LAST-LUŠT-LÁSKA*. Ústí nad Labem: občanské sdružení Nad Labem, 2009. s. 131-141.

KLEČÁKOVÁ, Stanislava – FRANCOVÁ, Eva. “Ve jménu veřejného pořádku a slušnosti“ aneb prostituce v Kutné Hoře na přelomu 19. a 20. století. In: *Historie 2003. Celostátní studentská vědecká konference, Pardubice 4.–5. prosince 2003*, ed. Jiří Kubeš, Pardubice 2004. s. 193-232.

KLEČÁKOVÁ, Stanislava – FRANCOVÁ, Eva. Vojáci a prostitutky v Kutné Hoře na přelomu 19. a 20. století. In: *Krásné Město 3/2004*. Kutná Hora: město Kutná Hora, 2004. s. 7-8.

KLEČÁKOVÁ, Stanislava. Ženská kriminalita v ulicích menšího města. In: *Zločin a trest v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 30. ročníku Symposia k problematice 19. století. Praha: Academia, 2011. 391 s. ISBN: 978-80-200-1900-4. s. 171-181.

KOPÁČ, Radim – SCHWARZ, Josef. *Nevěstince a nevěstky: obrázky z erotického života Pražanů*. Praha: Paseka, 2013. 244 s. Zmizelá Praha. ISBN 978-80-7432-316-4.

KRIEGER, Miloslav. *Plzeňský poutník aneb Plzeň ze všech stran*. 2. vyd. Praha: Baset, 2008. 187 s. Poutník. ISBN 80-86223-32-9.

LÁBEK, Ladislav. *Život a móda v Plzni v XIX. stol.* Plzeň: Národopisné museum Plzeňska, 1923. 26 s. Ročenka Národopisného musea Plzeňska; sv. 4.

LENDEROVÁ, Milena. *Chytila patrola... aneb prostituce za Rakouska i republiky*. Praha: Karolinum, 2002. 219 s. ISBN 80-246-0379-9.

LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela. *Dějiny těla: prameny, koncepty, historiografie*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. 261 s. ISBN 978-80-7465-068-0.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2013. 430 s. ISBN 978-80-246-1683-4.

LUTONSKÝ, Boleslav a ČERNÝ, Jaroslav. *Latinsko-německo-český slovník nemocí, úrazů a příčin smrti a výrazů s nimi souvisejících (nejen) pro genealogy*. Praha: Ringier ČR, 1995. 246 s.

MAZNÝ, Petr – KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně*. Plzeň: Starý most, 2003. 117 s. ISBN 80-239-1692-0.

MAZNÝ, Petr – KRÁTKÝ, Vladislav. *100 zajímavostí ze staré Plzně II*. Plzeň: Starý most, 2007. 126 s. ISBN 978-80-254-0343-3.

MUSILOVÁ, Stanislava. Padlé ženy v mikrosondě. In: *Útisk - charita – vyloučení*. Sborník příspěvků z 34. ročníku Symposia k problematice 19. století. Praha: Academia, 2015. 392 s. ISBN: 978-80-200-2460-2. s. 254-267.

MYŠKA, Milan. *Kněžky Venušiny aneb z historie prostituce v průmyslovém velkoměstě*. Ostrava: Repronis, 2006. 40 s. Ostravica; sv. 12. ISBN 80-7329-117-7.

NEŠPOR, Zdeněk – HORSKÝ, Jan. Historická antropologie. In: *Kuděj*. Časopis pro kulturní dějiny. Praha: Scriptorium, 2004. 112 s. ISSN 1211-8109. s. 61-81.

Nové Plzeňské Noviny, 1893. Plzeň: knihtiskárna Ignáce Schiebla, 30.8., roč. V., č. 69.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. Osmnáctý díl. Navary – Oživnutí. Praha: J. Otto, 1902. 1078 s.

OVIDIUS, Publius Naso. *Umění milovati*. Praha: Československý spisovatel, 2012. 105 s. ISBN 978-80-7459-077-1.

PANÝREK, Duchoslav. *Pohlavní pud a prostituce mládeže*. Praha: Melantrich, 1923. 62 s. Pro dítě; sv. 43.

PARENT-DUCHATELET, Alexis Jean Baptiste. De la prostitution dans la ville de Paris considérés sous le rapport de l'hygiène publique, de la morale et de l'administration: ouvrage appuyé de documents statistiques ... avec cartes et tableaux / par A.J.B. Parent-Duchatelet. Paris: J.-B. Baillière, 1837. 592 s.

PAY, Pavel. *Prodejná láska. Historie nejstaršího řemesla v deseti kapitolách*. Praha: ZERAS, 1992. 48 s.

PELCL, Hynek. *Sociální lékařství*. Praha: Melantrich, 1937.

Plzeňské listy: dříve „Plzeňské noviny“, 1893. Plzeň: Národní knihtiskárna J.R.Port, 22.7., [b.roč.], č.87.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl I. A-H*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947. 726 s.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. Díl II. CH-L*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949. 705 s.

ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce. Díl I*. Praha: Hejda & Tuček, 1903. 499 s.

ROŽÁNEK, Otakar. *Pud pohlavní a prostituce: vývoj, dějiny, zřízení prostituce a její vliv na choroby pohlavní a ženské. Díl 2*. Praha: Hejda & Tuček, 1903. 298 s.

ŠIMŮNKOVÁ, Alena. Ke vztahu historiografie a antropologie: perspektivy aplikování antropologických přístupů na historický výzkum. In: *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1995. 364 s. ISSN 0009-0794. s. 99-111.

TINKOVÁ, Daniela. *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*. Praha: Argo, 2004. 413 s. Každodenní život; sv. 19. ISBN 80-7203-565-7.

TODOROVÁ, Jiřina. Vytváření stabilizované dělnické společnosti (Plzeň – Kolonie Na Jánské). In: *Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha: ÚEF ČSAV, 1982. 252 s. ISSN 0009-0794. s. 80-86.

TRÝB, Antonín. *Choroby sexuální a venerické: sexuální funkce muže a její úchytky*. Brno: Borový, 1925. 195 s. 1. díl.

TRÝB, Antonín. *Choroby sexuální a venerické: choroby venerické a nemoci části pohlavních*. Praha: Borový, 1929. 188 s. 2. díl.

WIESNER, Antonín. *Dějiny prostituce a příjice v Československu*. Praha: Československá společnost pro potírání chorob pohlavních, 1925. 103 s.

Elektronické zdroje

Česká televize. *Prostituce se přesouvá z veřejných domů na priváty*. [online]. © 2015. Dostupné z URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/216629-prostituce-se-presouva-z-verejnych-domu-na-privaty/>>. [cit. dne 2015-02-04].

KLEČÁKOVÁ, Stanislava. *Genderová specifika marginálních vrstev společnosti 19. století. Prostituce v ulicích menšího města*. [online] Příspěvek vznikl za podpory grantu IGA UJEP: Normy, disciplinace a sociální praxe ve vývoji společnosti od raného novověku do 19. století. Dostupné z URL: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/12_21_program_sekce_f.html>. [cit. dne 2015-02-01].

Magistrát města Plzně. *Právní předpisy statutárního města Plzně*. [online]. © 2011. Dostupné z URL: <<http://aplikace.plzen.eu/vyhlasiky/detail.asp?id=253>>. [cit. dne 2015-02-04].

Posel ode Mže [online]. Plzeň: J.M. Schmid, 1848, č.15. © 2003-2010. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPeriodical.do?id=12569>>. [cit. 2014-10-11].

SCOULAR, Jane. The 'subject' of prostitution: Interpreting the discursive, symbolic and material position of sex/work in feminist theory. In *Feminist Theory*. [Glasgow: University of Strathclyde, 12/2004. roč. 5, č. 3]. s. 343-355. Dostupné z URL: <<http://ssrn.com/abstract=1868127>> nebo <<http://fty.sagepub.com/content/5/3.toc>>. [cit. dne 2015-02-08].

SOUTHERLAND, Harold P. 'Love for Sale' – Sex and the Second American Revolution. In: *Duke Journal of Gender Law & Policy*. Tallahassee: FSU College of Law, 2007. roč. 15, č. 263. [b.s.] Dostupné z URL: <<http://ssrn.com/abstract=1012911>>. [cit. dne 2015-02-08].

Ústav pro jazyk český, v. v. i. *Slovník spisovného jazyka českého*. [online]. © 2011. Dostupné z URL: <<http://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?db=ssjc>>. [cit. dne 2015-03-10].

Zákon č. 117/1852 ř.z. ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. Dostupné z URL: <<http://www.epravo.cz/vyhledavani-asi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>. [cit. dne 2015-03-13].

Seznam textových a obrazových příloh

Textová příloha č. 1: Předpisy policejní týkající se majitelů bordelů a policejně trpěných nevěstek..... I

Zdroj: AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

Textová příloha č. 2: Stížnost Magdaleny Kriegerbeckové na zákaz konfeseIII

Zdroj: AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

Textová příloha č. 3: Stížnost Anny Radovanové na zákaz hostinské konfese..... IV

Zdroj: AMP, fond Archiv města Plzeň, *Registratura městské rady 1893-1895*, kart. 882, sign. 20/II b), inv. č. 8462. *Bordely*.

Obrazová příloha č. 1: Ukončení soudního řízení s Annou Morávkovou..... VII

Zdroj: SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 19. *Protokol o průběhu veřejného přelíčení s Josefou Morávkovou ze dne 2. prosince 1850*. Foto Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 2: Ukončení protokolu o soudním řízení s Rozálií Křiváčkovou ... VII

Zdroj: SOA Plzeň, Krajský soud Plzeň I, kart. 247, sign. 48. *Protokol o sezení dne 20. a 21. října 1851 od c.k. soudu porotního v Plzni za příčinou hlavního přelíčení a obžalobě na zatknutou Rozálii Křiváčkovou*. Foto Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 3: Pohled na kasárny c.k. 35. pěšího pluku kolem roku 1910..... VIII

Zdroj: ZČM NMP, Sběrka negativů, inv. č. NMP 641.

Obrazová příloha č. 4: Pohled na kasárny c.k. 35. pěšího pluku kolem roku 1910..... VIII

Zdroj: ZČM NMP, Sběrka negativů, inv. č. NMP 3119.

Obrazová příloha č. 5: Pohled na Kalikovu ulici a Kalikovský mlýn den po požáru v červnu 1916 IX

Zdroj: ZČM NMP, Sběrka negativů, inv. č. L0312.

Obrazová příloha č. 6: Pohled na dívčí lyceum naproti nevěstince Anny D. Radovanové kolem roku 1910 IX

Zdroj: ZČM NMP, Sběrka negativů, inv. č. NMP 1.

Obrazová příloha č. 7: Historický plán města Plzně z roku 1895..... X

Zdroj: Ze sbírek Západočeského muzea v Plzni. ZČM Plzeň, odd. starších dějin, inv. č. MP 65.

Obrazová příloha č. 8: Kalikovský trojúhelník tří ulic Říšského předměstí (1) a budova kasáren 35. pěšího pluku (2)..... X

Zdroj: Ze sbírek Západočeského muzea v Plzni. ZČM Plzeň, odd. starších dějin, inv. č. MP 65. Úprava Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 9: Ulice Plánská a Luční (1); Dělnická ulice v kolonii Na Jánské (2); ulice U Sv. Rocha a Zelinářská (3); ulice Na Poříčí (4) XI

Zdroj: Ze sbírek Západočeského muzea v Plzni. ZČM Plzeň, odd. starších dějin, inv. č. MP 65. Úprava Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 10: Vyznačené erotické kluby Jessica (1), Hollywood (2), Klub 88 na Americké (3), Lyon (4) a Brooklyn (5)..... XI

Zdroj: Ze sbírek Západočeského muzea v Plzni. ZČM Plzeň, odd. starších dějin, inv. č. MP 65. Úprava Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 11: Statistika narozených dětí..... XII
Graf Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 12: Statistika narozených dětí v letech 1800, 1810 a 1820 XII
Graf Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 13: Statistika narozených nemanželských dětí a přiznaných otcovství XIII
Graf Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 14: Graf nejčastějších povolání přiznaných otců..... XIII
Graf Barbora Maňáková.

Obrazová příloha č. 15: Přehled příčin úmrtí narozených nemanželských dětí z roku 1860 XIV
Graf Barbora Maňáková.

Přílohy

Textová příloha č. 1: Předpisy policejní týkající se majitelů bordelů a policejně trpěných nevěstek

„1) Přečovávání nevěstek pod dozorem lékařským stojících je pouze na čas ze zdravotních ohledů trpěno, lze je vždy bez udání důvodů odvolati a nikdo nenabývá trpěním bordelů ani stálého osobního ani lokálního práva. Přečovávání služek a osob policejně nepřihlášených není dovolení a podléhá trestu.

2) Bordely nesmí býti bez úředního povolení jinam přenášeny neb rozšiřovány.

3) Majitelé bordelů nesmí tak zvaným přeplácením činže držitele bordelů jiných z míst dosavadních vypuzovati.

4) Každá do bordelu nastoupivší ženština musí býti nejdéle do 24 hodin u policejního úřadu řádně ohlášena, s průkazem o učiněné policejní přihlášce má pak také v městské fysikátní kanceláři bez prodlení oznámena býti.

5) Svádění řádných služek neb osob, jež dříve prostituci oddány nebyly, neb poučování a navádění jich, aby udaly, že již po delší dobu jsou prostituovány, podléhá trestu dle trestního zákona.

6) Majitelé bordelů nesmí osobní svobodu nevěstek obmezovat a musí jich přání ihned úřadu předvésti, aneb z místa je propustiti.

7) Šat a veškeré věci, jež nevěstka s sebou do bordelu přinesla, musí jí být při odchodu beze vší výjimky vydány, bez ohledu na stávající poměr dlužní.

8) Spozoruje-li nevěstka již mimo čas obvyklé přehlídky lékařské, že jest pohlavně nemocnou, má o tom bez prodlení lékaře prohlídku vykonávajícího uvědomiti aneb přímo ku přijetí do nemocnice se přihlásiti.

9) Návštěva divadel, are, hostinců, tanečních a všelijakých veřejných zábav neb hudebních trpí se nevěstkám pouze do těch místností a na ta místa, která policejní úřad vůbec neb zvláště povolil, nevěstkám jest zakázáno procházeti se v měsících září, říjnu a listopadu, prosinci, lednu, únoru, březnu a dubnu po 4té hodině, v měsících květnu, červnu, červenci a srpnu po 6té hodině odpoledne na hlavních ulicích a veškerých veřejných sadech; dále zakazuje se jim u oken seděti, ve dveřích neb před vchody bytů a domů státi, na okna klepati, kolemjdoucí oslovovati neb jejich pozornost posunkly neb jakýmkoliv jiným způsobem na sebe obráceti.

10) Nesmí se trpěti, aby hosté s jinými než-li pod dozorem lékařským stojícími nevěstkami obcovali, neb se s nim v bordelích scházeli.

11) Majitelé bordelů nesmí trpěti v místnostech svých hluk, zpěv a vůbec všechno rušení veřejného pokoje, nadávky a týrání hostů neb nevěstek.

12) Budiž sem ihned oznámeno, navštěvují-li dotyčné místnosti osoby příliš mladistvé neb podezřelé a majitelé bordelů jsou povinni policii býti při vypátrání zločinců neb zločinů dle možnosti nápomocni.

13) Ani majitelé bordelů, do nichž policejní lékař dvakráte týhodně nedochází, jsou povinni, aby dvakráte za týden nevěstky k doзору lékařskému pod svou zodpovědností posílali k přehlídce lékařské, která vykonává se nad ženštinami pouličními v zájmu policejného dozoru v místnosti purkmistrovským úřadem ustanovené.

14) Okna místností bordelových musí býti tak upravena, aby nebylo možno odjinud dovnitř místností viděti, ale také aby opatření oken bylo takové, aby z venku nelišily se okna nápadným způsobem od oken sousedů, veškeré místnosti musí býti drženy v čistotě.

15) Jména navštěvovatelů bordelů nesmí býti nikomu mimo osobám úředním za příčinou úředního vyšetřování sdělována.

16) Za veškerá tato nařízení a jich přísné zachovávání i od nevěstek jest majitel bordelu sám zodpovědným a neplatí tudíž u něho ani výmluva, že jej nevěstky poslouchat nechtěly, an jest povinnen, neposlušnost podobnou ihned úřadu oznámiti.

17) Přestupky proti těmto předpisům trestají se dle povahy skutku buď ve vlastní působnosti obce pokutou, vězením, zákazem dalšího vedení bordelu aneb stíhají se soudně.

II.

- a) Policejní úřad má míti stálý přehled všech ženštin, které v bytech soukromých bydlí a uliční prostituci provozují zároveň má dbáti také o to, aby ženštiny ty v místnosti k tomu úředně ustanovené dvakráte za týden lékařské zdravotní přehlídce se podrobovaly.
- b) Policejní úřad nemá žádné ženštině trpěti provozování prostituce v místnostech jiných než v místnostech za tou příčinou úředně ohlášených (v bordelech), proto má občasně vykonávati hromadné a náhlé přehlídky tak zvané „razzie“.

Z rady královského města Plzně, dne 17. července 1894. Purkmistr Peták v.p.“

Textová příloha č. 2: Stížnost Magdaleny Kriegerbeckové na zákaz konfese

Slavná Měská Rado!

Shluboko Prozbou

obracim se bi mě Slavná Měská Rada vislišeti a mojí žádosti neoslišela. Sem vdova po měškym sinkovi řeznickym a uzenařkym mistrovi Josefu Krygerbekovi 5 dítky obkličena a žadneho videlku nemam nejstarší je 15roku a nejmlaší 6rokem vdova 6 let a eště sem zadne nepřijemnosti S.Meske Radě neudělala jediny Buh vi vše moje soužení to muže vedet Slavna Meská Rada že ma co uživit 5. ditek nežkli žena kter je churava na hrdlení krvi to muže dosvěčit Pan Dochter Krajzegr že nemužu žádnou těžkou praci delat.

Proč jenom ja mam bet pronasledovana policijí a kiminalem proč není taký Mannová ja mislim ze snad mame stejny pravo ana ze je vdova jako ja a ma trpeno 5 defcat a ja uboha vdova která nemá ničeho nemam trpeny a ni 1 devce. Skrze takoviho chlapa Tehodora lapku který mel zapovezenou Plze na 3 roky skrze špatne chování který sem zenský bordel chtěl a nebilo mu to trpeny proto že není z Plzni a by si šel do Berouna odkut je tam že mu to budou trpet. Ještě jednou obracim se na Slavnou Meskou Radu aby se my co vdovi ujala a mi Bordel ten v či 182 trpety racila než bude přilezit mozna si najit jinou místnosti jest to smutni ja nemam peňize proto že mi žádnéj nepomůže mislim si kazdou chvili že si musim zoufat kdiby nebilo tech det ze buch nebilo v Plzni a ni hodinu ponivav je vsudy lepší.

Tetko musim zas 10 dni dokryminalu proč to dělám než že musim dat detom jist když ja jim nedam tak jim neda žádnéj a sem pronasledovana ze snad si musim zoufat tovite jaky to bude když nebudu doma deti nebudou naštivovat školu a budou pakat hlady a kde je jejich dobrá matk která je ziví když nemaji žadneho rozvazte panove ja je vam když musit opustit rodinu a jit do kriminalu sedet ta zadost není psana inkostem ta je psana slzama panivac se muj život už není nic.

Obracim se jest jednu na Slavnou Meskou Radu a prosim aby moji zadosti vuhoveno bilo
Prozbou Majdalena Krigerbeck či 182

Racicka ulice

Textová příloha č. 3: Stížnost Anny Radovanové na zákaz hostinské konfese

Slavná městská rado!

Dnem 31. října 1909 zavřena mně byla z rozkazu slavné rady městské má kavárna u sv. Rocha čís. Pop. 98 na kterou jsem získala od c. k. okresního hejtmanství v Plzni koncesi.

Tuto živnost kavárnickou provozovala jsem v uvedeném domě čís. Pop. 98 teprve od 1. února 1909, tedy do 31. října 1909 sotva 9 měsíců.

Uzavřením kavárny děje se mi však veliká křivda, poněvač nabyvši nezávadně koncesi, nemohla jsem předem tušit, že mně hrozí uzavření její, ač právě za účelem klidnějšího vycházení se sousedy koupila jsem během tohoto roku sousední dům čís. Pop. 50 v Plzni sas. předm. za 20. 000 K.

Rozumí se samo sebou, že jsem do kupu tohoto domu neměla tolik hotových peněz, abych byla celou tržní cenu na jednou zaplatila; zůstala jsem pak naní dlužna většinu tj. celých 14.700 K, které musím prodavači úrokovat.

Úrok ten obnáší ročně 735 K. Na úrok ten nevydělám, pakli mně nebude dovoleno živnost mou v čís. Pop. 98 dále provozovat.

Převodních poplatků z domu čís. Pop. 50 zaplatila jsem 700 K.

Nemajíc tušení o hrozící mně zkáze, dala jsem dům čp. 98 a 50 uvnitř opravit a se značným nákladem adaptovat; úhrně vydala jsem na tuto opravu celkem 12.25 K.

Tento náklad, převodní poplatek a to co jsem v hotovosti ne kupní cenu za dům čp. 50 vydala, mohla jsem si uspořít, kdybych byla jen zdaleka tušit mohla hrozící mně pohromu zákazem slavné městské rady!

Ať se zaujímá naproti mně stanovisko jakékoliv, nikdo nemůže popřít, že když jsem já a sestra moje před tím, kavárnickou živnost v domě číslo pop. 98 bez jakékoli pozastávky provozovaly, že není spravedlivé abych najednou pro nahodilou událost aneb ně úplně vážně míněnou nespokojenost sousedů, výdělku ze živnosti své zbavena byla.

Nevraživost sousedská byla tu již také dříve, každým způsobem také již od počátku tj. hned při udělení koncesse kavárnické prvnímu držiteli její a nebralo se na ni zřetele také prostě z toho důvodu, že podobné živnosti vždycky na jakousi nepřízeň sousedů narazí, ač na druhé straně, za panujícího systému, někde přes místo k takové kavárně v městě vykázáno býti musí.

Pakli si v domě mém někdo sáhl sám a třeba i jinému na život, stalo se to, jak známo bez jakékoliv mé viny a stane se to častěji i též v předních hotelích zcele náhodou, aniž by se proto hotel uzavíral! – Tak podle mého zdání dlužno dívati se i na případ můj.

Neměla jsem nikdy s policií žádného oplétání, platila jsem řádně vždy veškeré c.k. daně a obecní dávky a jen v tomto roce zaplatila jsem na dani z výdělku a osobní 1180 K 94 h! O tento plat zákazem provozovacím stát i obec přijde zcela mimořádně, ač jsem k zákazu příčiny nezavdala, z čehož následuje, že jak státu, tak i obci bezdůvodně budoucně škoda se způsobuje.

Já sama zákazem provozovacím stížena jsem nejvíc, poněvač nájmem ze žádného z obou domů čp. 98 a 50 nevyzískám tolik abych se s rodinou svou uživila a při tom mohla úrokovati též knihovní dluhy na nich vážnoucí, tak že lze nutno očekávat, že oba domy v exekuční dražbě se prodají pod vlastní cenu jich, čímž přijdu úplně na vizinu. V tom případě není vyloučeno, že bych připadla obci na obtíž, ačli bych svou zkázu přečkala a sama nějakého zoufalého činu dříve na sobě samé se nedopustila.

Tomu může slavná rada městská předejít, pakli by mně aspoň na čas opět, otevření mé kavárnické živnosti v domě čp. 98 opět dovolila. Chci sama dle možnosti všem přáním naproti mně kladeným vyjítí vstříc a zavazuji se pro případ svolení k otevření kavárny mé v domě čp. 98, že zůstane živnost má pouze na tento dům obmezena; přikoupený dům pak čp. 50 v Plzni, který jsem pronajal nájemníkům, bude užíván i na dále jen nájemníky, jako každý jiný dům v městě a bude beze všeho spojení s kavárnou mou v domě čp. 98 v Plzni sas. předm.

Neucházím se tímto o nějakou zcela mimořádnou výhodu, nýbrž hledím jen zabrániti křivdě mně způsobené neočekávaným uzavřením kavárny; po uvážení všech okolností a zvláště i porovnáním mé živnosti kavárnické s jinými podobnými živnostmi v Plzni musí nabýti vrch přesvědčení, že jsem neprovozovala živnost svou o nic hůř nežli jiní majitelé kaváren takových a když jim živnost uzavřena nebyla, že zasluhuji tím méně, abych snad pomijící a okamžitou nepřízeň sousedů ztrátou existence odpykala.

V důvěře, že za změněných poměrů bezpráví bezdůvodným udavačstvím mně způsobené, lze odčiniti, prosím ve vsí úctě:

Slavná rado městská!

Račiz důvody k uzavření mé kavárnické živnosti v domě č.p. 98 v Plzni sas. předm. znovu přezkoumati a provozování její v tomto domě, za podmínek shora uvedených po případě i dalších, opětně mně povoliti.

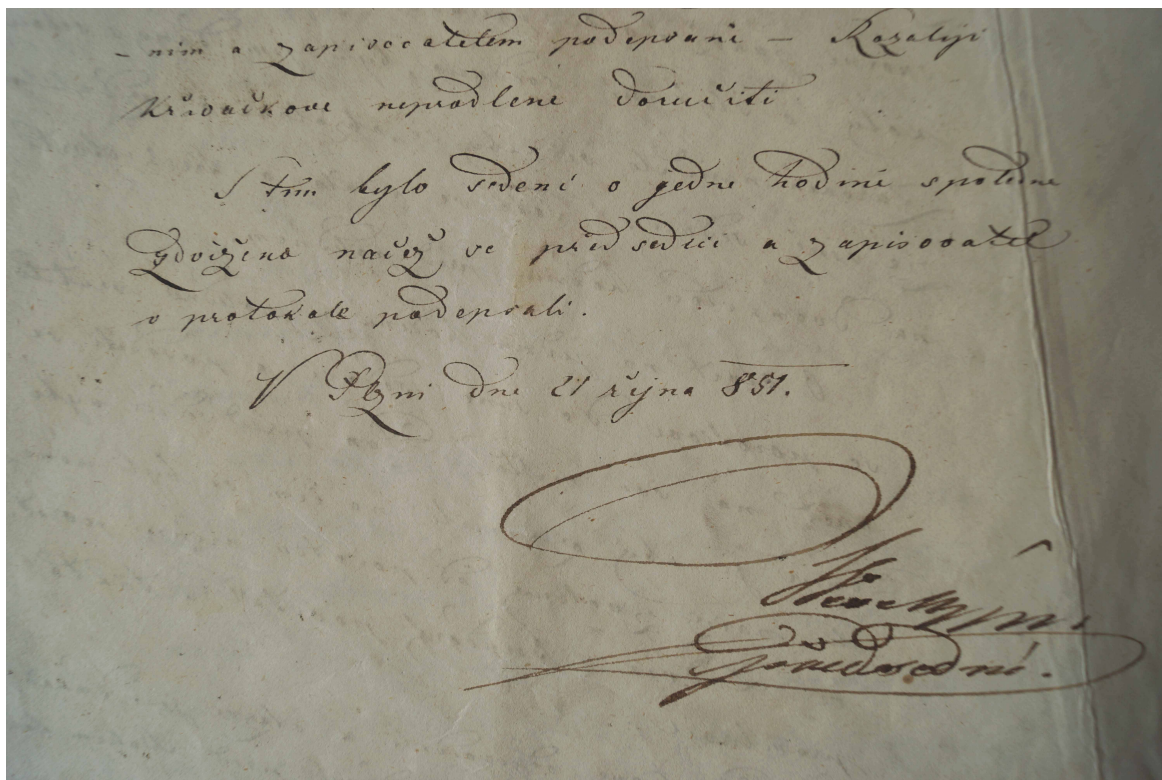
V Plzni, dne 6. prosince 1909. Anna Radovanová

Purkmistrovský úřad v Plzni: podáno 6. XII. 1909 čís. 45975

Obrazová příloha č. 1: Ukončení soudního řízení s Annou Morávkovou

Obrazová příloha č. 2: Ukončení protokolu o soudním řízení s Rozálií Křiváčkovou

Obrazová příloha č. 3: Pohled na kasárny c.k. 35. pěšího pluku kolem roku 1910

Obrazová příloha č. 4: Pohled na kasárny c.k. 35. pěšího pluku kolem roku 1910

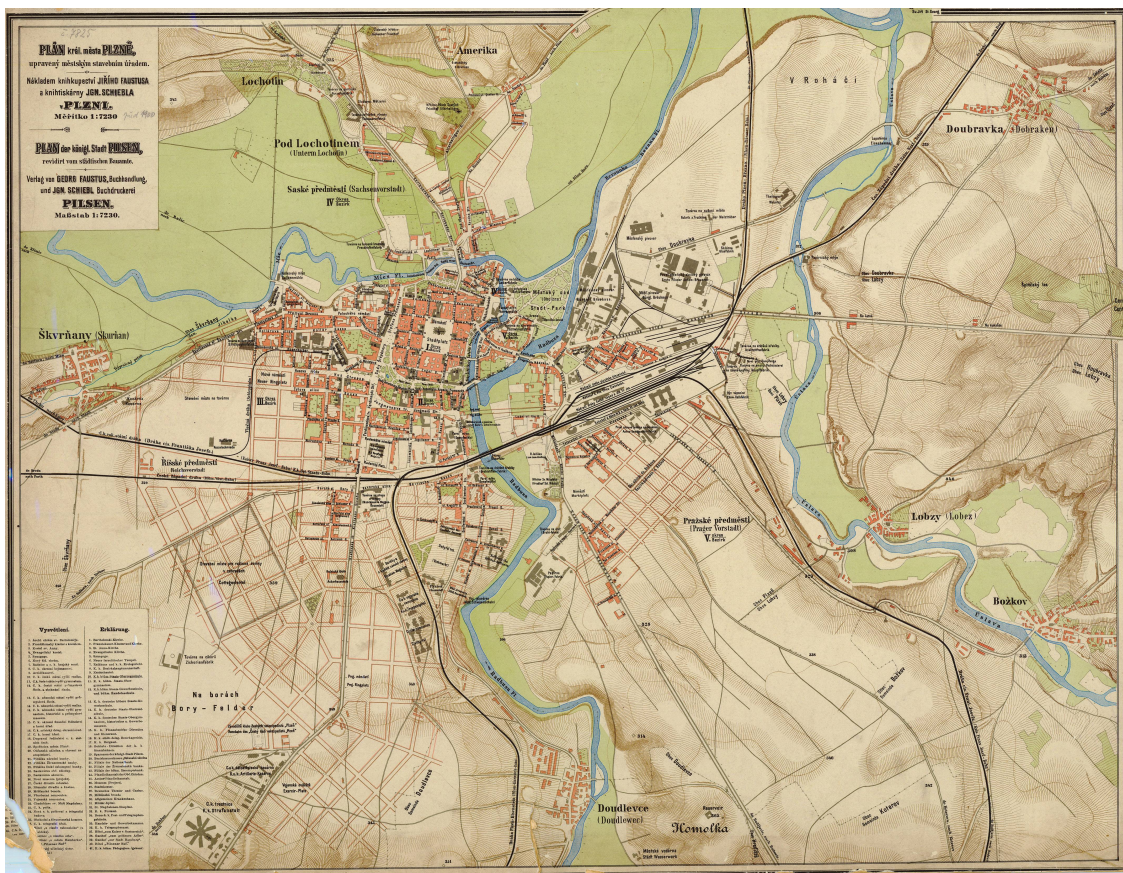
Obrazová příloha č. 5: Pohled na Kalikovu ulici a Kalikovský mlýn den po požáru v červnu 1916

Obrazová příloha č. 6: Pohled na dívčí lyceum naproti nevěstince Anny D. Radovanové kolem roku 1910

Obrazová příloha č. 7: Historický plán města Plzně z roku 1895

Obrazová příloha č. 8: Kalikovský trojúhelník tří ulic Říšského předměstí (1) a budova kasáren 35. pěšího pluku (2)

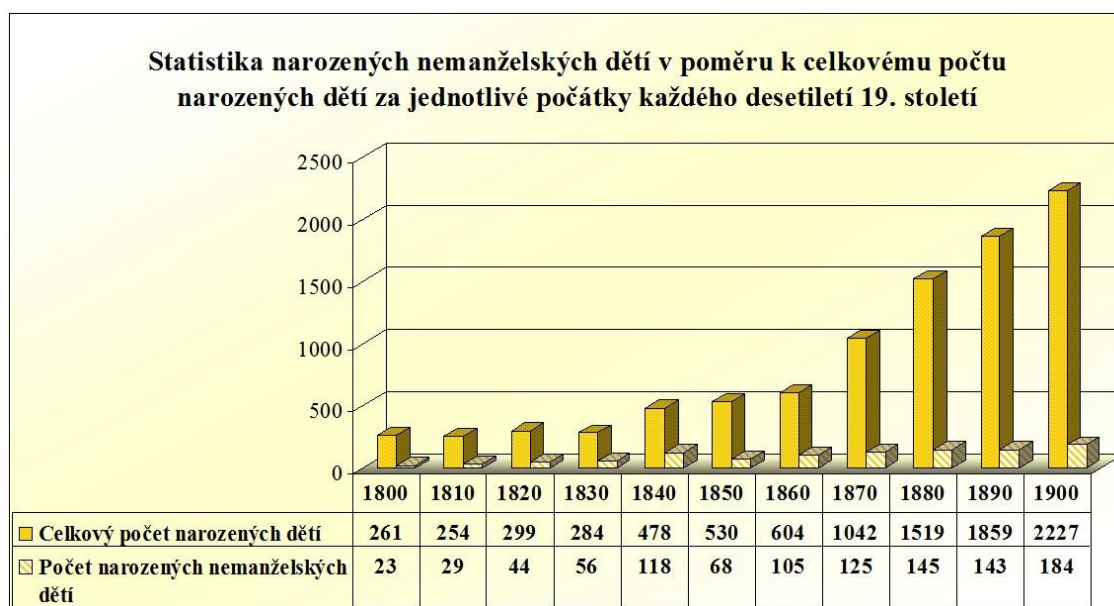
Obrazová příloha č. 9: Ulice Plánská a Luční (1); Dělnická ulice v kolonii Na Jánské (2); ulice U Sv. Rocha a Zelinářská (3); ulice Na Pořičí (4)

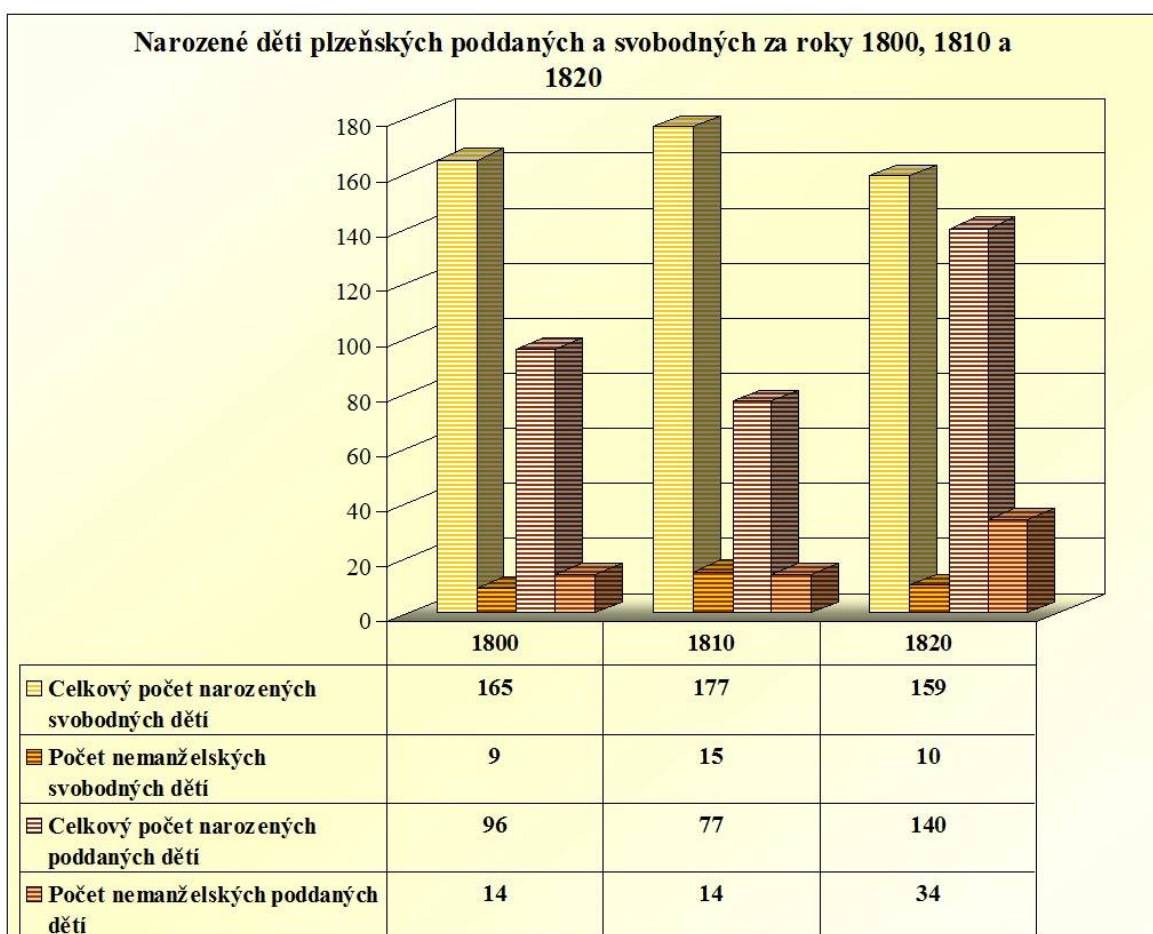
Obrazová příloha č. 10: Vyznačené erotické kluby Jessica (1), Hollywood (2), Klub 88 na Americké (3), Lyon (4) a Brooklyn (5)

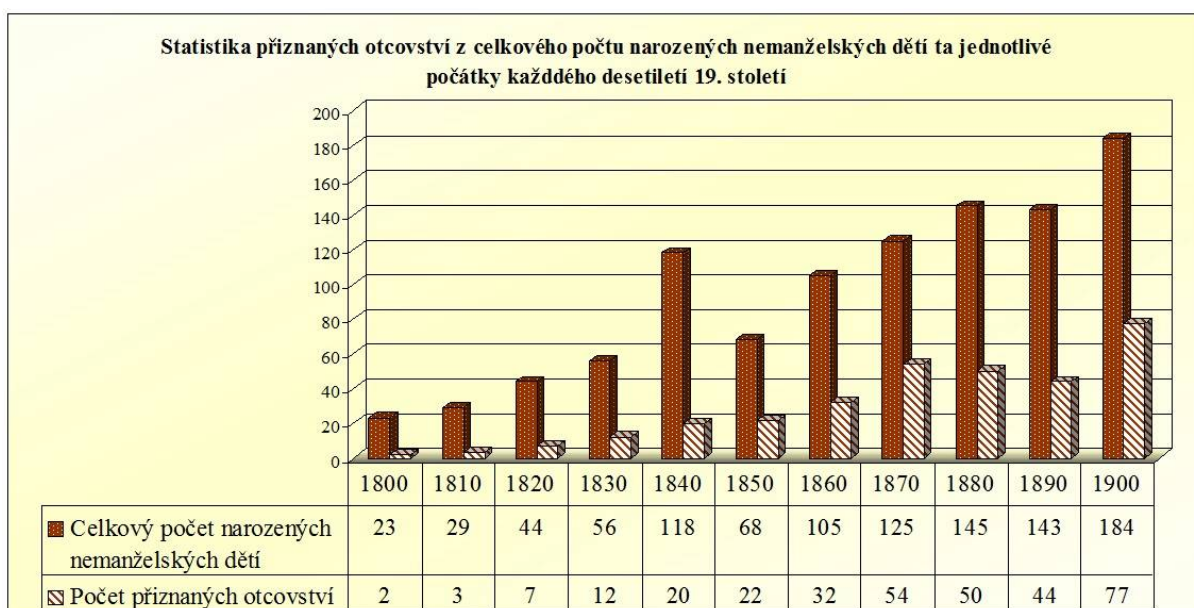
Obrazová příloha č. 11: Statistika narozených dětí

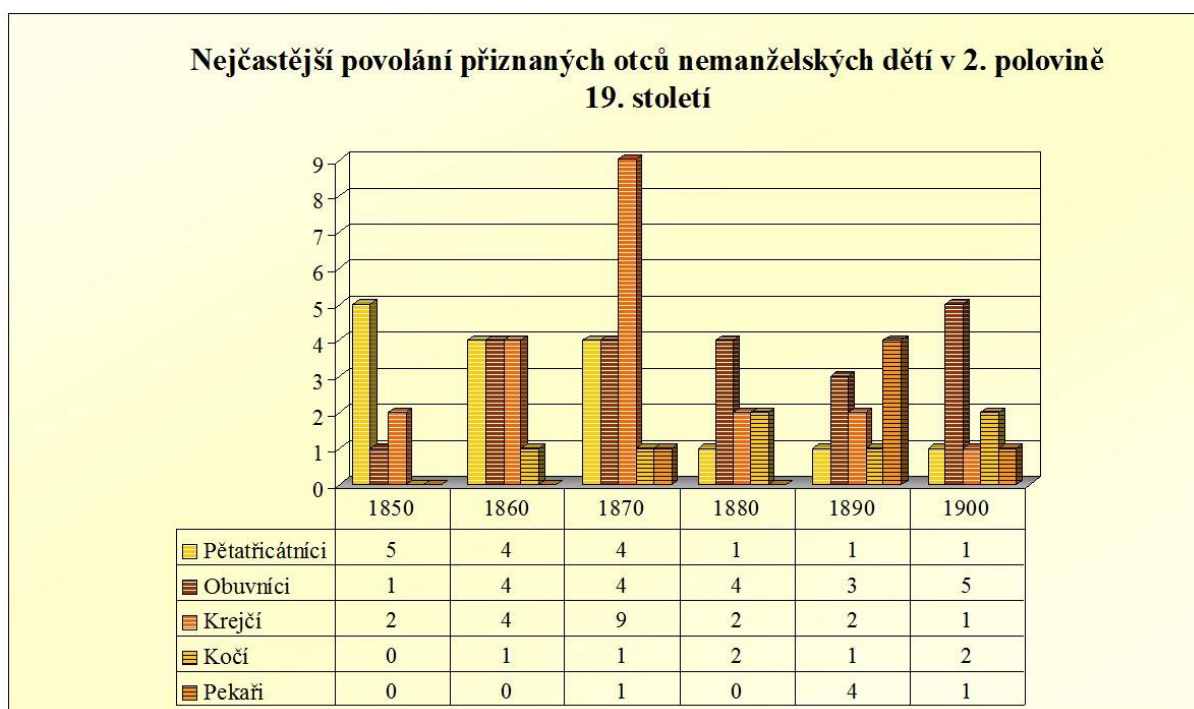
Obrazová příloha č. 12: Statistika narozených dětí v letech 1800, 1810 a 1820

Obrazová příloha č. 13: Statistika narozených nemanželských dětí a přiznaných otcovství

Obrazová příloha č. 14: Graf nejčastějších povolání přiznaných otců

Obrazová příloha č. 15: Přehled příčin úmrtí narozených nemanželských dětí z roku 1860

